

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Diplomová práce

2013

Jan Černý

Postoje k rodičovské dovolené (komparace z aspektu pohlaví, věku a vzdělání)

Bc. Jan Černý

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jan ČERNÝ**
Osobní číslo: **H108381**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

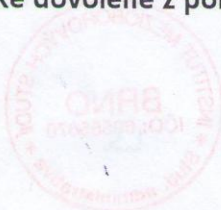
Téma práce: **Postoje k rodičovské dovolené (komparace z aspektu pohlaví, věku a vzdělání)**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního významu. Průběžné výsledky práce budou konzultovány s vedoucí diplomové práce. S vědomím těchto principů a pravidel, bude práce zaměřena na:

- komparace (z dostupné literatury) postojů k rodičovské dovolené z hlediska aspektu věku a vzdělání rodičů
- diferenciaci postojů k rodičovské dovolené z pohledu matky a otce
- deskripce rodičovské dovolené z hlediska začlenění do sociálního a právního systému státu
- postoj a vztah rodičů k jednotlivému či vícečetnému rodičovství

Součástí diplomové práce bude kvantitativní dotazník, jehož cílem bude zjištění diferenciacie v postojích k rodičovské dovolené z pohledu matky a otce

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Rabušic, L., Fučík, P. Partnerství, rodičovství, rodina. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008.

Křížková, A. Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008.

Burdová, E., Schmied, Z., Ženíšková, M., Těhotenství, mateřská, rodičovská dovolená. Praha: ASPI, 2008.

Sokačová, L. Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení mužů a žen na trhu práce. Praha: Gender Studies, 2006.

Příb, J. Mateřská a rodičovská dovolená. Praha: Grada, 2003.

Hašková, H. Fenomén bezdětnosti. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.**

Katedra psychologie

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2010**

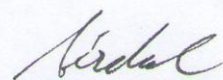
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

V Brně dne 30. listopadu 2010

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

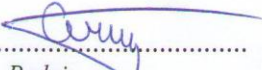
PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 12. 9. 2012

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá tématem postojů rodičů k nástupu na rodičovskou dovolenou a hodnocení významnosti jednotlivých faktorů, které postoje rodičů v různé míře ovlivňují. Teoretická část této práce je zaměřena na objasnění pojmů rodiny, rodičovství, genderových rolí a objasnění úlohy matky a otce i různých pohledů na ně. Následně je zde rozebrán pohled na dělbu rolí žen a mužů v rodině z hlediska diferenciacce jejich postojů. Dalšími neméně důležitými pojmy, které jsou v této práci uvedeny a teoreticky vysvětleny jsou finanční, sociální, emocionální a psychologické faktory, jež se významným způsobem podílejí na rozhodování mužů a žen o vstupu na rodičovskou dovolenou. Praktická část se zaměřuje na samotný kvalitativní výzkum v podobě rozhovorů s rodiči, kteří jsou na rodičovské dovolené a pečují o své děti a zjištění, jaké jsou jejich postoje k rodičovské dovolené, jak je prožívají a určit významnost faktorů, do jaké míry jejich názory, hodnoty a postoje utvořily.

Klíčová slova:

Rodina, rodičovství, rodičovská role, matka, otec, mateřská dovolená, rodičovská dovolená, gender, genderové role, stereotypy, faktory, aspekty, postoje, vlivy, vztahy

ABSTRACT

This diploma work deals with the attitudes of parents taking parental leave and rating of the significance of individual factors, which attitudes of parents are significantly influenced. The theoretical part of this work focuses on clarifying the concepts of family, parenting, gender roles and the roles of mother and father as well as different views on them. Then there is analyzed view of the division of gender roles in the family in terms of differentiation of their attitudes. Other important concepts that are mentioned in this work and theoretically explained are financial, social, emotional and psychological factors that play an important role in decision-making of men and women on admittance of maternity leave. The practical part focuses on the actual qualitative research in the form of interviews with parents who are on parental leave and take care of their children and determination what are their attitudes to parental leave, what experience they have and determine the significance of factors, the extent to which their beliefs, values and attitudes are formed.

Keywords:

Family, parenting, parental role, mother, father, maternity leave, parental leave, gender, gender roles, stereotypes, factors, aspects, attitudes, influences, relationships

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Rád bych poděkoval paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práci.

Dále bych také velmi rád poděkoval Mgr. Janu Černému za cenné rady a JUDr. Petře Výmolové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce a které si nesmírně vážím.

Jan Černý

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
2 RODIČOVSTVÍ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	14
2.1 RODINA A JEJÍ VÝZNAM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI	14
2.2 RODIČOVSTVÍ - ÚLOHA MATKY A OTCE	17
2.3 GENDER, ROLE, STEREOTYPY, POSTOJE K ROLÍM MUŽŮ A ŽEN V RODINĚ	20
2.4 DIFERENCIACE POSTOJŮ K DĚLBĚ ROLÍ ŽEN A MUŽŮ V RODINĚ.....	24
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ROZHODOVÁNÍ MUŽŮ A ŽEN O VSTUPU NA RODIČOVSKOU DOVOLENOU	27
3.1 FINANČNÍ ZABEZPEČENÍ NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	27
3.2 SOCIÁLNÍ FAKTORY - PRÁCE V DOMÁCNOSTI A JEJÍ DIFERENCIACE.....	30
3.3 EMOČNÍ FAKTORY A CITOVÁ VAZBA K DÍTĚTI.....	33
3.4 FLEXIBILNÍ FORMY PRÁCE VERSUS DALŠÍ MOŽNOSTI ZAJIŠTĚNÍ PÉČE O DĚTI.....	36
4 PRÁVNÍ ÚPRAVA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	40
4.1 ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY A VYMEZENÍ POJMŮ	40
4.2 MATEŘSKÁ DOVOLENÁ A DÁVKY S TÍM SPOJENÉ.....	42
4.3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ A DÁVKY S TÍM SPOJENÉ.....	44
4.4 PRACOVNĚ PRÁVNÍ HLEDISKO	47
4.5 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EU.....	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 VÝZKUM FAKTORŮ MAJÍCÍCH VLIV NA ROZHODNUTÍ, KDO NASTOUPÍ RODIČOVSKOU DOVOLENOU	54
5.1 METODOLOGIE	54
5.2 SBĚR A ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH DAT.....	56
5.3 PŘÍPADOVÉ STUDIE	63
5.4 INTERPRETACE ANALYZOVANÝCH DAT.....	93
6 VÝZNAMNOST FAKTORŮ OVLIVŇUJÍCÍCH VSTUP ŽEN A MUŽŮ NA RODIČOVSKOU DOVOLENOU	106
ZÁVĚR	111
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	114
SEZNAM TABULEK	120
SEZNAM PŘÍLOH	121

ÚVOD

Pro každého člověka je rodina nejvýznamnějším opěrným bodem, ve kterém hledá bezpečí. Rodinné prostředí společně s rodinnou výchovou lze tak považovat za nejvýznamnější činitele, které formují mladého člověka.

Na základě této úvahy jsem si zvolil téma diplomové práce, které s vývojem rodiny velmi úzce souvisí. Zaměřil jsem se na ekonomické, sociální, emoční a psychické faktory, které ovlivňují nástup jednoho z členů rodiny na rodičovskou dovolenou. Tyto faktory a zejména jejich významnost, mám možnost ze zcela krátkého časového odstupu posoudit z vlastní zkušenosti. V současné době vychováváme s přítelkyní téměř tříletá dvojčata a velmi mne zajímalo jak k tomu přistupují ostatní vrstevníci (viz. provedený výzkum). Aktuálnost zvoleného tématu a rodiny je mi proto velice blízká.

Vývojem v naší společnosti dochází i ke změnám ve funkcích rodiny. Tyto proměny se netýkají pouze jejich obsahu, ale u některých nastává rozšíření a naopak některé funkce ztrácejí svůj dosavadní význam.

Proměny současné rodiny tak nezasahují pouze sociální role rodičů, nýbrž se prolínají s dalšími aspekty jako jsou např. měnící se podmínky ve společnosti ve které žijeme (např. politická rozhodnutí versus následná legislativa; pracovní; sociální). Nedochozí k markantním změnám pouze ve společnosti, ale i následně v atomární rodině, trhu práce, pracovních a rodinných rolích. Změny pak můžeme spatřovat v názorech a postojích žen a mužů na manželství, založení rodiny, gender role a pracovní kariéru. Rodina byla po celé generace založena na „komplementaritě“ mužské a ženské role. V tradičním modelu rodiny byla žena nedílnou součástí domácnosti, jejíž doménou je péče o děti a domácnost. Oproti tomu otec měl v tradičním pojetí rodiny, přiřazenou roli hlavního živitele rodiny. V dnešní době se však společnost a její rozvinutá ekonomika stále více opírá o zastávaná povolání, ve kterých jsou zdůrazněny komunikační schopnosti a intelektové roviny, což umožňuje rovné uchopení pracovních příležitostí mužů a žen.

V současnosti je v mnoha rodinách nevyhnutelné, aby rodinný rozpočet zajišťovali oba partneři. Právě proto ženy dnes častěji musí zastávat „dvojrole“, v podobě matky a zaměstnankyně. Ženám je tak otevřen prostor pro naplnění svého mateřského poslání, stejně tak jako pro seberealizaci a následné uplatnění mimo rodinu v profesním životě. V dnešní době tak vzrůstá větší angažovanost a participace otců v rodině na péči a výchově dětí. Praxe následně ukázala, že vyvinutím maximálního úsilí a značného psychického i fyzického vypětí,

Lze u ženy (muže) skloubit rodinu s kariérou. Právě proto i přes stereotypně zakořeněné postoje v mnoha českých rodinách ve vztahu k tradičnímu pojetí, dochází k odklonu a vymezení rozdílných názorů na genderové role, dělbu práce v domácnosti a na rodičovskou dovolenou.

Rodičovskou dovolenou lze považovat za jeden z prostředků, který má přispět k naplnění rovných příležitostí v životě mužů a žen. Tento fakt podpořila i skutečnost v podobě změny legislativního procesu, kdy na rodičovskou dovolenou může odejít a pečovat o dítě muž, obdobně tak jako žena.

Postoje k rodičovské dovolené; rozhodnutí o tom, kdo vstoupí na rodičovskou dovolenou a bude celodenně pečovat o děti, zajišťovat jejich výchovu, starat se o domácnost a kdo bude hlavním živitelem rodiny ovlivňují hodnoty, tradice, cíle, věk, vzdělání, zaměstnání, kariéra aj.,

Cílem teoretické části práce je poskytnout teoretický rámec o vnímání rodiny, jejích funkcích a jejích proměnách, rodičovství a jeho úlohách a genderových rolích. Diplomová práce dále popisuje faktory, které působí na rozhodnutí o vstupu muže a ženy na rodičovskou dovolenou, postoje k rodičovství, rodičovské dovolené, dělbě domácích prací v návaznosti na role matky a otce v rodině. Dále se zabývá pracovněprávní úpravou rodičovské dovolené.

Empirická část si klade za cíl zjistit názory, postoje a hodnoty partnerů k jejich rodičovství. Zde jsem oproti zadání diplomové práce zvolil kvalitativní výzkum namísto kvantitativního. Chtěl jsem zkoumat daný problém hlouběji a detailněji mu porozumět ve vzájemných souvislostech, což mi rozhovory s respondenty umožnily.

Kvalitativní výzkum tedy praktickou část své práce jsem zaměřil na zjištění, jak partneři prožívají rodičovskou dovolenou, své role matky a otce, do jaké míry a jakým způsobem je naplňují, jak se vyrovnávají s jednotlivými překážkami a především jaké faktory byly nejvíce významné a ovlivnily jejich rozhodnutí - „kdo“ vstoupí na rodičovskou dovolenou a „kdo“ bude hlavním živitelem rodiny.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V současné době dochází ke změnám v postojích a náhledech na rodičovskou dovolenou. Tato změna ovlivňuje naše očekávání pro výkon některých činností i rolí potřebných pro chod rodiny a domácnosti.

Postoj lze charakterizovat jako „psychologickou tendenci, která se projevuje v hodnocení konkrétní entity s jistým stupněm upřednostňování nebo odmítání“ (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008, s. 127).

Naproti tomu Říčan definuje *nejobecnější postoje* jako hodnoty nebo hodnotové orientace, respektive lidově řečeno žebříček hodnot. Hodnoty a hodnotová orientace člověka pak určují jeho životní styl a orientace ve světě. Postoje jsou do určité míry determinovány primárními potřebami, na kterých jsou nezávislé. Postoje se tedy uplatňují v jednání a chování každého z nás. „Například známe-li postoj člověka k jeho rodině, k pracovnímu kolektivu, jehož je členem atd., můžeme předpovědět jeho jednání daleko lépe, než kdybychom vycházeli jen z jeho schopností, temperamentu a síly“ (ŘÍČAN, 2010, s. 109).

Za velmi interesantní sociální skupinu společnosti a státu lze beze vší pochybnosti považovat *rodinu*. „Rodina je prvním sociálním prostředím dítěte, které se stává středem její pozornosti. Vědomě i bezděčně učí dítě vstup do společnosti. Má být pro každého člena tohoto seskupení domovem, což je nesmírně významnou hodnotou“ (STRAŠÍKOVÁ, 2004, s. 29). Ze sociologického hlediska lze rodinu charakterizovat jako skupinu osob, která je navzájem spjata pokrevními svazky, manželstvím anebo adopcí, přičemž dospělí členové jsou zodpovědní za výchovu dětí.

Velmi shodně popisuje význam pojmu *rodina* i Vodáková s Petruskem. V jejich pojetí se jedná o obecně původní a nejvýznamnější společenskou skupinu a instituci, která je základní součástí sociální struktury i podstatnou ekonomickou jednotkou, přičemž hlavními funkcemi je zajištění lidského druhu prostřednictvím reprodukce a dále výchova, úzce spjatá se socializací potomstva. Jejím prostřednictvím je zajištěn také přenos kulturních vzorců a udržení kontinuity kulturního vývoje (MAŘÍKOVÁ, VODÁKOVÁ, PETRUSEK, 1996, s. 940).

Klíčovou životní etapou je také *rodičovství*, jenž lze považovat za trvalý vstup do dospělosti, s nímž nezvratně souvisí změna identity každého jedince. O rodičovství lze tedy obecně hovořit v okamžiku zrození dítěte (případně jeho adopce). Výrazné změny v náhledech a postojích k početí, narození dítěte a rodičovství byly umocněny přechodem od tradiční společnosti k moderní společnosti. V tradiční společnosti je rodina vnímána jako

funkční prvek, držící společnost pohromadě, přičemž jednoznačnou úlohou manželství je založení rodiny početím dítěte. Bez tohoto by nebylo manželství naplněno. (KATRŇÁK, LECHNEROVÁ, PAKOSTA, FUČÍK, 2010, s. 36-37).

Naproti tomu Gilernová, Kebza, Rymeš, uvádí hlubší pojetí rodičovství a to, že „rodičovství je vnímáno jako trvalý vztah mezi dítětem a jeho pečovateli, přičemž lze rozlišit rodičovství biologické a rodičovství psychosociální“ (GILLERNOVÁ, KEBZA, RYMEŠ, a kol., 2011, s. 15).

Mezi základní pojmy související s rodičovstvím, související převážně s porodem a péčí o narozené dítě můžeme dále zařadit: *mateřskou* a na ni navazující *rodičovskou dovolenou*, popřípadě další péče o dítě.

Mateřskou dovolenou lze popsat jako závažnou osobní překážku v práci, která vzniká v souvislosti s porodem a následně s péčí o narozené dítě. Blíže je tento pojem popsán v kapitole 4.

Na institut mateřské dovolené plynule navazuje *rodičovská dovolená*. Jak by se mohlo na první pohled zdát - pojem rodičovská dovolená není dlouhodobě ustáleným výrazem. V dřívějších dobách navazovala na mateřskou dovolenou tzv. „další mateřská dovolená“. Od 1.1.2001 došlo k nahrazení tohoto pojmu za pojem „mateřská dovolená“, jenž výstižně reflektoval na měnící se podmínky ve společnosti, zejména z hlediska rovného postavení žen a mužů k zabezpečení péče o dítě. Lze ji tedy v užším slova smyslu popsat jako omluvenou a ze společenských fondů hrazenou absenci v zaměstnání. V širším významu jako označení pro období celodenní péče o malé dítě rodičem. Jak Maule a Bláhová uvádí, rodičovská dovolená je využívána k prohlubující péči o narozené dítě, jenž následuje po ukončené mateřské dovolené (MAULE, BLÁHOVÁ, 2006, s. 5).

Je žádoucí uvést, že otec dítěte může nastoupit rodičovskou dovolenou ihned po narození dítěte. Dále je velmi důležité poznamenat, že rodičovskou dovolenou může čerpat jak matka, tak otec dítěte a to současně (FRYJAUFVÁ, 2007, s. 35-36).

Co lze tedy považovat za hlavní smysl institutu rodičovské dovolené? Kromě výše uvedeného ji lze pokládat za významný faktor „zrovnoprávnění“ žen a mužů při jejich každodenních životech, neboli vytváření možností pro shodnou (rovnou) participaci v obou základních sférách sociálního života jedince – ve sféře soukromé i veřejné. Ve svém důsledku tak má rodičovská dovolená umožnit rovnost příležitostí v ekonomickém, politickém

a sociálním životě, prostřednictvím sdílení moci a vlivu v těchto oblastech života lidí“ (KŘÍŽKOVÁ, DUDOVÁ, HAŠKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, UHDE, 2008, s. 71).

Neméně důležitými pojmy jsou: **gender, genderové role, genderové stereotypy**. Pojem *gender* lze deskriptivně vyjádřit jako kulturní rozlišení mužů a žen. Nicméně, jak „konstatuje“ Jennifer Marchbank „mnoho z nás o tom velmi nepřemýšlíme. Být ženou anebo mužem je pro mnoho lidí něco zcela automatického. Mužské a ženské chování je tak rutinní, že je to považované za normální a přirozené ve vztahu k většinové společnosti. Avšak záleží na tom? Záleží na tom jak členům společnosti, tak výzkumu naší společnosti. Když se poprvé s někým potkáme, poznáváme jeho gender a naše interakce s ním je poté založena na našem poznání. Ve společnosti a společenských vědách záleží velmi na rozdílech mezi gendery, které jsou založené na nerovnostech. Jedná se tedy o nerovnosti ve výkonu, nerovném přístupu ke zdrojům, nerovnosti v příležitostech, což má za následek rozdílnost v životních zkušenostech. Proto žádný výzkum společnosti nemůže být proveden bez pochopení významu role *gender*“ (MARCHBANK, LETHERBY, 2007, s. 4).

Jak se shodují i jiní autoři „pro mužství a ženství lze používat dva výrazy a to *pohlaví a gender*. Nicméně zjednodušeně řečeno pojem gender poukazuje na to, jak je mužská a ženská identita různorodě prožívána a konstruována, jaká očekávání se k ní pojí, jaké má mužství či ženství role“ (GJURIČOVÁ, KUBIČKA, 2009, s. 51).

Genderové stereotypy označují představy ženy a muže, tj. jak se má žena či muž chovat, cítit, či jak má přemýšlet. Tento přístup stojí na domněnce, že daná osoba má vlastnosti pouze svého pohlaví. Genderové stereotypy, individuální názory a postoje významně zasahují do rozhodování mužů i žen o vstupu na rodičovskou dovolenou.

V současné době dochází k výrazné změně pojetí institutu rodičovská dovolená, zejména v přístupu k rolím muže a ženy v rodině, protože umožňuje střídání či náhradu, tedy zastupitelnost neboli substituci genderových rolí během tohoto období (MAŘÍKOVÁ, VOHLÍDALOVÁ, 2007, s. 13). V případě tradičních **genderových rolí** z hlediska přístupu k rodičovské dovolené lze označit za hlavního živitele muže a jedinou pečovatelku o narozené dítě – ženu (MAŘÍKOVÁ, VOHLÍDALOVÁ, 2007, s. 52). Jedná se tedy svým způsobem o danou roli v rodině, kterou muž či žena zastává na základě svého pohlaví. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že z aspektu genderové diferenciaci lze rozlišit mužské a ženské genderové role, neboť na základě rozlišného pohlaví lze očekávat odlišné chování a jednání charakteristické pro určité situace.

2 RODIČOVSTVÍ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

Ze svého vlastního hlediska mohu potvrdit, že někteří nezainteresovaní jedinci považují rodičovskou dovolenou za „skutečnou dovolenou“. My, kteří jsme rodičovskou dovolenou zažili na vlastní kůži, víme, že je to řehole, nikdy nekončící práce, kterou však děláme s láskou.

2.1 Rodina a její význam v současné společnosti

V málokteré společnosti se můžeme setkat s tím, že by došlo k podcenění významu rodiny a manželství. Manželství a rodina patří jednoznačně mezi nejstarší, vzájemně velice úzce provázané instituce, neboť za institucionální základ rodiny je možné považovat právě manželství.

Existenci rodiny proto mnozí z nás chápou zejména ve vztahu ke svým dětem a jejich následnou péčí.

Rodina je, měla by být, útočištěm, místem bezpečí, domovem a centrem porozumění, kde se nám dostane vlídného zacházení, místem, kde se můžeme bez obav svěřit se svými starostmi i radostmi. Jak uvádí Strašíková, dospělý člen rodiny má být pro dítě vzorem, který může napodobit. Modelem, ať z pozitivní či negativní stránky, se pro dítě může stát manželství jeho rodičů, zejména chování k sobě navzájem, chování k druhým lidem a je jakýmsi předobrazem pro budoucí partnerské vztahy dítěte (STRAŠÍKOVÁ, 2004, s. 30). Rodina dítěti utváří určitý hodnotový systém, vystavuje ho určitým konfliktům a v neposlední řadě mu poskytuje žádoucí typ podpory (MATOUŠEK, 2003, s.9).

Abychom blíže pochopili smysl a význam sociálního útvaru, jakým je bezesporu rodina v naší soudobé společnosti, je vhodné pojednat o její základní klasifikaci, členěnou z různých hledisek:

- dle počtu členů tvořících rodinu:

- 1) nukleární - neboli základní, jedná se o rodinu, která je tvořena rodiči a dětmi
- 2) rozšířená – jejím základem je de facto nukleární rodina, která je rozšířena o pokrevní příbuzné, tj. o prarodiče, tety, strýce, bratrance, sestřenice apod.
- 3) orientační – ve které se jedinec nejenom narodil, ale i vyrůstá

- 4) prokreační – neboli rozmnožující, kdy na základě uzavřeného manželství vznikne nová rodina

(MÁCHOVÁ, 1974, s. 34).

- dle úplnosti předmětné rodiny:

- 1) úplná – tato se skládá z manželského páru (nebo druha a družky) tj. není podmínkou sezdané soužití, nicméně jsou zde přítomny děti. Z hlediska genderových postojů, zde vzniká prostor pro konzervativnější genderový náhled (role) než v neúplných rodinách.
- 2) neúplná – oproti úplné rodině Křížková, Maříková, Hašková a Bierzová dodávají, že zde absentuje jeden z rodičů a to buď otec anebo matka dětí. V této diferenciaci rodiny, kdy je pečovatelem „pouze“ žena –samoživitelka či muž – samoživitel, je potenciálně vytvořen prostor pro genderově nestandardní role. Ženy se v takové situaci blíží volbám mužů z úplných rodin. Analogický poměr se vyskytuje i u mužů (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 31).

- dle funkčnosti rodiny:

- 1) funkční rodina – za funkční rodinu můžeme označit takovou, kde převládá příznivé emocionální klima, s úspěchem jsou řešeny problémy a dochází k trvalému vyrovnání vztahů uvnitř rodiny. Ve fungujícím rodinném prostředí vnímáme role muže a ženy (otce a matky), osvojujeme si styl komunikace, dělbu povinností, způsob hospodaření (VENGLÁŘOVÁ, 2008, s. 127)
- 2) dysfunkční rodina – je taková rodina, kde se můžeme setkat s výskytem poruch některých funkcí, které rodina plní. Tyto však vážným způsobem neohrožují rodinný život, zejména s ohledem na vývoj dítěte v takové rodině. Ta je schopna řešit tyto problémy pomocí jiných a není tak ještě podstatně ohrožena (VALENTA, MICHALÍK, LEČBYCH a kol., 2012, s. 281-282).
- 3) afunkční rodina – kterou Čábalová shrnuje takto: funkčnost rodiny je zásadně omezena, dochází podstatným způsobem k narušení jejího chodu, který má za následek i negativní projevy ve výchově dětí (ČÁBALOVÁ, 2011, s.199).

Hovoříme-li o rodině, je třeba mít na paměti, že kromě primárního důvodu existence a to zajištění kontinuity rodu a existence lidské společnosti, rodina plní určité významné funkce. Jak ve své publikaci tvrdí Klevetová a Dlabalová, „funkce rodiny se vyvíjely v souvislosti se společenskými změnami, které ovlivňovaly postavení rodiny ve společnosti i vztahy uvnitř rodiny“. (KLEVETOVÁ, DLABALOVÁ, 2008, s. 76). Z těchto důvodů se její funkce a obsah s postupem času mění a současně modifikuje. U některých funkcí dochází ke ztrátě svého významu, jiné jej naopak posilují, další se přetvářejí, zužují – rozšiřují či zcela mizí.

Výčet funkcí, které rodina (ve větší či menší míře) plní můžeme uvést takto:

- a) ekonomická – jak definuje Reichel, jedná se o základní uspokojování potřeb členů rodiny, jenž zahrnují potřeby materiální a existenční povahy, jako je např. ošacení, bydlení, výživa, zařízení domácnosti, náklady spojené se studiem a zájmovou činností jednotlivých členů apod. (REICHEL, 2008, s. 187).
- b) reprodukční – rodina nadále zůstává základní jednotkou pro plození nové generace. Toto nevyklučuje zrození dětí mimo manželský svazek, avšak ve známých společnostech není legitimita výslovně schválena.
- c) emocionální – v této funkci je rodina jedinečná a nezastupitelná. Prostřednictvím rodiny se dostává všem jejím členům za ideálních podmínek rovnoměrné emoční uspokojení, tedy takové, které by nebylo na úkor ostatních.
- d) výchovná – tato funkce je velice úzce spjata s funkcí socializační a někdy bývá i v odborné literatuře spojována. Lze ji vyjádřit jako celostní výchovu, zejména ve vztahu k dětem, jakožto členům rodiny.
- e) socializační – rodina se významným způsobem podílí na socializaci a na sociální interakci dítěte. Uvádí jej do lidské společnosti, učí jej základním způsobům společenského chování a předává mu základní kulturní statky společenství.
- f) ochranná – někdy nazývána pečovatelskou. Tato funkce má své kořeny zejména v dávných dobách. V současné době přebírají tuto funkci z velké části státní instituce. Z pohledu sociální pedagogiky ji lze uchopit zejména jako péče o děti.

S jistým nadhledem nelze než souhlasit s názorem Klevetové a Dlabalové, že pokud má rodina plnit všechny *základní* funkce, je zapotřebí přítomnost všech jejích členů. Při hlubším zamyšlení nad tímto výrokem, nelze než vyslovit souhlas. V případě chybějícího člena rodiny, což je v dnešní současné společnosti častým jevem, ať již z důvodu těhotenství svobodné ženy, úmrtím jednoho z manželů, nebo nejčastěji zejména z důvodu rozvodu (popřípadě z jiných důvodů nepřítomnosti jednoho z dospělých) má toto za následek oslabení či narušení některé ze zmíněných funkcí (KREJČÍŘOVÁ, LANGMEIER, 2006, s. 185).

„V současné době i přes tendence, směřující k značným posunům v pojetí rodiny a instituce manželství, zůstávají otázky rodiny jako základní společenské jednotky i nadále aktuální.“ (KOKAISL, KOHOUTKOVÁ, KODAR, DORDZHIEVA, KOKAISLOVÁ, 2010, s. 78). Avšak pro zakládání rodiny v dnešní době je charakteristická velká volnost, zachování vlastní individuality a autonomie v tomto svazku. S ohledem na vlastní individualitu jednotlivce dochází právě tímto k destabilizaci rodiny, nicméně instituce rodiny se ještě nestává zcela zbytečnou.

„Za posledních více než 15 – let došlo ke změnám v životě a chování jednotlivých členů rodin: (rodiny se zmenšily; došlo ke snížení porodnosti; zvýšil se průměrný věk sňatečnosti; vzrostl počet nesezdaných soužití; zvýšila se rozvodovost; zvýšil se počet znovuzaložených rodin; snížila se doba společně tráveného času v rodině; došlo k prohloubení ekonomických rozdílů mezi rodinami; změnil se role v rodině). (HUBINKOVÁ a kol., 2008, s. 187)

Dle mého názoru v této éře dochází ke krizi současné rodiny, jejích hodnot, a jejího vnímání jako instituce, což je způsobeno nejenom postojem jednotlivců, ale zejména společenským vývojem dnešní doby.

2.2 Rodičovství - úloha matky a otce

Rodičovství je považováno v současné české společnosti, i přes výrazný nárůst podílu mladých bezdětných párů v populaci, za jednu z důležitých hodnot dospělého člověka. Dále je možné jej chápat tak, že se jedná o silnou sociální normu. Někteří z nás rodičovství pojímají jako nedílnou a nezbytnou součást naplnění lidského života a pro mnohé z nás je i posláním. Oproti tomu je z daného hlediska *bezdětnost* odchylkou od sociální normy (HAŠKOVÁ, 2009, s. 109-110).

Jak dále konstatuje Hašková s Pomahačovou, dobrovolná bezdětnost je prezentována jako problém ženy, nikoliv jako chyba celého páru. Dále poukazují na neoddělitelnost identity dospělé ženy a mateřství, respektive jako na předepsanou normu chování (HAŠKOVÁ a kol., POMAHAČOVÁ, 2006, s. 55).

Nicméně rodičovství je jednou z nejdůležitějších rolí, kterou ve svém životě matka i otec zastávají.

Stát se rodičem je událost, která ve všech ohledech velmi změní náš následující život. Od životního stylu počínaje přes dosavadní priority každého z nás, až po přizpůsobení se novým životním cílům, úkolům, povinnostem i radostem. V rodičovství a rodičovské dovolené lze spatřovat „nový smysl života“. Vzhledem ke skutečnosti, že jedním ze základních předpokladů pro rodičovství je psychická míra zralosti, záleží na každém z nás, jakými budeme rodiči.

Rodičovství tak přispívá ke stimulaci morálního růstu. Jakákoliv jiná životní role neprohloubí natolik naše cítění či charakter více než rodičovství. „Každý krok ve výchově dětí přináší nové výzvy, žádá si více investic a otevírá tak nové dimenze srdce a lásky. Proto je rodičovství pro zrání člověka tak nepostradatelné“ (ROZEHNALOVÁ, 2004, s. 41-43).

Vzhledem ke skutečnosti, že rodičovství je pro každého z nás, kteří již jsme rodiči důležitou životní etapou, je dále podstatné zmínit, jakou úlohu z obecného hlediska zastává matka a otec.

Současná žena, je představitelkou mnoha rolí, jejichž vztah je determinován do určité míry ucelenou životní strategií, přičemž tato je rozhodující pro funkčnost její rodiny.

Většina populace vnímá úlohu matky jako hlavní roli v životě ženy. Role matky je chápána jako jedinečný a nejdůležitější úkol ženy, prostřednictvím kterého má žena ohromnou radost z mateřství, ve kterém se realizuje. I když se mateřství a z toho plynoucí rodičovská dovolená stále posuzuje na základě identifikace ženy s rolí matky, dnes již není její život úzce determinován výlučně touto rolí, tak jako tomu bylo dříve v případě tradiční rodiny.

Oproti tomu Lipovetsky dodává, že pokud dříve postačila k naplnění života ženy role matky, v dnešní době tomu tak není, přičemž je pro ženu (matku) důležitá seberealizace i v jiných oblastech, např. v zaměstnání (LIPOVETSKY, 2007, s. 238 - 239).

U ženy - matky se velmi často předpokládá její automatická péče a výchova o narozené dítě. Po narození dítěte je vnímáno společností zcela automaticky, že žena zůstává s dítětem na mateřské a následně rodičovské dovolené a přijímá tak i ostatní rodinné role matky (role hospodyně, role pečovatelky).

Žena je většinou společností vnímána za rozenou vychovatelku dětí. Role pečovatelky, vychovatelky, ale i další role, jenž s tímto určením zcela nesouvisí, ovlivňuje a konstruuje pozici ženy nejen ve společnosti, jako celku, ale zejména v rodině. „Ženské rodinné role se vyznačují zcela samozřejmým lpěním na jejich plnění a paušálním předpokladem vrozených ženských schopností je vykonávat“ (KŘÍŽKOVÁ, 2002, s. 150 – 151). Tento názor zastává i Kiczková, která tvrdí, že být matkou představuje, že určitá osoba, je zodpovědná za péči o dítě. Zároveň podstatnou a pravidelnou součástí jejího života se poté stává i práce s tímto související. Jinými slovy, matkou se stává žena, která vstoupí do vztahu k reálně existujícímu dítěti a to prostřednictvím takových činností, které reagují na potřeby a požadavky ze strany dítěte. Žena, která se stala, respektive je matkou, je zodpovědná v povinnostech vůči svému dítěti tak, že naplňuje tyto požadavky prostřednictvím péče, lásky a výchovy (KICZKOVÁ, 2006, s. 420).

Na rozdíl od mateřství se otcovství nespojuje s určitými fyzickými aspekty chování a dalo by se říci, že otcovství je považováno za kulturní fenomén. Otcovství představuje vědomé rozhodnutí, dále schopnost reflexe a v porovnání s mateřskou predispozicí je zde nezbytný záměr a vůle. Tyto znaky pak můžeme zcela jednoduše nalézt v aktu adopce, kdy se otec zcela legitimně hlásí ke svému dítěti. Takovýto akt znamená absolutní ukončení zvířecího způsobu života, který je vyjádřen tím, že samci nemají k potomkům žádný vztah a je zde prostor pro vznik otcovství (ZOJA, 2005, s. 26).

Není možné striktně oddělit otcovství od mateřství, neboť otcovství bylo a je myšleno jako komplementární k mateřství, stejně tak otcovská i mateřská role byly po dlouhou dobu chápány jako vzájemně se doplňující a zároveň jako protikladné (DUDOVÁ, 2008, s. 38).

Stejně tak jako se ve společenském kontextu vyvíjela role matky, taktéž došlo k transformaci otcovské role. Od tradičního autoritářského otcovství (patriarchát), přes oslabení otcovské autority v případě industriální společnosti, po rovnoprávné role v rodině.

Vlivem těchto změn dochází postupem vývoje k oslabení tradiční absolutní moci otce a navýšení rozhodovacích pravomocí matky.

Jakou roli má vlastně otec v dnešní rodině?

Dudová popisuje Singlyho náhled na současné otcovství, jenž se jeví příjemnější a více vztahové k dítěti. (DUDOVÁ, 2008, s. 43).

V současné době dochází v převážné většině rodin ke zrovnoprávnění vztahů v řízení rodiny. Není tomu již jako dříve, že otec byl hlavou rodiny a veškerá odpovědnost za rodinu jako celek byla na něm.

Burgessová „zdůrazňuje“, že otcové jsou svým dětem přínosem. Potomci je tak mohou vnímat jako pečovatele, kamarády, ochránce, živitele, pedagogy či životní vzory. Je zde patrné taktéž různé silné vztahové a emocionální pouto. „Otcové jsou pro rodinu cenným zdrojem, a v mnoha případech velmi málo využívaným zdrojem“ (BURGESOVÁ, 1997, s. 181).

Naproti tomu se dnes můžeme setkat s větší angažovaností otců, kteří jsou zapojeni do širšího spektra činností a pečují o děti na rodičovské dovolené (HALPERN, MURPHY, 2009, s. 235).

Shrnutím idejí jednotlivých autorů mne přivádí k myšlence, že role matky a otce v rodičovství, následně v rodině, jsou si velmi rovnocenné.

I přes současný moderní model partnerského soužití v dnešní společnosti, je pro úspěšný vývoj dítěte žádoucí potřebná komplementarita rolí matky a otce v rodině.

2.3 Gender, role, stereotypy, postoje k rolím mužů a žen v rodině

Abychom však porozuměli jednotlivým genderovým rolím v té které rodině, musíme si odpovědět na otázky: Kdo je živitel rodiny? (žena či muž anebo oba společně?), Kdo má větší příjem? Je zásadní rozdílnost mezi příjmem ženy a muže v rodině? Kdo má větší jistotu zaměstnání? V jakém sektoru muž či žena pracuje? (státní správa, samospráva, OSVČ, soukromý sektor atp.) Jaký je dále přístup zaměstnavatele vs. genderová role? (kdo z nich může přerušit pracovní kariéru?) aj.

Jak uvádí Maříková, „genderové nerovnosti znamenají kulturně determinované rozdíly mezi pohlavími. Každá kultura konstruuje různé vzorce chování a možností pro různá pohlaví“ (ČERMÁKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, ŠANDEROVÁ, TUČEK, 2000, s. 65).

Nicméně mužskost, ženskost a role vázící se k nim, jsou na prvním místě konstruovány sociálně. Je velmi důležité zdůraznit, že ze sociologického hlediska proces socializace určuje rozdíly v chování obou pohlaví a nikoliv příroda. Tzn. odráží způsob jakým

se společnost na jedné straně chová k chlapcům a mužům, na druhé straně k dívkám a ženám, respektive dochází ke vštěpování tradičních mužských a ženských rolí, které pak mohou striktně považovat za dané. Jedná se tedy o diferenciovanou socializaci na straně obou pohlaví (sborník studií vzniklých na základě semináře, 1999, s. 60).

Jaký je tedy tradiční model uspořádání genderových rolí v rodině?

Dle patriarchálního modelu, je muž ten, komu je přisuzována autorita, kdo má právo rozhodovat, rodinu zabezpečovat a ochraňovat. Je také považován za hlavního živitele rodiny, jejího vůdce a je od něj odvozován status rodiny. Žena má naopak působit uvnitř rodiny, starat se o chod domácnosti a pečovat a vychovávat děti. (SEJRKOVÁ, KVĚTOŇ, 2001, č. 4, s. 16).

Oproti výše uvedenému tradičnímu modelu, tento Čermáková a kol. na základě výzkumu (Rodiny 96) potvrzuje, neboť se stereotypním náhledem rozlišností rolí v rodině a to že „muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a rodinu“ souhlasí 60 % mužů a 40 % žen (ČERMÁKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, ŠANDEROVÁ, TUČEK, 2000, s. 66).

Téměř totožný výrok a to že „muž má vydělávat peníze a žena se starat o domácnost a rodinu“ nalezneme v interpretaci výzkumu, publikované v roce 1997 Čermákovou. Zde se 55,4 % mužů a 51,4 % žen shodlo na „obvyklém modelu“ uspořádání mužských a ženských rolí v rodině (ČERMÁKOVÁ, 1997, s. 40).

Dalším nesprávně zažitým stereotypem je skutečnost, že výchova dětí společně s prací v domácnosti na rodičovské dovolené se stává silně podceňovanou činností. Mnozí z nás ji chápou jako něco, co je součástí přirozenosti ženy.

Naproti tomu v partnerském modelu rodiny, je postavení muže a ženy rovnocenné, dělbu práce lze označit za flexibilní. Uplatňují se demokratické principy v postavení ženy a muže. Přerozdělení úkolů v rodině není myšleno jako pouhé rozdělení úloh, nýbrž jako společná práce a kooperace. Jednotliví členové rodiny spolu navzájem komunikují, jak a kdy jednotlivé činnosti plnit, v jakém očekávání, respektive kvalitě. V této souvislosti často vzniká otázka, zda jsou role obou pohlaví více univerzální a navzájem zastupitelné, nebo doplňující se. Je poté žádoucí se zamyslet, zda oba partneři budou plnit v rodině všechny funkce anebo se budou doplňovat a jednotlivé činnosti vykonávané v rámci domácnosti budou rozděleny.

Změny politického a ekonomického systému v české společnosti měly vliv nejen na tradiční pojetí rodiny, ale taktéž na uspořádání genderových rolí v rodině a na odlišné

vnímání některých genderových stereotypů. Vlivem uvedených změn byla ženám dána možnost zásadní seberealizace mimo rodinu (zaměstnání, budování kariéry, ženy ve vedoucích pozicích, volnočasové aktivity, rozšiřování kvalifikace, studia atd.). Naopak muž je dnes stále více zapojován do chodu institucí rodiny, aby zde plnil či spolupracoval na naplnění určitých rolí, které byly dříve přisuzovány pouze ženám. V soudobé společnosti tak dochází k postupné změně rolí uvnitř rodiny. Dochází k flexibilitě a záměně postojů a očekávání pro výkon určitých činností a rolí potřebných pro chod rodiny a domácnosti. Například v tradičním uspořádání atomární rodiny nemusí souhlasit s přisouzenými rolemi její jednotliví členové.

V každodenním životě to však znamená, že role muže a ženy jsou v zásadě stále více zastupitelné, zaměnitelné a neměl by existovat ostrý předěl v náhledu na vykonávané role mužem a ženou v rámci rodiny (sborník studií vzniklých na základě semináře, 1999, s. 61).

„Jak konstatuje“ Maříková, jinými slovy institut rodičovské dovolené přináší do reálného života nový společenský, politický a institucionální přístup ve vztahu k rolím muže a ženy v rodině, neboť je zde možná náhrada či záměna, respektive zastupitelnost genderových rolí v tomto období (MAŘÍKOVÁ, VOHLÍDALOVÁ, 2007, s. 13).

V uplynulých letech taktéž byla narušena představa, že muž je ten, který má být schopen uživit rodinu. Nelze přihlídnout pouze k prostému faktu *uživení rodiny* z ekonomické stránky věci, ale je třeba mít na paměti udržení určité životní úrovně a chtěného životního standardu rodiny. Většina rodin tak funguje na základě modelu dvoupříjmové domácnosti. Pokud totiž je rodina závislá pouze na jednom příjmu, (kdy je lhotejné zda se jedná o muže či ženu), lze o ni hovořit jako o nízkopříjmové domácnosti, což přináší negativní dopad na životní úroveň takové rodiny. Nejen ženy, ale i muži si uvědomují, že schopnost uživit rodinu, či míra odpovědnosti za životní úroveň rodiny je vždy záležitostí obou partnerů. Na základě této skutečnosti, ženy kladou důraz ve většině případů na roli spoluživitelky rodiny, či živitelky samotné. Životní úroveň rodiny tak závisí na příjmu obou partnerů a významně ovlivňuje i formování vztahů v rodině, kdy se v současnosti s patriarchálním typem rodinných vztahů setkáme pouze výjimečně. (ČERMÁKOVÁ, 1997, s. 38).

V reálném životě otec sice ztratil výhradní postavení živitele rodiny, ale klasické rozdělení rolí v rodině – muž živitel, žena – pečovatelka přetrvává dále v současnosti v myšlení populace (KICZKOVÁ, SZAPUOVÁ, 2011, s. 230).

Na základě osobních zkušeností zmíním svůj pohled na rozdělení rolí ve své rodině a osobní postoje k nim. Vzhledem k vícečetnému těhotenství a narození dvojčat (r. 2010) jsme s partnerkou řešili „kdo zůstane po porodu na rodičovské dovolené“. Nejednalo se o snadné rozhodnutí. V souvislosti s analýzou různorodých aspektů jsme společně zvažovali, co bude pro rodinu optimální volba řešení. Zejména jsme přemýšleli, kdo bude na přechodnou dobu „hlavním živitelem rodiny“ a to ve vztahu k zaměstnání obou partnerů, jistotě zaměstnání, kariéry obou rodičů, příjmu obou rodičů atd. Vzhledem k faktu, že příjem každého z nás je téměř na stejné výši, jsme se tímto bodem již dále nezabývali. Velká pozornost, ale byla věnována zaměstnavateli ve vztahu k jistotě zaměstnání a kariéře nás obou. Oba jsme zaměstnání ve státní správě, což v dnešní době poskytuje *relativní jistotu zaměstnání*. Já jsem ve služebním poměru u Celní správy ČR, kde pracuji jako vedoucí kontrol zpoplatněných komunikací. Přítelkyně pak v pracovním poměru na Ministerstvu financí ČR a pracuje na legislativním odboru, kde se zabývá připomínkováním návrhů právních předpisů.

Velmi důležitou úlohu poté sehrála skutečnost, že se jednalo o vícečetné těhotenství, na základě kterého jsme společně dospěli k názoru, že po dobu rodičovské dovolené bude o děti pečovat partnerka.

Závěrem k tomuto tématu uvažuji nad tím, že nelze brát v potaz předsudky a stereotypní představy o přirozeném a správném chování, jednání a posuzování jednotlivců dle jejich pohlaví v průběhu rodičovské dovolené. Je nutné dostatečně věnovat pozornost tomu, co mají jednotlivci vrozené, naopak co získali výchovou nebo jaké jsou jejich schopnosti, potřeby či hodnoty. Neměli bychom se tolik zabývat rozdíly v prisuzování úloh mužů a žen, se snahou striktně oddělit úlohy jednotlivých pohlaví. Člověk je příliš složitá osobnost na to, abychom jej mohli zjednodušeně diferencovat na bázi mužských a ženských protikladů. Je žádoucí brát na zřetel individualitu každého z nás. Budeme-li přihlížet ke genderovým stereotypům, ze kterých vyplývají tradiční genderové role (utvářené prostřednictvím genderové socializace) nemůžeme nalézt cestu ke zrovnoprávnění žen a mužů ve společnosti.

V kontextu výše uvedeného dle mého názoru není vždy role vyplývající z rodičovské dovolené shodná s genderovými stereotypy, z čehož vyplývá, že ne vždy se rodinní příslušníci podvolí genderovým stereotypům.

2.4 Diferenciace postojů k dělbě rolí žen a mužů v rodině

Důležitým faktorem významně ovlivňujícím postoj matky a otce k rodičovské dovolené je dále komparace socio – demografických charakteristik (např. věk, vzdělání, pohlaví, bydliště, zaměstnání, kariéra, aj.).

Je tedy velmi důležitá diferenciace skupin lidí s různorodými socio – demografickými názory na: míru podpory egalitářského rozdělení rolí v rodině, míru podpory ekonomické angažovanosti žen a všeobecný názor napříč populací, zda by muži měli více než v minulosti participovat na celodenní péči o děti, úzce spjaté s výchovou, nevyjímaje domácích prací (CHALOUPKOVÁ, ŠALAMOUNOVÁ, 2004, s. 36).

Vycházíme-li z obecného předpokladu, lze tvrdit, že příslušníci mladší generace a lidé, kteří dosáhli vyššího stupně vzdělání inklinují k rovnoprávnému rozdělení rolí v rodině. Vysvětlení lze nalézt ve vyšším stupni pochopení a vzájemné tolerance. Z pohledu tradičního vymezení role ženy – jako matky (hospodyně), se lze domnívat, že ženy, které dosáhly vyššího vzdělání, mají vysoké ambice z hlediska své profesní kariéry a nemusí se tak zcela ztotožnit se svými „tradičními“ rolemi.

Podrobněji problematiku pracovních aspirací vzhledem k rodině rozpracovává ve své publikaci Křížková, Maříková, Hašková a Bierzová, které konstatují, že odejít do domácnosti a mít dítě, je typické zejména pak pro mladé ženy do 35 let a ženy s nižším vzděláním. Oproti tomu pracovní aspirace u mužů je z logického hlediska rozdílná na základě vzdělanostních skupin s tím, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší jsou pracovní ambice. U vysokoškolsky vzdělaných žen, se dá tvrdit, že nejméně často uvažují o odchodu do domácnosti, což vyplývá i z výše uvedeného. S diferenciací dosaženého vzdělání souvisí de facto i počet dětí, neboť vícečetné rodiny plánují i realizují ženy s vyšším vzděláním méně často než s nižším vzděláním (Rodiče 2005). Na tuto skutečnost navazuje také fakt, že u vysokoškolsky vzdělaných žen se vyskytuje větší počet „bezdětných“ žen, neboť dávají přednost kariéře před rodičovstvím a rodičovskou dovolenou.

V neposlední řadě pokud podle těchto autorek porovnáme rodiče s nejvyšším dosaženým vzděláním navzájem z aspektu „pracovních aspirací“ je možné zaznamenat zcela minimální odlišnost mezi otci a matkami (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 21).

„Naproti tomu podle Hakim (2003) přestává být v důsledku masového rozšíření vzdělávacích příležitostí v současných vyspělých společnostech výše vzdělání určujícím

faktorem hodnotových orientací. Na rozdíl od starších věkových skupin nemá v mladé generaci výše vzdělání vliv na to, jakému uspořádání rolí v rodině dávají přednost“ (CHALOUPKOVÁ, ŠALAMOUNOVÁ cit. podle HAKIM, 2004, s. 36).

Vlivem rozdílných sociálních podmínek a méně tradiční socializace, kterou prošli zejména lidé mladší generace lze předpokládat, že i jejich postoje k dělbě rolí budou méně tradiční. Mladší generace, jenž v současnosti zakládá rodiny, nesdílí s generací svých rodičů stereotypní představy o rozdělení rolí v rodině. Naopak stále více se přiklání k rovnoměrnému přerozdělení odpovědnosti. Přesto, že je člověk socializován celý svůj život, v jeho průběhu dochází ke změnám vnějších i vnitřních faktorů, dále pak k osvojování dovedností, znalostí a získávání nových zkušeností. Založení rodiny, rozvod, odchod partnera v případě nesezdaného soužití, péče o děti a jejich výchova, může vést k přehodnocení hodnotových postojů zastávaných v minulosti, jenž byly žádoucími k rozdělení rolí v rodině.

Podobně např. Možný (1983) ukázal, že především pro páry, ve kterých mají oba partneři vysoké profesní ambice, může být obtížné realizovat představy o egalitárním uspořádání rolí ve svém rodinném životě. Toto může být způsobeno především egalitářskou ideologií, zejména v prvních letech po sňatku. Nicméně postupem manželství, zejména po narození dětí dochází k odklonu od partnerského uspořádání rolí v rodině, s tím, že péče o děti, domácí práce, aj. jsou stále více záležitostmi ženy - matky (MOŽNÝ, 1983, s. 63).

Zásadním momentem, kdy dochází k redukci svých původních plánů ve smyslu možnosti harmonizace dvoukariérového manželství s následnou péčí o dítě, je považováno narození prvního či druhého potomka. Není neobvyklým výsledkem takového vývoje snížení pracovní aspirace žen, ze které vyplývá částečná anebo úplná rezignace na budování současné kariéry ženy v rodině. Jinými slovy při současném nastavení genderových rolí na trhu práce, je matka tím, kdo rodičovstvím tzv. *ztrácí*. Ne tak v případě otce dětí. Žena neztrácí pouze aktuální a budoucí příjem, ale taktéž ji lze přiřknout ztrátové investice pro dosažení aktuální a budoucí pracovní pozice aj. Ve snaze udržet si pracovní pozici, nepřerušit pracovní kariéru a postup v zaměstnání, se ženy vracejí do zaměstnání záhy po mateřské dovolené a nečerpají rodičovskou dovolenou nebo jen velice krátce. Takovéto ženy obvykle plánují a následně realizují rodiny jen s jedním potomkem.

Ne vždy se shodují představy žen o postojích, které plánují založení rodiny a žen, které již založily rodinu ukazuje ve svém výzkumu Heitlengerová a Trnková. „Zatímco ženy, které děti ještě nemají uváděly, že by chtěly zůstat v domácnosti až do doby, než začnou jejich děti chodit do školy, ženy které již mají zkušenost s mateřstvím a pobytem na mateřské

dovolené, uváděly, že i přes své původní představy, se chtějí vrátit do zaměstnání nejpozději ve 2 až 3 letech dítěte“ (HEITLENGEROVÁ, TRNKOVÁ, 1998, s. 172).

Vedle diferenciací věku a vzdělání, je otázkou do jaké míry působí zkušenost s výchovou dětí a manželství versus svobodní a bezdětní na tradiční postoje. Zřejmě odlišný náhled na rozdělení rolí v rodině mohou mít lidé žijící v nesezdaném soužití a lidé žijící v manželství.

Zcela určitě nemohou být obdobné postoje v rodinách, kde je absence druhého partnera.

Dle výzkumu (zdroj: ISPP, 2002, český soubor, vážená data), který je publikován v díle autorek Chaloupkové a Šalamounové, lze říci, že podpora pro tradiční dělbu rolí v rodině je nižší u mladších generací. Nejmenší míru podpory poté nalezneme u žen svobodných a rozvedených, dále u žen se středoškolským a zejména vysokoškolským vzděláním. Tyto ženy jak jsem již zmiňoval, jsou oproti ostatním ambicióznější, cílevědomější, ve velké míře využívají možnosti dnešní společnosti, které přináší seberealizaci i mimo rodinu. Oproti této skutečnosti, jak je interpretováno z předmětného výzkumu, u mužů nelze hovořit o zásadních rozdílech v postojích dle vzdělání či dle rodinného stavu.

Jak bylo uvedeno Chaloupkovou a Šalamounovou, rozvedené ženy preferují méně tradiční způsoby diferenciací rolí v rodině.

Je pravdou, že absentuje-li jeden z partnerů v rodině, je pozice osamocené partnera na rodičovské dovolené velmi těžká. Je pouze na něm jakým způsobem a do jaké míry dokáže „naplnit“ či „zajistit“ rodičovské role za které je zodpovědný.

Závěrem lze uvést skutečnost, že vývojem doby dochází k zásadním změnám v diferenciaci postojů k dělbě rolí v rodině. Dochází i k významnému posunu v chápání postojů mužů k rodičovské dovolené a rodinným rolím.

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ROZHODOVÁNÍ MUŽŮ A ŽEN O VSTUPU NA RODIČOVSKOU DOVOLENOU

Mezi významné faktory, které ovlivní rozhodování mužů a žen ke vstupu na rodičovskou dovolenou, je zejména finanční zabezpečení rodiny, které následně ovlivní její životní styl. Dále rovnoprávné rozdělení práce v domácnosti a především citová vazba k dítěti a nově vytvořené emoční faktory.

3.1 Finanční zabezpečení na mateřské a rodičovské dovolené

Nejpodstatnějším faktorem ovlivňujícím rozhodnutí ke vstupu matky či otce na rodičovskou dovolenou je výše příjmu, jeho následná redukce po narození dítěte (jednopříjmová či dvoupříjmová domácnost), na kterou navazuje přerušování pracovní kariéry jednoho z partnerů, či možnost návratu do zaměstnání (na stejnou pozici).

Jako nejsložitější situaci z ekonomického hlediska vnímá většina populace fázi vzniku rodiny po narození dětí. Jak uvádí Čermáková a kol., „v této fázi rodinného cyklu dochází k výraznému zvratu, resp. snížení životní úrovně v důsledku odchodu jednoho rodiče (ženy) na mateřskou, resp. rodičovskou dovolenou a ke zvýšení životních nákladů domácnosti“ (KŘÍŽKOVÁ, 2002, s. 21).

Jak již bylo popsáno výše, většina rodin, které jsou *úplné*, je založena na chodu dvoupříjmové domácnosti. Spoluživitelství partnerů je praktikováno v úplných českých rodinách již po několik generací.

Oproti tomu, pokud se jedná o neúplnou rodinu (je zde přítomen pouze otec či matka společně s dětmi), je v takovéto fázi života, po narození dítěte živitel rodiny ohrožen chudobou a může se stát zcela závislý na sociální podpoře státu. I přes tato úskalí rodinného cyklu je jedinec, který je zodpovědný za životní úroveň rodiny, často nucen ukončit předčasně rodičovskou dovolenou. Toto souvisí s „předčasným“ znovu zapojením rodiče do pracovního procesu, čím ztrácí nárok na rodičovské dávky. S tím souvisí i skutečnost, že naprostou většinu českých neúplných rodin vede žena, jejíž možnost zajištění příjmu domácnosti je obvykle v naší společnosti ztížena.

Udržení si určité životní úrovně a životního standardu rodiny je tedy obecně závislé na počtu ekonomicky aktivních osob v dané rodině a na počtu nezaopatřených dětí.

Rodičovská dovolená je tedy jedním z primárních opatření, kterým stát umožňuje svým občanům harmonizaci pracovních a rodinných povinností (NEŠPOROVÁ, 2005, s. 79).

Rodič má možnost na čas přerušit výdělečnou činnost a v rámci mateřské a rodičovské dovolené se starat o chod domácnosti a zejména celodenně pečovat o dítě. Zároveň má zaměstnavatel (v ČR) povinnost jej po skončení tohoto období (od několika měsíců po maximálně čtyři roky) zaměstnat na stejné či obdobné pracovní pozici.

Ušlý výdělek, který významně ovlivňuje ekonomickou, sociální či emoční harmonii rodiny, je částečně (nedostatečně) kompenzován formou rodičovského příspěvku, ze státního fondu sociální podpory. V případě sociálního systému v ČR, je volen rodičovský příspěvek pouze v závislosti na délce rodičovské dovolené. Sociální politika a z ní plynoucí systém je v ČR nastaven tak, že jakkoliv nezohledňuje (přímou úměrou) počet nezaopatřených dětí ve vztahu k rodičovskému příspěvku. Pokud se narodí jedno dítě či dvojčata a rodiče se rozhodnou, že délka rodičovské dovolené bude tříletá (což je nejčastější volba rodičů), činí rodičovský příspěvek 7.600,- Kč. Zde se promítá jednoznačná sociální propast a diskriminace vůči vícečetnému těhotenství.

Na základě těchto faktorů je žádoucí, aby rodičovskou dovolenou čerpal ten rodič, který má nižší příjem a který odchodem ze současného zaměstnání *ztratí méně*. Např.: kariéru, perspektivu pracovního postupu, kamarády z pracovního kolektivu, ale i oblíbeného šéfa. Je třeba samozřejmě v této úvaze zohlednit i takové aspekty, zda se matka či otec vůbec chtějí do zaměstnání, ze kterého odešli, vrátit.

Neopomenutelný je taktéž fakt, že žena má většinou „nižší finanční přínos do domácnosti“. Toto ji vedle stereotypu ženy jako matky - pečovatelky, včetně faktorů způsobujících rozdíl v příjmech podle genderu předurčuje k odchodu na mateřskou, následně na rodičovskou dovolenou.

Oproti tomu ženy, které dosahují vyšších příjmů, zůstávají na rodičovské dovolené významně kratší dobu, než tři roky, přičemž se vrací zpět do svého zaměstnání. Prioritou pro ně zůstává ekonomické zajištění rodiny. (GISLASON, EYDAL a kol., 2011, s. 55).

Dalším a nejen finančním měřítkem, zda na rodičovskou dovolenou odejde matka či otec, je profil jejich kariéry v dané firmě. Zde popisuje Křížková, Maříková, Hašková a Bierzová relevantní hledisko názorové diferenciacce žen. „Ženy se základním vzděláním

totiž v případě mateřství jednak častěji preferují dlouhodobý odchod z pracovního trhu, než ženy s vyšším vzděláním, a jednak ženy s nižším vzděláním požadují na svých partnerech maximalizaci příjmů (přesčasové hodiny) častěji než ženy s vyšším vzděláním. Více než třetina žen se základním vzděláním například preferuje zůstat s dítětem (dětmi) v domácnosti (případně vykonávat pouze příležitostné brigády) i ve věku od čtyř do sedmi let nejmladšího dítěte a zároveň téměř pětina žen se základním vzděláním požaduje ve všech částech rodinného cyklu po svých partnerech přesčasové hodiny na trhu práce“ (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 61).

Nemusí se však vždy jednat o odchod dobrovolný, ale vynucený. Není neobvyklé, že k odchodu na rodičovskou dovolenou může ženě napomoci nespokojenost s dosavadním zaměstnáním, ať již z hlediska příjmu či vztahů na pracovišti. Nespokojenost na pracovišti, neustálé konflikty, stres, to vše mohou být podněty, které význačným způsobem urychlí rozhodnutí ženy odejít na rodičovskou dovolenou.

Jak popisuje ve své publikaci Křížková, znevýhodnění na základě genderové nerovnosti se projevuje i v zaměstnání. „Se znevýhodněním na základě pohlaví se setkal poměrně velký podíl žen a jen velmi nízký podíl mužů“ (KŘÍŽKOVÁ, 2005, s. 75). Dále uvádí, že primárním důvodem tohoto znevýhodnění žen očima naprosté většiny české populace je reálná zátěž rodinou.

Ve většině případů odchází na rodičovskou dovolenou žena – matka. Přesto může na rodičovskou dovolenou odejít muž – otec (**viz. Příloha č. 1 „Počet mužů a žen na rodičovské dovolené v letech 2001 a 2012“**). V této příloze je názorně uvedena komparace počtu otců na rodičovské dovolené po 11 letech. Jaké je tedy postavení muže versus přerušená pracovní kariéra?

Maříková upozorňuje, že odchází-li muž na rodičovskou dovolenou, kdy přerušuje svoje zaměstnání, tento fakt může promítnout situaci nedůvěry, anebo podezření z toho, že daný muž je nedostatečně identifikovaný se svou pracovní rolí. Odcházející otec pak může v zaměstnavateli vyvolat nedostatečnou loajálnost. Zatímco pro ženy je tento odchod stereotypně předurčen, muž pak pro zaměstnavatele svým odchodem přestává být dokonalým pracovníkem, který představuje pracovní sílu, jenž není zatížena rodinnými povinnostmi (MAŘÍKOVÁ, VOHLÍDALOVÁ, 2007, s. 64).

Ten kdo rodinu hmotně zabezpečuje si uvědomuje současnou nezaměstnanost, ekonomickou krizi a malé šance na trhu práce. Jak empiricky prokázaly Křížková, Maříková,

Hašková a Bierzová, méně než polovina těch, kteří čerpají rodičovskou dovolenou se po jejím skončení vrací ke svému původnímu zaměstnavateli. Naopak stále se prohlubuje podíl nezaměstnaných, kteří se navracejí po rodičovské dovolené na trh práce (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 71).

Závěrem chci shrnout, že stejně tak, jako není jednoduché rodinu na rodičovské dovolené zabezpečit z jednoho příjmu, není jednoduché se rozhodnout, kdo bude tím, jenž bude čerpat rodičovskou dovolenou. Je tedy třeba analyzovat podstatné faktory jako jsou např. příjem, kariéra, pracovní pozice, předchozí zkušenosti. Na základě výsledků se poté rodiče rozhodují o možném nejlepším postoji a postupu k rodičovské dovolené.

3.2 Sociální faktory - práce v domácnosti a její diferenciaci

Mezi základní sociální faktory s významným aspektem, který do jisté míry determinuje *postoj* k rozhodnutí mužů a žen o vstupu na rodičovskou dovolenou, je dělba práce v domácnosti.

Obecně se dá říci, že rozdělení domácích prací je závislé na rozdílných předpokladech a schopnostech mužů a žen pro výkon daných činností. Podle Maříkové, zároveň dělba domácích prací odráží představy mužů a žen o jejich genderových rolích a zejména poukazuje na vzájemná očekávání oproti roli jejich protějšku (MAŘÍKOVÁ, VOHLÍDALOVÁ, 2007, s. 74).

Je důležité poznamenat, že ačkoliv je výkon prací v domácnostech prací neplacenou, tato není ve společnosti hodnocena jako práce. Tohoto názoru je i Čermáková a kol., neboť uvádí, že společnost se přiklání k hodnocení a významu domácích prací na velmi nízké úrovni a zároveň ji považuje za samozřejmost. Není tedy tajemstvím, že i přes snahu a prosazování rovnoprávnosti mužů a žen, jsou domácí práce často vykonávány na základě tradičního rozdělení rolí (KŘÍŽKOVÁ, 2002, s. 17). Poté můžeme hovořit o faktu, že domácí práce jsou výrazně ženskou doménou, zejména pak je-li žena na rodičovské dovolené, kdy zároveň pečuje o dítě. Žena obvykle vykonává většinu těchto prací, naproti tomu další členové rodiny ji podporují, tím, že jí více či méně pomáhají dle svých možností. Této skutečnosti nahrává i fakt, že muž již není jediným živitelem rodiny, neboť v dnešní době je to většinou zaměstnaná žena, která se též podílí na rodinném rozpočtu.

V dnešní společnosti jsou na ženu kladeny čím dál větší nároky, do jejichž splnění musí žena investovat stále více času a energie. Žena musí zastat více rolí najednou. Nároky kladené na ženu, jenž vycházejí z jednotlivých rolí jsou velké. Často pak žena nachází východisko ve vzdání se určitých rolí (např. hospodyně). Pokud chce žena ve všech rolích obstát, musí vyvinout maximální úsilí anebo se smířit s tím, že nelze všechny role zastávat plnohodnotně a to na 100 %.

Oproti tomu Rydvalová s Junovou doplňují, že péči o domácnost mají ženy předurčenou zvládnout vlastními silami. Pokud přijde pomoc zvenčí, může to v ženách vyvolat pocit, že péči o domácnost nezvládají a tudíž si neplní své základní povinnosti (RYDVALOVÁ, JUNOVÁ, 2011, s. 64).

Současná doba přináší ženě určitou úlevu - zjednodušení, vedoucí k přechodu od tradičního pojetí rodiny k modernímu. To se projevuje ve zvyšujícím se zapojení mužů do rodinného života. A proto mladší generace, které nejsou tolik zatíženy pojetím rodiny v tradičním slova smyslu, při zakládání rodin reflektují na stále častější profesní realizaci žen (např. vzdělání, kariéra, firemní postup). Toto je důvod, proč mladá generace (alespoň na počátku svého soužití) preferuje rovnoměrnou dělbu práce, společně s odpovědností za domácnost.

I přesto však Šmídová zdůrazňuje názor Pascala, jenž tvrdí, že sice „obecně existuje trend, podle kterého sílí pocit, že sdílení či dělba práce, by se mělo stát normou. Přesto je ale málo důkazů o tom, že rodičovství jako společný podnik, které indikuje sdílení rodičovské péče o dítě, by bylo rozšířeným jevem“ (ŠMÍDOVÁ, 2003, s. 164-165).

Mnoho párů se domnívá, že povinnosti v rodině mají rozděleny rovnoměrně, nicméně realita je jiná. To může vést k nespokojenosti žen v partnerství a mohou často vznikat konflikty. Jak uvádí Možný, ženy jsou častěji iniciátorkami rozvodu, kdy z hlediska spokojenosti s domácími pracemi (respektive podílem partnera na nich), vidí zásadní rozdíl. Spokojeno je 93,3 % mužů a pouze 61,3 % žen (MOŽNÝ, 1990, s. 110).

Jak uvádí dále Možný, je znatelný rozdíl mezi rodinami, ve kterých jsou domácí práce spravedlivě rozděleny, a mezi těmi, kde muž skoro nepomáhá. Tak jako v případě Možného i Plaňava poukazuje na harmonizaci a spokojenost manželství ve vztahu k dělbě rolí. Jak dále uvádí „u 210 manželských párů, ze vzorku 260 dvojic, dělá žena v domácnosti buď všechny, nebo většinu domácích prací“ (PLAŇAVA, 2000, s. 113 – 114).

Maříková a kol. dále uvádějí *zásadní názor* na sdílení výkonu domácích prací, kde tvrdí, že muži se v roli domácích prací hodnotí jako pomocníci svým ženám než jejich vykonavatelé. Dále tuto teorii rozpracovávají do té míry, že je-li muž pouze tím, kdo pomáhá, nemůže se žena zbavit zodpovědnosti za zajištění základních prací a chodu domácnosti, včetně rodiny. Vysvětlení pro malou aktivitu a iniciativu mužů v domácnosti, můžeme nalézt v příčině obecně rozšířených stereotypních obrazů, mýtů a pověr o tradičních mužských a ženských rolích. Další hledisko je pak v obavě žen svěřit mužům určitou činnost, kde předpokládají *svůj obvyklý standard*. Muži obvykle často vnímají domácí práce (např. vaření, praní, luxování, mytí nádobí) jako podhodnocené, k čemuž nemají dostatečné přirozené předpoklady a je jejich snahou se jim vyhýbat. Tyto práce jsou muži považovány za méně náročné a v porovnání s mužskou prací za nedůležité.

Typické domácí práce vykonávané muži, především souvisí s opravami domu. Takovýto druh práce muži nevykonávají obvykle denně, a je jimi vnímán jako tvořivý a užitečný. Dle výzkumů (Chaloupková 2005, Bierzová 2006), které zkoumaly výkon mužů a žen, jenž participovali na domácích pracích, byly prokázány nerovná rozvržení těchto prací.

Křížková a kol., poukazuje výsledkem výzkumu na dělbu domácích prací mezi muže a ženy takto: 14% mužů se domácím pracím nevěnuje vůbec a 60% z nich tráví touto činností průměrně hodinu až dvě za den. Dále více než 50% žen se podílí na domácích pracích tři až pět hodin denně, avšak u mužů je nejobvyklejší hodnotou jedna hodina denně (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 81 - 82).

Nicméně Čermáková a kol. upozorňuje na názor Křížkové, která uvádí, že ideální představa muže a ženy (viz. výše) o rovnoprávném rozdělení činností v domácnosti se zásadně mění po narození dítěte. Dochází tak, ke změně představ, kdo by co měl dělat. Tím že „žena zůstává doma s dítětem, automatiky přebírá většinu práce v domácnosti“. Logické vysvětlení lze nalézt ve vysoké finanční zátěži, kterou představuje pro rodinu narození dítěte a odchod ženy na mateřskou, respektive rodičovskou dovolenou (KŘÍŽKOVÁ, 2002, s. 18). Dále uvádí, že česká žena věnuje domácí práci v průměru asi 25 hodin týdně, a muž jenom 10 hodin.

Oproti tomu Křížková a kol. „zmiňuje“, že ženy na mateřské dovolené stráví péčí o domácnost více než 17 hodin denně. V porovnání stráveného času, je tedy práce v domácnosti nejnáročnější.

Naproti tomu „muži, kteří zůstali s dětmi na rodičovské dovolené, tráví neplacenou prací v domácnosti méně času než ženy ve stejné pozici, zároveň ale podstatně více než všichni ostatní muži. Muž na rodičovské dovolené je tedy v našich podmínkách stále výjimkou“ (KŘÍŽKOVÁ, MAŘÍKOVÁ, HAŠKOVÁ, BIERZOVÁ, 2006, s. 83).

Závěrem z vlastní zkušenosti usuzuji, že na stereotypním vnímání domácích prací (striktně rozděleny na mužské a ženské) má značný vliv výchova. Chlapci a děvčata, jsou od útlého věku podněcovány k typicky mužským domácím pracím v případě hochů a tradičně ženským v případě děvčat. Je velmi složité dbát na zachování rovnoprávného rozdělení prací a vyžadovat tradičně mužské práce v domácnosti po ženě a naopak tradičně ženské práce v domácnosti po muži.

3.3 Emoční faktory a citová vazba k dítěti

Velmi významnými skutečnostmi, které ovlivňují matku či otce (ke vstupu na rodičovskou dovolenou) jsou psychické a emocionální faktory.

Oba rodiče se připravují na příchod nového člena rodiny velmi intenzivně a k ještě nenarozenému dítěti vzniká velmi silná citová vazba. V důsledku očekávaného narození člena rodiny obvykle dochází ke změně priorit – využití volného času, hodnotová orientace, ekonomická stránka. Tyto změny se zcela jistě projeví u obou rodičů.

Narození dítěte lze chápat jednak jako vznik nového života, ale též jako radikální změnu života rodičů a jejich nejbližších. Tato změna se dotýká celé existence člověka, jeho sociální psychické a ekonomické stránky. Jedná se obvykle o velkou změnu v životním stylu. Připravenost člověka na tyto změny a jeho postoje, jsou dány zejména jeho charakterem, osobností a původní socializací. Věk jedince, kvalita vztahu s partnerem, či jeho postoje k přijetí rodičovství, jsou významnými rolemi jiných faktorů. Jako zcela zásadní pro další průběh rodinného života se jeví vyzrálost a připravenost rodičů na dítě (NORDIN, 2000, s. xv – xvi).

Ať již mají rodiče jedno nebo více dětí, představuje nový přírůstek do rodiny úkol naučit se v průběhu mateřské a rodičovské dovolené novým rolím. Též přizpůsobit se a adaptovat na životní styl ve prospěch dítěte.

Prvorodiče, kteří mají své první dítě se ocitají v určitém trojúhelníku. Větší část z nich chápe rodičovství jako jednu z nejvýznamnějších změn v jejich dosavadním životě. Nároky,

kteří jsou kladeny na rodiče, ovlivňují vzájemnou partnerskou komunikaci, přičemž není pochyb o tom, že děti tento „vztah“ mohou narušit. „Dělbá povinností může být zdrojem konfliktů, zvláště když oba rodiče pracují. Rodiče mají často dojem, že jsou neschopní, což vzbuzuje pocit méněcennosti, depresi nebo i hněv. Takové pocity mohou převážit nad ostatními“ (LEIFER, 2004, s. 250).

Matka i otec obvykle prožívají narození dítěte jako šťastnou událost, kterou doprovází projevy emocí. Jak zmiňuje Suchý a Náhlovský „emoce jsou proces prožívání, hnutí mysli, pohnutí, dojetí, vzrušení, cit, nálada, afekt, vášně“ (SUCHÝ, NÁHLOVSKÝ, 2012, s. 19). Erudovaní autoři odborných textů se neshodují na jednotné definici. Např. Goleman uvádí, že se jedná o mentální stav, který je postaven na silném citovém podkladě. Slaměník tento pojem doplňuje, a emoce vymezuje jako „uvědomované pocity různého ladění, které vyjadřují vztah člověka k relevantním událostem vnějšího prostředí i k sobě samému (SLAMĚNÍK, 2011, s. 12). Uspokojení nad novým přírůstkem do rodiny, lze zaznamenat *radostí*, stejně tak intenzivním „šťastným“ pláčem. Stejně tak mohou matku i otce provázet emoce *očekávání* nad novým členem domácnosti. V případě porodu se mohou u matky objevit obavy a strach z možných porodních komplikací. Rodiče tak mohou pociťovat nejistotu až úzkost neboť nemohou předvídat, zda nenastanou u porodu nějaké komplikace.

Po narození dítěte se může otec cítit vyloučen z rodinného života. Notnou měrou k tomu přispívají stereotypní názory na rodičovství. V této fázi (obvykle) dochází k vytvoření citových vazeb mezi rodiči a dítětem, zejména pak matkou a dítětem.

Citovou vazbu je možno považovat za primární potřebu dítěte, mít bezpečný vztah se svými pečovateli, především matkou. Takovýto vztah vzniká již v ranném dětství, tedy v době, kdy jsou dospělí otevření a vnímaví vůči dítěti ve vzájemné interakci. Osoba, se kterou si dítě vytváří pouto, se pro něj stává jakousi základnou bezpečí, jenž mu napomáhá objevovat svět a zase se k ní navrací (SLAMĚNÍK, 2011, s. 92).

Jinými slovy je citová závislost determinujícím činitelem následného vývoje sociálního citění a lehkosti, s níž je dítě v pozdějším věku samo schopno navazovat a udržovat uspokojivé sociální kontakty.

Zajímavé je zjištění Nakonečného, který „těsnou vazbu“ mezi dítětem a pečovatelem popisuje takto: „V ranném věku preferuje dítě blízkost matky, před blízkostí otce, jsou-li oba přítomni ve stejné vzdálenosti od něj, leze vždy k matce a dává jí přednost, i když je od něj

více vzdálená než otec. K matce se vždy utíká pro ochranu v nejistotě, což trvá ještě v období mladšího předškolního věku“ (NAKONEČNÝ, 2000, s. 173).

Oproti tomu Symons, ve své publikaci uvádí, že pouto k dítěti, je neurčitým termínem, jenž lze iniciovat jak chápavým přikývnutím, tak pohledem značícím naprosté nepochopení. Určité ženy cítí, že k nim jejich děti přilnuly okamžitě (již od okamžiku samého početí), nicméně u jiných žen může vytvoření pouta trvat déle (SYMONS, 2008, s. 182).

Jak se dále shodují autoři Symons, Slaměník, a Nakonečný, je velmi důležité období bezprostředně po porodu dítěte, kdy se upevňuje pouto mezi matkou a dítětem.

Nedochází pouze k významným vztahovým, emocionálním změnám ve vztahu matka – otec – dítě, ale taktéž ke změně dosavadního životního stylu, svých hodnot a z toho vyplývající možné změny hodnotového žebříčku.

Zásadní změnu životního stylu pocítí nejvíce ženy, které měly profesi anebo zaměstnání, neboť se jedná o změnu velmi významnou.

Avšak přípravy na změny životního stylu začínají ještě před početím dítěte. Je třeba se zamyslet nad vlastními možnostmi rodičů, i na podporu ze strany příbuzných a přátel. Je důležité, aby v případě nově narozeného dítěte, rodiče racionálně poznali potřeby své i dítěte, stanovili si priority (pro rodinný život), udrželi si životní optimismus a nelpěli na dosavadním standardu.

Domnívám se a to i z vlastní zkušenosti, že po založení rodiny dochází k velmi výrazné změně v životním stylu, a taktéž k přehodnocení „hodnotové orientace“. Oproti životnímu stylu před založením rodiny a po založení rodiny, zde dochází např. k zúžení spektra volnočasových aktivit, které byly dříve věnovány „pouze“ individualitě matky a otce. Snižuje se zejména objem času, který jim byl věnován. Takovýto životní styl představuje určitou modifikaci, jenž zohledňuje zájmy a potřeby dítěte, které jsou určeny jeho věkem.

I přes všechna očekávání, může být postoj (matky či otce) k takovým životním událostem jako je narození dítěte tzv. *ambivalentní*. Zjednodušeně řečeno tento postoj může být směsí jak kladného tak záporného (NOVÁK, 2010, s. 16).

Tento postoj lze u matky charakterizovat tak, že může mít radost ze svého dítěte, zároveň smutek, že končí (pokud je schopna si tento fakt připustit) dosavadní způsob života, tzn. zodpovědnost pouze za sebe jako jedince, starost pouze o sebe sama.

Stejně tak, může tuto situaci vnímat otec, u kterého může být narození potomka velkou událostí v pozitivním slova smyslu. Na druhou stranu se mu může zastesknout nad ztrátou svobodného způsobu života s volnějším výběrem partnerů. A hlavně s docela jasným sobeckým jednáním po stránce ekonomické a sociální.

Je třeba mít na paměti, že tak jak se vyvíjí rodina, vyvíjí se i postoje matky a otce k rodičovství jako takovému. Dochází ke změně postojů k dítěti a to zejména vzhledem k jeho věku, pohlaví atd. I když se zpočátku matka i otec mohou projevovat jako silně orientováni na rodinný život, může u každého z nich dojít k obratu v postojích k dítěti, partnerce, rodině a rodičovství. Obvykle k tomu dochází na základě narození potomka, z toho vyplývající změny hodnotové orientace a nového životního stylu partnerů.

Na základě výše uvedeného se opětovně domnívám, že je to právě matka, pro kterou je přirozené aby zůstala s dítětem na rodičovské dovolené. Mezi matkou a dítětem se ještě před narozením tvoří citová vazba k dítěti. Tato citová vazba nemůže být vytvořena mezi otcem a dítětem. Je tak třeba zohlednit nejen z biologické, psychologické ale i sociální hledisko.

3.4 Flexibilní formy práce versus další možnosti zajištění péče o děti

K podstatným faktorům ovlivňujícím rozhodování o vstupu žen a mužů na rodičovskou dovolenou patří nástroje harmonizace práce a rodiny. Jedná se nejen o alternativy péče o nejmenší děti (zajištění péče o dítě prostřednictvím nerodičovské osoby), ale i o flexibilní formy práce rodičů. Např.: práce na částečný úvazek, práce z domova, pružná pracovní doba. Tato flexibilita umožní rodičům významně vylepšit časový prostor pro péči o dítě zvláště v době rodičovské dovolené, pokud se rozhodnou ekonomicky přispět na chod domácnosti.

Jak popisuje Bierzová, jsou to právě ženy, které tráví více času péčí o rodinu a domácnost než muži. Dále uvádí „že jsou to matky, které mají hlavní odpovědnost za děti a péči o ně. Ve více než třech čtvrtinách rodin, to jsou matky, které tráví se svými dětmi nejvíce času.

Oproti tomu otcové jsou hlavními pečovateli o děti pouze v 11 % rodin. Téměř stejně se dětem věnují prarodiče – celkem 10 %, přičemž významnější podíl zaujímají prarodiče

z matčiny strany – asi 7 % podíl, oproti 3 % prarodičů ze strany otce“ (BIERZOVÁ, 2006, s. 74).

Nicméně důležitou roli v zajištění péče o dítě, které není pouze v péči rodičů a prarodičů, hrají veřejné i neveřejné instituce.

Rodiče tak mají možnost umístit dítě ve věku do tří let do jeslí. Tato zdravotnická zařízení mají za cíl zajistit všestranný rozvoj dítěte. Avšak jak popisuje Kuchařová a Svobodová, na počátku devadesátých let existovalo v ČR 1043 jeslí (a mikrojeslí) s 39829 místy. Jejich počet byl však klesající a např. v r. 2005 činil v ČR pouze 54 jeslí s 1671 místy (KUCHAŘOVÁ, SVOBODOVÁ, 2006, s. 9).

Důvody snižujícího se stavu dětí navštěvujících jesle můžeme nalézt ve změně hodnotové orientace jedince. Zejména pak s přihlédnutím k seberealizaci, vzdělání a profesního uplatnění jednotlivce, poklesu porodnosti, změnou sociálního systému v ČR (prodloužení rodičovské dovolené na dobu 3 let a možnosti čerpat rodičovský příspěvek do 4 let věku). Dalším podstatným aspektem je faktor ekonomický. Pokud si položíme hypotetickou otázku, kdo vlastně využívá jesle, může se nám dostat následující odpovědi: dle autorek Křížkové, Kuchařové a Svobodové jsou to zejména kvalifikované ženy s vyššími příjmy, které preferují přerušování pracovní kariéry na co možná nejkratší dobu. Cena veřejných jeslí, které nalezneme obvykle ve větších městech se pohybuje za každodenní docházku od 2000,- do 7500,- včetně stravného měsíčně. Na důrazném úbytku těchto zařízení se také podepsala skutečnost, že pouze 2 % dětí do 4 let navštěvují jesle a 10 % mateřskou školku (KŘÍŽKOVÁ, 2005, s. 25).

Obdobná situace, jako je tomu u jeslí je i u mateřských školek. I zde můžeme v poslední době vidět převis poptávky nad nabídkou míst. Současně došlo k poklesu 3-4 letých dětí navštěvujících mateřskou školku. Tuto situaci ještě umocňuje skutečnost, že nedostatek volných míst v mateřských školkách, doplňují stále se zvyšující počty odmítnutých žádostí o umístění dítěte do tohoto typu zařízení.

Tento nezájem během let minulých, kdy došlo k razantnímu poklesu státních institucionálních zařízení denní péče o děti (jesle, mateřská školka), dal vzniknout alternativním formám, respektive soukromým institucím či fenoménu dnešní doby tzv. baby sittingu (profesionální pečovatelky - chůvy). Baby – sitting mohou využít ženy a muži, kteří se rozhodují o vstupu na rodičovskou dovolenou, jako jednu z dalších možností zajištění péče o dítě. Tento lze diferencovat na dvě části a to: „celodenní péče o děti do tří let věku“

a „poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ neboli hlídání dětí. I když ve druhém případě, musí profesionální pečovatelka disponovat určitými předpoklady (např. nejméně vyšší odborné vzdělání v oboru dětská sestra nebo všeobecná sestra), oba typy těchto zákonem definovaných zařízení mají jedno společné - jedná se zejména o individuální přístup k dítěti a maximální flexibility k rodiči. Proto baby - sitting zejména z důvodů finanční nákladnosti mnoho rodin nepreferuje. Dle názoru Bierzové se jedná o maximálně 2 % rodin.

Významnou podporu při péči o dítě mohou taktéž poskytnout prarodiče. Tak, aby bylo možno skloubit pracovní povinnosti (ať již na plný či částečný úvazek) s péčí o dítě, jsem toho názoru, že v praxi je velmi častý model, že zejména pracující rodiče kombinují převážně zařízení péče o dítě s péčí prarodičů (dle finančních možností jednotlivých rodin).

Jak se shodují erudovaní autoři odborných publikací, je to právě žena – matka, která zajišťuje celodenní péči o dítě a domácnost. Proto považujeme za zcela automatické, že na rodičovskou dovolenou nastupuje právě ona. Nicméně, má matka možnost přerušit pracovní kariéru na poměrně kratší dobu? Nebo ji umožní zaměstnavatel během rodičovské dovolené částečné zapojení do pracovního procesu na tzv. zkrácený pracovní úvazek či práci z domova? Či má matka možnost využít na rodičovské dovolené některou z flexibilních forem práce?

Odpověď na některé z otázek můžeme nalézt v publikaci Kuchařové a Zamykalové, které tvrdí, že „flexibilní a zkrácené pracovní úvazky jsou často legitimovány právě snahou umožnit zaměstnancům skloubit pracovní a rodinné role, podobně vytváření zařízení péče o dítě“ (KUCHAŘOVÁ, ZAMYKALOVÁ, 2000, s. 16).

Autorky zabývající se touto problematikou se shodují s jinými autory na daném tématu, kdy uvádějí, že tyto flexibilní formy práce jsou v největší míře využívány ženami. Neboť jsou to právě ženy - matky, které vykonávají značnou část rodinných povinností.

Pro volbu flexibilní formy práce nemusí být hlavním impulsem pouze ekonomická stránka, neboť „vliv na jejich rozhodnutí má mezi jinými také pocit sociální izolace a stereotypu“ (BARTÁKOVÁ, PLASOVÁ, 2007, s. 139).

Faktem však zůstává, že nástrojem harmonizace práce a rodiny, jenž ovlivňují rozhodování mužů a žen ke vstupu na rodičovskou dovolenou, jsou mj. flexibilní formy práce. Tyto formy zahrnují nejčastěji práci na zkrácený úvazek, či práci z domova. Pro matku na rodičovské dovolené je výhodou z toho vyplývající přizpůsobivost a časová pružnost, s ohledem na zájmy a potřeby zaměstnavatelů i své. Jak popisuje Kuchařová, není mnoho

zaměstnavatelů, kteří by pozitivně přistupovali ve vztahu ke svým zaměstnancům s ohledem na harmonizaci pracovních povinností a jejich rodiny.

Bohužel „trh práce je ve většině případů neflexibilní k potřebám pracujících lidí, sladovat pracovní a soukromý život, ale zároveň požaduje a předpokládá zcela flexibilní pracovní sílu schopnou stoprocentně se přizpůsobit potřebám zaměstnavatele“ (DUDOVÁ a kol., 2007, s. 50). Tomuto nenahrávají ani produkty „státních opatření“ které by měli směřovat k souladu pracovního a rodinného života. Ty se projevují nedostatkem míst v jeslích a ve školkách z důvodu nárůstu porodnosti, nedostatkem zařízení k péči o děti do tří let, např. firemních jeslí a školek (neboť tyto jsou zřizovány obvykle pouze u velkých společností, nikoliv u státních institucí), či nízké zapojení otců v péči o dítě.

Závěrem dodávám, že ve většině případů vstupuje na rodičovskou dovolenou matka. Rozhodne-li se pro některou z flexibilních forem práce, či se bude chtít vrátit z rodičovské dovolené dříve než za 3 roky, a bude chtít „využívat“ určité flexibilní výhody, nemusí jí být v tomto směru ze strany zaměstnavatele vyhověno. Jako nedostatečnou se jeví pomoc ze strany zaměstnavatelů, neboť nevyplývá z oblasti jejich zákonných povinností. Zaměstnavatelé obvykle považují rodinný život zaměstnanců vzhledem k možnostem skloubení pracovního a rodinného života za individualistické a soukromé záležitosti jednotlivých zaměstnanců.

4 PRÁVNÍ ÚPRAVA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Platná právní úprava mateřské a rodičovské dovolené v ČR obsahuje celý systém právních předpisů, které poskytují adekvátní ochranu rodičům v pracovněprávních vztazích. Zároveň je upraven systém poskytování jednotlivých dávek na mateřské a rodičovské dovolené, jejich výše a okruh oprávněných osob. Dále je uvedeno pracovněprávní hledisko upravující vztah zaměstnanec versus zaměstnavatel, zejména s ohledem na mateřskou a rodičovskou dovolenou.

4.1 Základní právní předpisy a vymezení pojmů

Základním právním předpisem upravujícím tematiku, která tvoří obsah méj diplomové práce je *Ústava České republiky*, která byla přijata jako ústavní zákon. Dalším právním předpisem, je *Listina základních práv a svobod*, která je součástí ústavního pořádku České republiky a upravuje základní práva a svobody. Domnívám se, že z hlediska předmětu mé diplomové práce jsou nejvýznamnější práva např. v Čl. 6, kde je upraveno právo na život, v Čl. 29 je dáno právo žen na zvýšenou ochranu při práci a na zvláštní pracovní podmínky, v Čl. 32 je upravena ochrana zákona rodiny, rodičovství a zvláštní ochrana dětí. Dále je tímto článkem Ústavy zaručena zvláštní péče ženě v těhotenství, i ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky. Rovněž pak toto ustanovení Ústavy zaručuje právo na pomoc státu rodičům, kteří pečují o děti. Pro všechna práva a svobody platí, že jsou nezczizitelná, nezadatelná, nezrušitelná a nepromlčitelná a jsou pod ochranou soudní moci. Na základě již prostudovaných materiálů se domnívám, že ochrana žen a mužů pečujících o děti je v naší republice na vysoké úrovni. A dokonce se nebojím i tvrdit, že překračuje evropské standardy vyspělých evropských zemí (např. délkou rodičovské dovolené).

Stěžejním zákonem, který upravuje většinou část pracovního práva ve vztahu k mateřské a rodičovské dovolené je *Zákoník práce*. Tento právní předpis upravuje právní vztahy vznikající při výkonu práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, které lze dále považovat jako vztahy pracovněprávní. Upravuje též některé právní vztahy před vznikem pracovněprávních vztahů, subjekty pracovního práva, zabývá se pracovním poměrem, vznikem pracovních poměrů a jejich druhem, skončením pracovního poměru, změnou pracovního poměru a odpovědností za škodu.

Základní hmotné zajištění v souvislosti s těhotenstvím a péčí o malé děti představují dávky nemocenského pojištění a to především dávka nazývaná se peněžitá pomoc v mateřství. Cílem těchto dávek je alespoň částečně nahradit ušlý příjem, o který přicházejí rodiče v důsledku péče o narozené dítě – sociální události. Základním právním předpisem upravujícím tuto oblast práva je ***zákon o nemocenském pojištění***. Více se dávkám nemocenské péče budu věnovat v následujících kapitolách.

Po uplynutí mateřské dovolené a vyčerpání dávek peněžité pomoci v mateřství ze systému nemocenského pojištění rodič nastupuje na rodičovskou dovolenou. Rodič přechází do režimu *státní sociální podpory – pobírá zejména rodičovský příspěvek*. Podle *zákona o státní sociální podpoře* jsou dávky státní sociální podpory určeny především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Pro poskytnutí dávek SSP je třeba splnění určitých jednotlivých podmínek, kritérií – rozhodných skutečností specifikovaných právě v zákoně o státní sociální podpoře. Rozhodnými právními a faktickými skutečnostmi pak mohou být např. výše životního minima, výše částky na osobní potřebu, výše částky na domácnost, příjem společně posuzovaných osob a rozhodný příjem v době žádosti o dávku.

Kromě výše citovaných základních právních pramenů upravujících problematiku spojenou s těhotenstvím, mateřstvím a s péčí o nezaopatřené dítě, upravují tuto oblast i předpisy nižší právní síly, jako např. prováděcí vyhlášky jednotlivých ministerstev a nařízení vlády.

Mateřská a rodičovská dovolená se klasifikují jako instituty pracovního práva, respektive jako důležité osobní překážky v práci. Tyto jsou upraveny z hlediska pracovního práva v zákoníku práce, v Části osmé, Hlavě první § 195 až § 198.

Mateřskou dovolenou nelze popsat absolutní definicí. Existují určité normativní nuance, které vystihují tento pojem z různých hledisek. Nejvýstižněji ji lze charakterizovat jako závažnou osobní překážku v práci, jenž náleží ženě po dobu 28 týdnů. Tato překážka souvisí výhradně s porodem a péčí o narozené dítě. Nicméně porodí-li žena dvě a více dětí, náleží jí mateřská dovolená v délce 37 týdnů. Čerpání mateřské dovolené může žena začít 6 – 8 týdnů, které předcházejí očekávanému datu porodu. Pokud dojde k porodu v termínu určeném lékařem a žena do této doby nevyčerpala nejméně 6 týdnů mateřské dovolené, bude ženě poskytnuta mateřská dovolená pouze ve výši 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů při vícečetném těhotenství. V případě předčasného porodu může žena čerpat ode dne porodu zákonem stanovenou délkou mateřské dovolené a to v délce 28, respektive 37 týdnů. Mateřská

dovolená související s porodem nesmí být kratší 14 týdnů a nelze ji taktéž přerušit či ukončit před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu (HRUŠKA, V. , 2007, s. 190).

Tak jako mateřskou dovolenou nelze jednoznačně popsat, tak ani rodičovskou dovolenou nelze jednoznačně definovat. Lze pouze vycházet z ustanovení § 196 zákoníku práce, kdy zaměstnavatel musí rodiči poskytnout rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte. Rodičovská dovolená navazuje na mateřskou dovolenou. **Rodičovská dovolená** se poskytuje v rozsahu, o jaký si matka či otec požádají. Na rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte má tedy matka (otec) nárok. Rodičovská dovolená slouží k prohloubení péče o dítě. Rodičovská dovolená patří mezi instituty, kdy se stát snaží s její pomocí realizovat aktivní sociální politiku, která může významným způsobem ovlivnit v současné době negativní demografický vývoj a může zároveň napomáhat ke zkvalitnění výchovy dětí.

4.2 Mateřská dovolená a dávky s tím spojené

Jak jsem již zmínil, s čerpáním mateřské dovolené je spojena výplata dávky peněžité pomoci v mateřství. Tato dávka se vyplácí ze systému nemocenského pojištění. Domnívám se, že je důležité v této souvislosti se alespoň zmínit o základních principech a také o dávkovém systému nemocenského pojištění.

Systém nemocenského pojištění je od 1. ledna 2009 upraven zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Je určen pro výdělečně činné osoby, které při ztrátě příjmu v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu, ošetřování člena rodiny, těhotenství, rizikové těhotenství, mateřství, péče o dítě – ošetřování člena rodiny) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění.

Zákon o nemocenském pojištění obsahuje komplexní úpravu nemocenského pojištění. Zahrnuje jednak okruh osob účastných nemocenského pojištění, jejich nároky z tohoto pojištění a stanovení výše poskytovaných dávek, organizační uspořádání nemocenského pojištění, jakož i řízení v tomto pojištění.

V zákoně jsou dále podrobně popsány základní podmínky k povinné účasti na nemocenském pojištění u zaměstnance, které však již nebudu ve své práci rozebírat, vzhledem k tomu, že se dle mého názoru nevztahují k tématu mé diplomové práce.

Dávkový systém nemocenského pojištění lze z hlediska zákona diferencovat takto:

Z nemocenského pojištění se poskytují 4 druhy peněžitých dávek:

- *Nemocenské*
- *Peněžitá pomoc v mateřství*
- *Ošetřovné*
- *Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a v mateřství*

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení a hradí se ze státního rozpočtu (z příjmů z pojistného). Vzhledem k tématu mé diplomové práce, se zaměřím pouze na charakteristiku dávky peněžitá pomoc v mateřství a zmíním i vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství.

Peněžitá pomoc v mateřství

Peněžitá pomoc v mateřství je dávka, která alespoň částečně nahrazuje matkám po dobu mateřské dovolené ušlý příjem.

Základní zákonnou podmínkou pro splnění nároku na tuto dávku, je trvání účasti na nemocenském pojištění. Participace matky na nemocenském pojištění musí v posledních dvou letech trvat alespoň po dobu 270 dnů, před porodem.

OSVČ musí splnit podmínky jako v předchozím případě, přičemž další kumulativní podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je účast na nemocenském pojištění jako OSVČ alespoň jeden rok před porodem po dobu alespoň 180 kalendářních dnů.

U žen, kterým zaměstnavatel hradil zákonem stanovenou výši nemocenského pojištění a jejichž zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí ochranná lhůta pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, maximálně však 180 kalendářních dnů.

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů (u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí činí podpůrčí doba 37 týdnů). Podpůrčí dobu lze vymezit jako délku trvání čerpání dávky ze systému nemocenského pojištění pojištěncem.

U pojištěnce, pokud převzal dítě do péče (na základě rozhodnutí příslušného orgánu, z důvodu úmrtí matky, z důvodu dlouhodobého závažného onemocnění matky nebo na základě dohody podle tohoto zákona) činí podpůrčí doba 22 týdnů (31 týdnů při převzetí dvou a více dětí zároveň).

Peněžitou pomoc v mateřství je možno pobírat nejdéle do 1 roku věku dítěte, jde-li o dávku náležející z titulu porodu dítěte. Jde-li o dávku náležející z titulu převzetí dítěte do náhradní péče - do 7 let věku a 31 týdnů.

Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě a to na základě písemné dohody. Každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Je velmi důležité poznamenat, že dávku peněžité pomoci v mateřství nepobírají oba rodiče současně, ale vždy pouze jeden z nich. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání není omezena. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžité pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. U muže se přitom od 1. 1. 2012 zavádí další podmínka, a to že bude pečovat o dítě nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích.

Peněžita pomoc v mateřství se vyplácí od vzniku sociální události, respektive porodu.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství, kojení, mateřství převedena na jinou práci a bez svého zavinění dosahuje nižšího příjmu než před převedením.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Ve stanovených případech se tento příspěvek vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci (např. z důvodu kojení).

4.3 Rodičovská dovolená a dávky s tím spojené

Po skončení mateřské dovolené přísluší matce dítěte a otci od narození dítěte v rozsahu o jaký požádají, ne však déle než do doby věku tří let dítěte rodičovská dovolená. Ta slouží k prohloubení péče o dítě, kdy je zaměstnavatel povinen tuto dovolenou poskytnout

zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost. Po dobu čerpání rodičovské dovolené náleží tomu, kdo pečuje o dítě rodičovský příspěvek, který patří do systému státní sociální podpory.

Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin. Státní sociální podpora je poskytována i při některých dalších sociálních situacích. Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmu.

Dávky státní sociální podpory jsou

a) *dávky poskytované v závislosti na výši příjmu*

1. přídavek na dítě,
2. příspěvek na bydlení,
3. porodné,

b) *ostatní dávky*

1. rodičovský příspěvek,
2. dávky pěstounské péče,
3. pohřebné.

Systém státní sociální podpory (SSP) je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (zákon o SSP). Nárok na uvedené dávky SSP má pouze fyzická osoba, jestliže ona a s ní společně posuzované osoby (např. osoby žijící ve společné domácnosti) jsou hlášeny k trvalému pobytu na území České republiky (občané České republiky) nebo mají trvalý pobyt (cizinci) na území České republiky a mají zde bydliště. Dávky SSP zohledňují jak příjmovou tak i sociální situaci rodiny. Čím je v rodině více nepříznivých sociálních událostí (tzn. nízký příjem žadatelů, špatné sociální podmínky) tím více a vyšších dávek je rodině poskytováno. Rodina může pobírat více dávek SSP souběžně.

Vzhledem k tématu mé diplomové práce, blíže popíši zejména rodičovský příspěvek, u ostatních dávek se omezím pouze na jejich základní charakteristiku.

Rodičovský příspěvek, je možné charakterizovat jako dávku ze systému SSP, který slouží k podpoře rodin s dětmi. Rodičovský příspěvek navazuje na peněžitou pomoc v mateřství. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte. Zde je třeba upozornit na chybné zaměňování rodičovské dovolené s dobou po kterou lze poskytovat rodičovský příspěvek. Rodičovská dovolená jako taková končí nejdéle dosažením věku 3 let dítěte a zaměstnanec na ni má po tuto dobu nárok. Oproti tomu rodičovský příspěvek lze poskytnout až do 4 let věku dítěte. Období mezi 3 až 4 rokem dítěte, lze charakterizovat jako období dalšího prohloubení péče o dítě a z pracovněprávního hlediska zaměstnavatel již není povinen poskytnout rodičům volno. Poskytování rodičovského příspěvku není podmíněno čerpáním rodičovské dovolené a naopak.

Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na denní vyměřovací základ. Tzn. pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno částce 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše **7 600 Kč**. Avšak pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit **11 500 Kč měsíčně**. Volbu výše rodičovského příspěvku je oprávněn provést jen rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek. Rodič pak má možnost měnit tuto volbu jedenkrát za tři měsíce, a to i v případě, že došlo u rodičovského příspěvku ke změně oprávněné osoby.

Závěrem lze tedy shrnout, že celková výše rodičovského příspěvku činí maximálně 220 000,- Kč. Rodič má při podání žádosti o tento příspěvek možnost zvolit si pro něj optimální délku trvání rodičovské dovolené (dva, tři, čtyři roky). Vyplacený rodičovský příspěvek (vždy pouze na jedno dítě), jehož celková částka je tedy 220 000,- Kč, je přímo úměrný délce trvání rodičovské dovolené. Tj. zvolím-li si délku trvání rodičovské dovolené na tři roky, bude výše poskytovaného rodičovského příspěvku 7600,- Kč, měsíčně.

Mezi další dávky SSP, které mohou být čerpány při sociálních událostech patří například:

Přídavek na dítě, který lze charakterizovat jako základní, dlouhodobou dávku, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí

Výše přídatku se mění s věkem nezaopatřeného dítěte, přičemž se vyplácí za každý měsíc a to ve výši:

- a) do 6 let 500 Kč,
- b) od 6 do 15 let 610 Kč,
- c) od 15 do 26 let 700 Kč.

Dalšími dávkami SSP, jenž závisí na výši příjmu je i **příspěvek na bydlení**. Příspěvek na bydlení je dávkou, kterou SSP přispívá na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy.

Mezi ostatní dávky SSP patří **dávky pěstounské péče**, které se poskytují pěstounovi. Jedná se o formu náhradní rodinné výchovy. Soud svěruje dítě pěstounovi do péče na jeho žádost v případech, kdy se o něj vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat. Dávky jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí. Upozornění: od 1. ledna 2013 dávky pěstounské péče již přestávají být dávkami státní sociální podpory a jsou upraveny zvláštním právním předpisem. Právní úpravu dávek pěstounské péče obsahuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Výše příjmů ovlivňuje i **porodné**. Tento jednorázový příspěvek je poskytován v závislosti na výši příjmu, kterou se rodině s nízkými příjmy jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte.

Ostatní dávky SSP doplňuje také **pohřebné**. Pohřebné je chápáno jako jednorázová dávka, kterou se přispívá na náklady spojené s vypravením pohřbu.

4.4 Pracovně právní hledisko

V této kapitole bych rád popsal mateřskou a rodičovskou dovolenou zejména z pohledu zákoníku práce. Úvodem je třeba konstatovat, že doba mateřské a rodičovské dovolené je považována jako překážka v práci, tak jako např. dočasná pracovní neschopnost. Z důvodu lepší systematiky je zařazena jako důležitá osobní překážka v práci a podrobně upravena v § 195 - § 198 ZP.

Do Zákoníku práce byla po vstupu České republiky implementována řada Směrnic EU, mezi kterými bych chtěl zejména připomenout Směrnicí Rady 96/34/ES, o rodičovském volnu, která charakterizuje právo na rodičovské volno v souvislosti s péčí o dítě jako individuální právo každého z rodičů. Na základě implementace této směrnice Zákoník práce proto umožňuje, aby o dítě pečovala buď matka nebo otec, nebo ve stejné době oba současně. Jednalo se o první tzv. Euronovelu z roku 2000.

Cílem pracovního práva je vytvoření funkčního celku při nerovném postavení a často i protichůdných zájmech jednotlivých účastníků pracovněprávních vztahů. Smyslem pracovního práva je tedy zejména ochrana zaměstnance, kterého je nutno považovat jako slabšího. Zejména pak chrání ty, kteří jsou slabší a to nejen doslova, ale i v přeneseném slova smyslu. Za takové se považují ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené.

Nutnost zvláštních pracovních podmínek pro ženy, je zejména odůvodněna jejich biologickými rozdíly s muži, také pak společenskými rozdíly mezi ženami a muži a v neposlední řadě i vysokou mírou zaměstnanosti českých žen. Na jednu stranu je třeba dosáhnout rovnoprávnosti mužů a žen, realizovat rovné zacházení s oběma pohlavími, na stranu druhou je však nutné, aby určité pracovní podmínky byly pro ženy upraveny odlišně. Z toho důvodu je právo na zvláštní pracovní podmínky žen zakotveno již v Listině základních práv a svobod (viz kap. 4.1)

Pracovní podmínky žen jsou upraveny pracovním právem jako pracovní podmínky obecně a pracovní podmínky těhotných žen a matek malých dětí zvlášť. Jedná se o soubor práv a tomu odpovídajících povinností zaměstnavatelů, kteří mají za úkol jim zajistit jejich úplnou realizaci v rámci pracovního procesu, aniž by to poškodilo jejich zdraví a mateřské poslání. Pracovní podmínky žen se konkretizují v těchto ustanoveních zákoníku práce:

- zákaz některých prací - § 238 ZP
- převedení na jinou práci - § 239 ZP
- úprava pracovních cest - § 240 ZP
- úprava práce přesčas - § 241 ZP
- úprava pracovní doby - § 241 ZP
- úprava přestávek ke kojení - § 242 ZP

Problematika pracovního postavení zaměstnankyň v době těhotenství a mateřské dovolené, zaměstnankyň a zaměstnanců v době rodičovské dovolené je upravena výhradně zákoníkem práce. Tato problematika je nedílnou součástí českého právního řádu a je velmi komplexní a podrobná. Garantuje na jedné straně rovné postavení a zákaz projevů jejich diskriminace, na druhé straně stanoví zvýšené podmínky ochrany jejich zdraví při práci a zvláštní pracovní podmínky v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím.

Obdobně jako u zaměstnankyň v době těhotenství existuje určitá právní ochrana i u žen po dobu, kdy kojí a žen – matek do konce devátého měsíce po porodu. Zaměstnavatelům jsou uloženy povinnosti, jako např. vytváření příznivých a zdraví neohrožujících pracovních podmínek, vytváření podmínek, které napomáhají k plnění mateřského poslání při současné realizaci profesních aktivit.

Další problematikou, kdy zaměstnavatel je povinen zaměstnankyni, která kojí, popřípadě zaměstnankyni-matce do konce devátého měsíce po porodu vyhovět její žádosti je požadavek na převedení na jinou práci a to v případě, kdy zaměstnankyně pracuje v noci, popř. dosavadní výkon práce ohrožuje její mateřství.

Zaměstnavatel má zákaz zaměstnávat těhotné zaměstnankyně přesčas.

V zákoníku práce je také věnován velký prostor pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (dále jen BOZP), zejména zákazu některých prací ženám. Technické aspekty BOZP jsou soustředěny ve zvláštním zákoně o zajištění dalších podmínek BOZP.

Další oblastí, kde funguje zvýšená ochrana zaměstnanců je situace, kdy zaměstnavatel nemůže dát zaměstnanci výpověď z pracovního poměru. Zákon chrání zaměstnance před výpovědí, popř. okamžitým zrušením pracovního poměru ze strany zaměstnavatele po stanovenou dobu, kterou označujeme jako ochrannou dobu. Zaměstnavatel nesmí dát, mimo jiné výpověď těhotné ženě, nemůže s ní ukončit pracovní poměr a to ani jeho okamžitým zrušením podle § 53 zákoníku práce. Zákaz výpovědi těhotné zaměstnankyni však není bez výjimky. Podle § 54 zákoníku práce se zákaz výpovědi nevztahuje na výpověď danou z organizačních důvodů. Tyto důvody spočívají např. ve zrušení zaměstnavatele, v přemístění zaměstnavatele nebo jeho části. Z pohledu praxe v ČR je třeba konstatovat, že zaměstnavatelé tuto možnost bohužel hojně využívají. Přetrvávají tak až diskriminační praktiky, které zaměstnavatelé „odůvodňují“ obavou, že kvůli péči o malé děti bude žena často v zaměstnání chybět.

Jako příklad výše uvedených praktik zaměstnavatelů mohu uvést svoji „potenciální“ švagrovou, která s odchodem na mateřskou dovolenou a dále nástupem na rodičovskou dovolenou byla zaměstnavatelem „taktně upozorněna“, že s ní již po návratu z rodičovské dovolené nepočítá. Zaměstnavatel se dále vyjádřil tak, že pro něj již nebude perspektivní, protože bude často chybět z důvodu péče o dítě. Zaměstnavatel ji zdůraznil, že pokud přistoupí na dohodu o skončení pracovního poměru, dostane odstupné ve výši 3 platů. V případě, že nebude vůči zaměstnavateli vstřícná, její místo bude zrušeno z organizačních důvodů a ona se stejně nebude mít kam vrátit. Švagrová zvolila variantu č. 1, kdy se ze zaměstnavatelem dohodla na ukončení pracovního poměru a ještě dostala odstupné, které využila na rodičovské dovolené. Následně situaci, kdy byla švagrová bez pracovního místa, končila ji rodičovská dovolená „řešila“ početím dalšího potomka.

Závěrem dodávám, že návrat žen zpět do zaměstnání po uplynutí mateřské či rodičovské dovolené je někdy mnohdy těžší než si najít nové uplatnění na trhu práce. Návrat je velice náročný jak po fyzické tak i psychické stránce. Jak se shodují autoři odborných publikací, platí zde přímá úměra: čím delší doba strávená na mateřské či rodičovské dovolené, tím těžší zapojení zpět do pracovního procesu. V současné době se problematikou návratu rodičů zpět do zaměstnání zabývá řada institucí, nevládních organizací, spolků, které pořádají různá školení, workshopy a semináře. Jejich cílem je, aby účastníci nabyli znovu sebevědomí a zejména dokázali efektivně skloubit zaměstnání a rodinu.

4.5 Mateřská a rodičovská dovolená ve vybraných zemích EU

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství zakotvují právní předpisy všech členských států EU, nárok tedy mají matky **ve všech členských zemích EU**. Délka a výše je však značně odlišná. Co mají však všechny státy společné, je podmínka tzv. čekací doby, tzn. minimální předchozí dobu účasti např. na pojištění, jako např. ve Francii, počet odpracovaných hodin za dané období jako např. v Dánku nebo výkon zaměstnání jako takový jako např. ve Velké Británii. Dávka se vyplácí při mateřské dovolené a ženy jsou ve většině zemí EU povinny nastoupit mateřskou dovolenou v určitou dobu i před porodem. Podmínky v členských zemích EU jsou jednoznačně lepší než v mimoevropských zemích, nejdéle mohou peněžitou pomoc v mateřství pobírat v Norsku - až **52 týdnů (není členem EU)**. Česká republika a Slovenská republika se pohybuje na předních místech pomyslného žebříčku

z členských zemí Evropské unie a to délkou **28 týdnů**. Ve většině členských zemí se pohybuje **od 16 do 18 týdnů**. Ve všech členských zemích EU musí žena splnit určité zákonné podmínky přiznání peněžité pomoci v mateřství. Výše peněžitých dávek v mateřství je ve většině zemí EU upravena procentní sazbou z příjmů za rozhodné období, 50% v Řecku, 70% v Irsku, 80% v Itálii a Švédsku, 100% např. ve Francii, Německu, Nizozemí, Rakousku atd.

K této problematice je třeba i připomenout určitou pro nás zajímavost, že některé státy EU zavedly *peněžitou dávku v otcovství*, jejímž smyslem je umožnit otci vzít si tzv. otcovskou dovolenou. Dávku je možno čerpat jen v rozsahu cca několika dní brzy po porodu. Dávku zavedlo např. Dánsko, Portugalsko, Finsko, Švédsko. V Dánsku se jedná o dva týdny, ve Finsku 18 dní, ve Francii 11 dní, Portugalsko 5 dní a Švédsko 10 dní.

I přes to, že je rodičovská dovolená zavedena ve všech zemích Evropské unie, během ní v mnoha zemích EU nemají rodiče nárok na žádné dávky. Jedná se např. o **Španělsko, Kypr, Bulharsko, Maltu, Řecko, Nizozemí a Irsko**. V těchto zemích je rodič s dítětem na rodičovské dovolené *bez vlastního příjmu*. Rodinu musí živit druhý partner. Česká republika patří mezi několik států EU, kde je rodičovský příspěvek pobírán *v paušální výši*. Stejný systém platí i v dalších zemích, např. v Polsku, Belgii, Slovensku, Lucembursku, Rakousku nebo Rumunsku. Rodičovský příspěvek *dle výše předchozího výdělku* je zaveden v ostatních zemích. Nejvyšší je ve Slovinsku a Estonsku (100 % předcházejícího příjmu), také vysoký příspěvek je v Dánsku a ve Švédsku (90 %), Maďarsku, Finsku a Lotyšsku (70 %). Nejnižší je v Itálii (30 %).

V některých zemích Evropské unie je trvání rodičovské dovolené pouze v délce několika týdnů, např. Kypr a Velká Británie (13 týdnů), Nizozemsko, Irsko a Belgie (3 měsíce) a Řecko (3,5 měsíce). V dalších zemích EU trvá rodičovská dovolená několik měsíců, např. Lucembursko (6 měsíců), Itálie (10 měsíců). Z hlediska statistického je zajímavé, že země ležící ve východní části EU mají **délku rodičovské dovolené** několik let, např. Rakousko (2 roky), Polsko, Slovensko, Malta, Litva, Maďarsko, Španělsko a Estonsko (3 roky). *Nejdelší rodičovskou dovolenou lze čerpat v Česku (4 roky)*.

Co se týká České republiky v porovnání se zeměmi EU, tak Česká republika je na tom velice dobře. Matky v České republice mohou čerpat rodičovský příspěvek dokonce až **do 4 let věku dítěte**, což je nejvíce ze všech členských zemí EU. Zároveň jeho výše je **jedna z nejvyšších** (3 800 Kč, 7 600 Kč nebo 11 400 Kč – podle délky čerpání). Podporu v takovém rozsahu nelze považovat za samozřejmou. Např. ve Velké Británii mají matky nárok na jeden,

v Polsku na dva roky rodičovské dovolené, na Slovensku, ve Finsku a v Rakousku na tři roky rodičovské dovolené. V ostatních zemích EU je rodičovská dovolená ještě kratší. (dostupné na: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/232979-eu-kde-je-rodicovska-dovolena-nejdelsi-a-nejvyssi-/>).

Pro názorný přehled různých délek rodičovské dovolené v Evropské unii, je tato znázorněna v příloze (viz. **Příloha č. 2 „Rodičovská dovolená v zemích EU“**).

Co se týká právní úpravy práva Evropských společenství a sociální politiky Evropského společenství obecně, lze konstatovat, že sociálnímu zabezpečení jako takovému se právo ES věnuje jak na úrovni primárního, tak i sekundárního práva. Do primárního práva lze zahrnout tzv. zakládací smlouvy, zejména Smlouva o založení EHS (po přijetí Smlouvy o EU se EHS označuje jako ES). Dále sem patří i smlouvy o přistoupení členských států. Do sekundárních pramenů lze zahrnout např. směrnice (directives), nařízení (regulations), rozhodnutí (decision), doporučení (recommendation) a stanoviska (opinion).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM FAKTORŮ MAJÍCÍCH VLIV NA ROZHODNUTÍ, KDO NASTOUPÍ RODIČOVSKOU DOVOLENOU

Za bázi pro zpracování empirické části této diplomové práce jsou považovány informace, jenž byly shromážděny, seřazeny, utříděny a popsány v části teoretické.

Studiem odborné problematiky a to literatury, dokumentů, časopisů a elektronických zdrojů jsem se snažil proniknout do problému postojů žen a mužů k rodičovské dovolené, tento problém analyzovat především s ohledem na případné změny v oblasti rodiny – např. změna rodinného životního cyklu, aj.

5.1 Metodologie

Úvod do problému

Mateřská i otcovská role prošla během minulosti značným vývojem. Hovoříme-li o tradičním pojetí ženy, ta byla považována zejména za manželku a především matku. Naproti tomu muž byl vnímán jako hlava rodiny a její výhradní živitel. Moderní styl rodiny, který je odrazem současné doby však vede k tomu, že dochází více k odklonu od tradičního modelu rodiny, než v minulosti.

V soudobé společnosti je uplatňován spíše smíšený model, kdy otec věnuje více času na participaci v oblasti péči o děti a dále se podílí na jejich výchově. Zároveň se projevuje větší míra angažovanosti žen a to jak v profesní oblasti, tak v možnostech seberealizace. Zastupitelnost matky proto v oblasti péče o děti a jejich výchovu začíná být do určité míry dnes akceptovatelná; ne však po stránce citové.

Novodobý muž je více než v minulosti začleňován do rodinného života. Naproti tomu moderní žena projevuje snahu o své uplatnění i mimo rodinu, která se mj. projevuje i snahou o skloubení své profese a rodiny.

Postoje matky a otce k rodičovské dovolené jsou zcela a úzce spjaty s rodinnými rolami. Je proto důležité pochopit tyto rodinné role a zamyslet se nad tolika diskutovanými změnami. Skutečnost, kdo bude hlavním živitelem rodiny, či bude pečovat o děti, může být otázkou demokratické domluvy nebo přirozenou nutností.

Nelze jednoznačně definovat postoj matky či otce k rodičovské dovolené. Postoje, stejně tak rozhodnutí mužů a žen k rodičovské dovolené a rozhodnutí, kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou je ovlivněno několika faktory.

Především se jedná o faktory ekonomické, sociální, pracovní (kariérní hledisko), emocionální. Oproti historickému vývoji je z pohledu dnešních matek a otců rozhodnutí, kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou liberálnější, demokratičtější a daleko jednodušší. Na druhé straně i když je mýty opředen tradiční názor, že matka je tím, kdo by měl zůstat na rodičovské dovolené s dítětem doma a pečovat o něj, nelze nevzít na zřetel priority, preference a hodnotovou orientaci jak primárně rodiny, tak ze sekundárního hlediska osobnosti muže a ženy, kteří se rozhodují ke vstupu na rodičovskou dovolenou. Osobnostní preference, hodnoty či priority rodičů ve vztahu k rodičovské dovolené, jsou velmi významným způsobem ovlivněny výše zmíněnými faktory. Tyto aspekty však mnohdy působí na matku či otce ve vztahu k jeho názoru na rodičovskou dovolenou různorodě, neboť lze uvést, že nemusí mít stejný faktor pro každý rodičovský pár totožný význam.

Cíl výzkumu

Hlavním cílem provedeného a předkládaného výzkumu je určit „významnost“ jednotlivých faktorů, zda, jakým způsobem a do jaké míry se tyto faktory podílejí na postoji k rodičovské dovolené a ovlivňují tak rozhodnutí, kdo vstoupí na rodičovskou dovolenou a bude pečovat o dítě a kdo bude hlavním živitelem rodiny. Zaměřil jsem se na faktor sociální, ekonomický, profesní, emocionální. Analýza, seřazení a utřídění těchto faktorů dle jejich významnosti, jsou dle mého názoru podkladem pro rozhodovací proces žen a mužů pro vstup na mateřskou a následně rodičovskou dovolenou.

Záměrem bylo dále zjistit názor respondentů na tyto aspekty, které dokreslují jejich osobnostní preference a hodnoty nejen ve vztahu ke vstupu na rodičovskou dovolenou.

Cílem provedeného výzkumu je dále zjistit názory a postoje respondentů k jednotlivým atributům ovlivňujícím mateřskou a následně rodičovskou dovolenou a konkretizovat jejich postoje – v mnohých případech i se zpětnou vazbou. Rozhodnutí, které informanti v určitých fázích svého rodinného života uskutečnili, již většinou nešlo vzít zpět. Proto bylo velmi podnětné zjistit, zda-li se původní představy informantů, na základě kterých se rozhodovali o vstupu na rodičovskou dovolenou, shodovali s pozdější realitou. A zda a do jaké míry byli informanti ovlivněni definovanými aspekty, a získat v této souvislosti

náhled o skutečnosti, který aspekt byl pro konkrétní dotázaný pár ten nejpodstatnější. Taktéž bylo předmětem výzkumu zjištění, jaké motivy a důvody pro své názory ženy a muži mají.

Záměrem výzkumu je především porozumět skutečnosti, co vedlo současné matky a otce k rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou. Dílčím cílem výzkumu je pochopit, jak dnešní matky a otcové vnímají rodinu, rodičovství v kontextu s některými sociálními otázkami. Poznat jednotlivé případy hlouběji a stanovit jaké konkrétní faktory (jakým způsobem) ovlivnily právě ten který pár informantů. Také určit do jaké míry si uvědomují tolik diskutovaný fenomén proměn v rodinných vztazích, které vyplývají z rodičovských rolí.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka byla specifikována takto: *„Jaká je významnost jednotlivých faktorů, které ovlivňují rozhodnutí mužů a žen k nástupu na rodičovskou dovolenou“?*

Aby bylo možno dosáhnout odpovědi na hlavní výzkumnou otázku, je třeba tuto doplnit o dílčí výzkumné otázky, které se zaměřují na tyto oblasti:

- 1) *Subjektivní význam a prožívání rodičovské dovolené*
- 2) *Sociální prostředí rodiny respondentů a jejich prožívání*
- 3) *Finanční zabezpečení na rodičovské dovolené*
- 4) *Pohled matky a otce na přerušeni pracovní kariéry*
- 5) *Postoj k péči o dítě na rodičovské dovolené*
- 6) *Rozdělení základních rolí v rodině při rodičovské dovolené – vnímání jejich proměn*
- 7) *Dělbá domácích prací v rodině - na rodičovské dovolené*
- 8) *Přístup zaměstnavatele a rodiče na rodičovské dovolené k flexibilním formám práce*

5.2 Sběr a analýza zjištěných dat

Výzkumný vzorek

Základní soubor u kvalitativního výzkumu není definován a nelze se tedy předem seznámit ani s rozsahem výběrového souboru. Oproti kvantitativnímu výzkumu, jenž využívá

náhodný výběr je selekce vzorku týkající se kvalitativního výzkumu vždy záměrná (HENDL, 2008, s. 44 - 57).

Tak, aby došlo k hloubkovému popisu jednotlivých případů v rámci kvalitativního výzkumu, vybral jsem jako výzkumnou jednotku vždy páry – otce a matku s jedním či více dětmi, kdy jeden z nich je vždy na rodičovské dovolené či nedávno nastoupil zpět po rodičovské dovolené do zaměstnání. Aby byla zajištěna subjektivní zkušenost, jednání, kontext zkoumaných jedinců a zejména aktuálnost celého výzkumného procesu, byly zvoleny takoví respondenti, kteří v současné době pečují společně o jedno či více dětí. V této souvislosti nebyl brán zřetel na atribut, zda se jedná o sezdané či nesezdané soužití. Samoživitelé byli záměrně vynecháni, neboť by narušili homogenitu zkoumaného vzorku.

Všichni oslovení informanti, byli z okruhu mých známých. Důvodem tohoto výběru byl fakt, že předmětem polostrukturovaného rozhovoru byly velmi citlivě vedené otázky a témata a ne každý by byl ochoten „se otevřít“ a pravdivě popsat danou skutečnost.

Nebyl tedy problém v komunikaci výzkumníka s informanty, neboť tato probíhala na bázi přátelského vztahu a v atmosféře vzájemné důvěry. Vzhledem ke skutečnosti, že s přítelkyní vychováváme téměř 3letá dvojčata a přítelkyně je v současné době na rodičovské dovolené, byl přístup k informantům snazší. Zejména jsem předpokládal, že matky a otcové vybraní z okruhu mých známých budou ochotněji hovořit o dané problematice a taktéž, že tyto respondenty do určité míry znám.

Výběr výzkumného vzorku byl z části prováděn ve městě (neboť sám bydlím v 70 ti tisícové aglomeraci) a z části v menších obcích ve Středočeském kraji.

Výzkumný vzorek tvořilo celkem devět párů, z nichž vždy matka či otec v současné době jsou, či byli na rodičovské dovolené. Věkový rozptyl zkoumaných párů byl ve věku 27 – 40 let.

Ženy a muži, kteří se mnou hovořili, byli před započítím rozhovoru informováni o obsahu a zejména cíle zamýšleného výzkumu. Současně byli z mé strany ujištěni, že v této kvalitativní studii, budou jejich jména „zaměněna“ za fiktivní a jejich anonymita bude zcela zachována.

Vzorek není tak velký, aby se výsledky provedeného výzkumu mohly zobecňovat na populaci všech rodičů na rodičovské dovolené. Hlavním záměrem je detailní popis zkoumaného jevu a deskripce všech aspektů, které ovlivňují rozhodovací proces dvojic při nástupu na rodičovskou dovolenou.

Výzkumné výsledky kvalitativního výzkumu jsou interpretovány výlučně s ohledem na zkoumaný vzorek a měly by tak tvořit určitou sondu do mozaiky pohledů na postoje matek a otců k rodičovské dovolené.

Výzkumná strategie a sběr dat

Účelem výzkumu a této diplomové práce, jak vyplývá z jejího názvu „Postoje k rodičovské dovolené (komparace z aspektu pohlaví, věku a vzdělání)“ je zachytit subjektivní realitu mezi respondenty v jejich rodinách a hlouběji porozumět danému sociálnímu problému, který vyplývá z názvu mé práce. Z těchto důvodů jsem se rozhodl zvolit za podstatu výzkumu *kvalitativní přístup*. Tohoto přístupu jsem se rozhodl využít zejména proto, že oproti kvantitativnímu výzkumu lze definované jevy více zkoumat do hloubky a ve vzájemných souvislostech. Prostřednictvím tohoto typu výzkumu lze dále zkoumat vzájemné vztahy a vyplývající souvislosti, díky kterým lze získat nový náhled na postoje k rodičovské dovolené.

Terminologií kvalitativního výzkumu se ve své odborné publikaci zabývá např. Strauss a Corbinová, kteří jej popisují jako „výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“ a dále uvádějí, že „termín kvalitativní výzkum může pro každého z nás znamenat něco jiného“ (STRAUSS, CORBINOVÁ, 1999, s. 10).

Výchozí předpoklad kvalitativního typu výzkumu je fakt, že se vyskytuje více realit. Rozdílem je pak jejich vymezení a to prostřednictvím jednotlivců nebo skupin. Kvalitativní druh výzkumu klade důraz na subjektivní aspekty jednání a chování lidí, jenž se však jeví jako proměnlivé v širším kontextu.

V samotném kvalitativním výzkumu není prioritou hledat objektivně danou realitu, ale především porozumět tomu, jakým způsobem lidé realitu vnímají, prožívají a interpretují. Proto je nutné vyvinout takové úsilí, aby bylo pochopeno chování a myšlení člověka.

Jak *doplňuje* další autor odborné publikace Švec, „kvalitativní výzkum se snaží zachytit všechna data v maximální bohatosti a zpracovat je pomocí specifikovaných analytických postupů“ (ŠVEC, 2006, s. 53).

Výzkumným designem k provedení kvalitativního výzkumu byla zvolena *případová studie*. Případové studie, jakožto specifické postupy určují základ pedagogických šetření,

což umožňuje využívat komplexní dostupné zdroje i vědecké postupy sběru dat. Na každý ze zkoumaných aspektů lze pohlížet jako na součást celého systému a právě rozkrytím vztahů mezi těmito součástmi je vysvětlována podstata případu (ŠVARÍČEK, ŠEĐOVÁ a kol., 2007, s. 96-109).

Protože zkoumání sociálního jevu se má pro komplexní porozumění v reálném kontextu provádět za co nejvíce přirozených podmínek výskytu jevu, byla studie výlučně prováděna v bydlíštích jejich účastníků. Dochází tak ke ztotožnění mého úmyslu s cílem těchto případových studií a to interpretovat interakce probíhající mezi případem i jeho prostředím a současně být v interakci s respondenty a získat tak jejich bezprostřední pohled na dotazované sociální situace.

Na základě výše uvedeného a následné interpretace získaných údajů, jsem přistoupil k vytvoření případových šetření. Tyto série šetření obsahují jednak informace z provedených semistrukturovaných rozhovorů, pro jejichž zachycení jsem použil diktafonu, tak poznatky z vlastního pozorování. Získaná data, která byla v počáteční fázi zaznamenána prostřednictvím diktafonu, byla následně přepsána do analogové podoby. Před započítím výzkumu byli všichni informanti seznámeni s výzkumnou metodou – rozhovoru, který jim byl rovněž objasněn a zdůvodněn, pro optimální navození důvěry mezi výzkumníkem a informanty. V rámci poskytnutých rozhovorů byly rovněž vnímány etické otázky, které souvisely uvedením závěrů a citlivostí získaných dat.

V rámci prováděných rozhovorů, byla dodržena veškerá pravidla pro anonymní dotazování, rovněž závěry výzkumu byly uveřejněny se souhlasem jejich účastníků. Povaha jejich podílu na výzkumu jim byla osvětlena, rovněž tak došlo ke změně citlivých údajů, která by účastníky výzkumu mohla identifikovat, např. osobní jména zúčastněných.

Na počátku polostrukturovaného rozhovoru bylo vypracováno jeho schéma, které obsahovalo následující „okruhy“ otázek:

A) Kdo finančně zabezpečuje rodinu na rodičovské dovolené (RD)?

- 1) Jakým způsobem jste řešili nebo řešíte finanční zabezpečení na RD? (Kdo zabezpečuje hlavní příjem do rodiny?)
- 2) Jakou výši rodičovského příspěvku jste zvolili a proč jste dali přednost právě této výši rodičovského příspěvku?
- 3) Postačil Vám na RD příjem živitele rodiny včetně rodičovského příspěvku?

Měl/a jste během RD vedlejší zaměstnání?

B) Kdo z rodičů přerušil pracovní kariéru nástupem na RD?

4) Kdo vstupem na RD přerušil pracovní kariéru?

Jaké úvahy Vás vedli k tomuto rozhodnutí?

5) O co jste přišel/a odchodem ze zaměstnání na RD?

6) Kdy jste se rozhodl/a pro návrat do zaměstnání a co Vás k tomu vedlo?

V jakém časovém rozpětí a zda vůbec Vám Váš zaměstnavatel nabídl/nenabídl možnost vrátit se na původní pracovní pozici?

7) Vrátil/a jste se z RD zpět ke stejnému zaměstnavateli, jinému zaměstnavateli a proč anebo jste zvolil/a další neplacenou péči o děti?

C) Jakým způsobem je zabezpečena péče o dítě po dobu RD?

8) Kdo zajišťuje péči o dítě na RD a v jakém časovém rozsahu?

9) Jak jste na RD využíval/a či nevyužíval/a alternativní formy péče o děti – jesle, školka (státní, nestátní), chůva?

Využíváte pro zajištění péče o děti na RD, též pomoc ze strany prarodičů?

Jsou prarodiče zaměstnáni a jaká je věková struktura prarodičů?

Jaká je vzdálenost místa pobytu prarodičů od Vašeho bydliště?

Jaké jsou sociální vazby mezi Vámi, Vaším partnerem a prarodiči?

Jak ovlivňují tyto vazby možnost hlídání Vašich dětí?

D) Jakým způsobem jsou rozděleny základní role v rodině na RD?

10) Jaký je Váš současný model rolí v rodině?

Tradiční, kdy je živitelem muž a žena pečuje o děti anebo moderní, kde jsou povinnosti a volnočasové aktivity rozděleny po vzájemné dohodě?

11) Jak se vyrovnáváte s menší možností vlastních volnočasových aktivit?

12) Jaký máte názor na ovlivnění a případnou změnu rolí v rodině – mateřstvím, finanční situací, sociálním prostředím (sestěhování...bydlení u prarodičů)?

13) Pozorujete ve Vaší rodině změnu rolí v souvislosti s odchodem na RD? (muž živitel, žena v domácnosti)?

E) Dělbá domácích prací v rodině?

14) Jaký máte názor na rozdělení domácích prací v rodině při RD na ryze „mužské“ a „ženské“ ?

15) Jaké konkrétní domácí práce vykonáváte na RD Vy a Váš partner?

16) Kdo Vám pomáhá s pracemi v domácnosti (sourozenci, prarodiče, placené služby – uklízečka)?

F) Jakou jste si zvolil/a délku RD dle zákona č. 117/1995, o státní sociální podpoře?

17) Které faktory ovlivnily Váš výběr Vámi zvolené délky RD? (kariéra, bydlení, finanční zabezpečení aj.)

18) Je pro Vás (či byla) Vámi zvolený výběr délky RD dostačující? (změna délky RD)

G) Přístup zaměstnavatele k flexibilním formám práce u rodiče na RD?

19) Je u Vašeho zaměstnavatele možnost flexibilní formy práce v dané pracovní pozici, pokud jste byl/a na rodičovské dovolené?

20) Navrhl Vám Váš zaměstnavatel či jste požádal/a na RD o určitý druh flexibilní formy práce?

20) Ovlivnil nějak postoj Vašeho zaměstnavatele k Vaší RD dřívější nástup zpět do zaměstnání nebo jste zvolili ukončení svého působení v dané profesi? (hledání nového zaměstnání, jiné profese....)

Uvedený připravený soubor otázek sloužil jako základ k provedení následných rozhovorů. Dotazované rodiče jsem požádal, aby se nedrželi striktně položených otázek a hovořili o tom, co je v případě daných souvislostí asociuje. Dále byly během rozhovoru ještě kladeny otázky doplňující a upřesňující, v závislosti na tom, jak se předmětný rozhovor vyvíjel.

Veškeré rozhovory proběhly v termínu od 1.6.2013 do 30.7.2013. Délka jednoho rozhovoru byla průměrně cca 120 minut. Pozorování bylo použito jako doplňující metoda sběru dat. Právě v přirozeném prostředí pro respondenty (v domácnostech) jsem si všiml jaké je chování a komunikace matek a otců navzájem, jakým způsobem v dané rodině fungují či

nefungují rodinné role, apod. Dále bylo cílem této doplňkové metody přiblížit vnější stručnou charakteristiku respondentů, tzn. jaký je jejich vzhled, hygienické návyky a sociální stratifikace, tak aby bylo možno zachytit a zprostředkovat detaily případových studií.

Metodologie analýzy kvalitativních dat a jejich vyhodnocení

Pro případové studie, které jsou předmětem mého kvalitativního výzkumu, nejsou individuální analytické metody vyvinuty, avšak při analýze těchto případových studií aplikují metodu „zakotvené teorie“.

Zakotvenou teorii lze zařadit do metod kvalitativního výzkumu. Dle autorů odborné problematiky je to „teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů“ (STRAUSS, CORBINOVÁ, 1999, s. 14).

Při provádění výzkumu však nezačínáme teorií a jejím následným ověřováním. Spíše je vhodné se zaměřit na zkoumanou oblast a dát volný průběh rozhovoru a zjistit tak, které faktory více ovlivňovaly rozhodovací proces dvojic při nástupu na rodičovskou dovolenou. Metoda zakotvené teorie se vytváří tedy až v souvislosti a analýzou získaných dat. Tato teorie poté představuje otevřené kódování nashromážděného materiálu, který představuje hloubkovou a detailní práci s textem a dává možnost badateli rozkrýt i takové významy, které by nebyly při běžném studiu zaznamenány (STRAUSS, CORBINOVÁ, 1999, s. 48-50).

Za použití kódování rozeberu tak nashromážděné údaje, souvislé části textu, které jsou uvedeny v případových studiích na „jednotky“, tj. jednotlivá slova, větu či odstavec. Tyto jednotky se mohou významově překrývat. Tzv. „jednotkám“ následně přiřadím určitý druh označení neboli „kód“. Kód pak může být vyjádřen rovněž slovem, kratší větou anebo frází a ve vzájemné souvislosti s výzkumnou otázkou odpovídá charakteru nasbíraných dat. Výše uvedené lze také vyjádřit označováním anebo „nálepkováním“.

V další fázi je tedy vytvořeno značné množství kódů, které je nutno uspořádat a utřídit do jednotlivých kategorií. Procesně je tedy nutné před kategorizací jednotlivé kódy seskupit podle jejich podobnosti popřípadě jiných vnitřních souvislostí tak, aby náležely k totožnému jevu, který prostřednictvím kategorie pojmenuji.

Na podkladě případové studie vytvořené oblasti v souladu s platnými teoretickými poznatky vzájemně porovnáám a spojitost mezi nimi navzájem popíši za použití jedné

z analytických technik „vytváření struktur a příběhů“. V získaných datech budu hledat souvislosti jednotlivých kategorií navzájem a vysvětlení vztahů mezi nimi, se záměrem vytvoření kostry analytického příběhu, jenž poté na základě interpretace analyzovaných dat následně rozvinu (ŠVARŤÍČEK, ŠEĎOVÁ a kol., 2007, s. 211-226).

5.3 Případové studie

Případová studie č. 1 – „Jarda a Romana“

Pohlaví	M	Ž
Věk	35	35
Rodinný stav	nesezdané soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	SŠ s maturitou	SŠ s maturitou
Povolání	technik (požární konstrukce)	asistentka (administrativa)
Bydliště	společné – město (70 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Jarda“ – menší muž, sportovní postavy, hladce oholen, slušně oblečen, kultivovaného výstupu, působí emočně vyrovnaně.

„Romana“ – menší žena, střední postavy, působí sympaticky, její projev je však v některých fázích egocentrický.

Soužití Jardy a Romany trvá již pět let. Jak sami oba říkají, skutečnost že se stali životními partnery, je spíše náhoda. V dnešní hektické době a společnosti, „využili“ tak jako tisíce jiných jeden z možných způsobů seznámení a to prostřednictvím seznamky na internetu. Romana pochází z Libušína, což je obec nedaleko Kladna, která je od Kladna vzdálena 7km a má 5000 obyvatel. Jarda žije v Kladně od narození. Zatímco Romana pracuje v Kladně, Jarda denně dojíždí za prací do hlavního města ČR. Celková doba dojíždění se pro Jardu

pohybuje okolo 40 minut. Jak tvrdí Romana, je ráda, že vidí Jardu doma alespoň o víkendech. V současné době žijí v třípokojovém panelovém bytě, nedaleko centra města a společně vychovávají 3letého syna. Avšak představy o ideálním bydlení se u každého z nich diametrálně liší. Jsou do velké míry determinovány jejich osobní výchovou a dosavadním životním stylem, před společným soužitím. Romana bydlela třicet let na vesnici a to považuje za optimální bydlení pro celou svoji rodinu. Jarda, který bydlel celý život pouze na sídlišti, má na bydlení opačný názor. Romana Jardu neustále pobízí k odstěhování do její domovské obce, Jarda to však odmítá a dává přednost městskému životnímu stylu. Rozhodnutí Jardy je umocněno také tím, že nabídka bydlení u své partnerky, zahrnuje společné soužití s prarodiči. I když jak Jarda říká, sociální komunikace a vyplývající mezilidské vztahy s rodiči Romany jsou na nadprůměrné úrovni, už kvůli negativní zkušenosti svého bratra, bydlení s prarodiči předem odmítá.

Třípokojový byt, ve kterém nesezdaný pár společně s malým synem žijí, je zatížen hypotékou. Tuto má na bedrech pouze Jarda. Romana je prozatím na rodičovské dovolené a během tohoto rozhovoru sdělila, že je v očekávání dalšího potomka. Jarda je pracovně velmi vytížený a zaneprázdněný, pracuje jako technik u soukromé společnosti. Jeho plat je mírně nadprůměrný cca o 1/3 než je průměrná výše platu v ČR (pozn. průměrný výdělek v ČR ve II. čtvrtletí 2013 dle dat Českého statistického úřadu činí 24.953 Kč), přičemž jak sám říká vydělává dost na to, aby zabezpečil svoji rodinu, nicméně málo na to, aby uspokojil veškeré potřeby své rodiny.

Hlavním živitelem rodiny je tedy muž. Jak Romana odvětila, po dobu rodičovské dovolené pobírá rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč. Ostatní dávky státní sociální podpory s ohledem na součet příjmů rodiny (zejména Jardův příjem) nepobírají.

Vzhledem k jisté liberalizaci a možnosti volby délky rodičovské dovolené se oba partneři shodli na její tříleté délce.

Jak Jarda, tak Romana nepovažují rodičovský příspěvek za příjem, neboť z ekonomického hlediska je nižší než minimální mzda. Tříletou délku rodičovské dovolené zvolili oba partneři po vzájemné dohodě v návaznosti na docházku syna do mateřské školy. Jaké však bylo negativní zjištění a rozčarování Romany, že syna do předškolní docházky od tří let věku nepřijali. Jak doplnil Jarda, „místa ve státních mateřských školkách nejsou.“ „V současné době se v mateřských školkách velmi těžce hledají volná – neobsazená místa.“ I když by zde byla teoretická šance pro zařazení syna do předškolní docházky, museli by jej dopravovat do menší obce za městem. Tuto možnost po zvážení všech alternativ však oba

shodně odmítli. V první řadě hodnotili faktor časový a ekonomický. K umístění syna do soukromé mateřské školky se oba partneři shodli, že nedisponují dostatkem peněz.

Během rodičovské dovolené „vylepšuje“ Romana rodinný rozpočet pracemi brigádního charakteru. Po druhém přírůstku do rodiny touží oba dva. Jak shodně přitakávají, syn by měl mít sourozence a neměl by vyrůstat sám. Romana s Jardou shodně uvádí, že sami mají sourozence. Na základě životních zkušeností se tedy oba dva snaží přenést do své nové rodiny téměř shodné rodinné vzorce, které zažili ve svých primárních rodinách. Jarda i Romana si nedokázali představit, že by pečovali a vychovávali pouze jedno dítě. I když je jejich ekonomická situace v rodině napjatá, jak uvedli s očekávaným přírůstkem do rodiny spoléhají na finanční pomoc ze strany svých rodičů.

V tomto ohledu bezvýhradně svým rodičům důvěřují, neboť jim i významným způsobem vypomáhají s péčí a výchovou jejich syna. Jak Jarda říká, přes týden mu na syna nezbývá téměř žádný čas, proto se snaží s ním a Romanou trávit veškeré aktivity ve dnech pracovního volna a klidu. Celá rodina navštěvuje navzájem své prarodiče obvykle ve formě „víkendových obědů“. Jak Romana poznamenala, nikdy neuvažovala v této souvislosti o jakémkoliv jiném hlídání syna než ze strany obou prarodičů. Tento fakt je dán i zaměstnaností a dostatkem volného času prarodičů. Jardovi rodiče prozatím zaměstnaní jsou, v případě Romany jsou ve starobním důchodu.

Podobně je tomu i u manuálních prací a domácích prací. Pokud potřebuje bratr, otec či potenciální tchán s čímkoliv pomoci, rád to Jarda udělá. Stejně tak participují i rodiče z obou stran v případě nutných prací, například manuálního charakteru, u kterých je potřeba další osoby. Ve své podstatě shodně oba partneři projevují názor na členění domácích prací. Ty práce, které považuje za mužské Jarda udělá, a typicky ženské zase provádí Romana. Jak se shodli, do žehlení se nechce nikomu. Pokud je však domácích prací tolik, že je nelze stihnout (praní, žehlení, luxování, nákup, vaření apod.) tak se navzájem doplňují a pomáhají si.

Co se týká volnočasových aktivit Jardy a Romany, oba vyjadřují názor, že došlo k jejich utlumení. U Romany téměř o tři čtvrtiny, u Jardy zhruba o polovinu. Oba dříve aktivně sportovali, Jarda hrál fotbal, Romana cvičila aerobik. S nárůstem starostí o rodinu, vše upadlo do ústraní a dá se říci, že téměř veškeré volnočasové aktivity teď podřizují své rodině. Jarda již oblíbený fotbal nehraje a chodí pouze běhat asi jedenkrát týdně. Romana se postupně zapojuje do aerobního cvičení, taktéž cca jedenkrát týdně. Jak uvádějí, vše je odvislé od vzájemného hlídání syna.

Všechna podstatná rozhodnutí činí Jarda s Romanou společně a po vzájemné dohodě. Lpí na tradičně rozdělených mužských a ženských rolích, kdy si například Jarda jakkoliv nedovede představit, že by pečoval o dítě do tří let jeho věku. Při rozhodování o skutečnosti, kdo bude tím, kdo zůstane v domácnosti a bude pečovat o syna, byla volba jasná. Jarda má daleko vyšší příjem, aby zabezpečil standardní potřeby rodiny. Oproti tomu zaměstnání Romany, která pracuje na pozici asistentky ředitele v malé společnosti, de facto nepřináší jakoukoliv perspektivu či možnost kariérního růstu. Porovnáním všech výše zmíněných vzájemných hledisek se dohodli, že Romana odchodem ze zaměstnání na rodičovskou dovolenou neztratí téměř nic, kromě utlumených sociálních vazeb. Rovněž tak oba souhlasí s otcovskou a mateřskou rolí, kterou by navzájem neměnili. Nejinak bude jejich přístup v případě druhého potomka.

Shrnutí:

Na rodičovskou dovolenou odešla Romana. Prioritu k této volbě zadalo ekonomické hledisko a taktéž genderové stereotypy obou partnerů. Domácí práce jsou rozděleny na „mužské“ a „ženské“, přičemž převaha těchto prací je logicky na bedrech Romany.

Případová studie č. 2 – „František a Kateřina“

Pohlaví	M	Ž
Věk	36	35
Rodinný stav	manželské soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	VŠ - bakalářské	SŠ s maturitou
Povolání	policista	manager PR
Bydliště	společné – město (70 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„František“ – vyšší muž, sportovní postavy, udržovaný moderní denní vous, volnočasové oblečení sportovního střihu, vstřícný, ochotný, působí emočně vyrovnaně.

„Kateřina“ – žena středně vysoká, štíhlé sportovní postavy, působí sympaticky, je otevřená otázkám rozhovoru, na které sama bez pobídnutí reaguje a zároveň tyto doplňuje.

Partnerský vztah Františka a Kateřiny trvá čtyři roky. Seznámili se prostřednictvím své práce, v podstatě náhodou, kdy se střetli na soukromé akci, kde Kateřina pracovala jako PR managerka a podílela se na tiskové konferenci. Před tím, než spolu začali společně bydlet ve svém vlastním bytě, strávili nějakou dobu po podnájmech. Podnájmem si převážně pořizovali v místě své práce. Oba dojížděli v té době za prací do Prahy. Jak říká František, nemuseli tolik cestovat jako dnes, nicméně podnájmem se v dnešní době nevyplácí. S ohledem na své finanční prostředky, si František a Kateřina pořídili dvoupokojový byt na Kladně, prostřednictvím hypotéky. Kateřina uvedla, že měli našetřenou zhruba ¼ celkové částky, zbytek doplatili prostřednictvím hypotéky. Dnes se oba shodují, že dvoupokojový byt byla chyba, s ohledem na možný přírůstek do rodiny, který si oba přáli. Po dvou letech společného bydlení, se jim narodila dcera. František uvádí, že to bylo jedním z impulsů k výměně původního dvoupokojového bytu za větší, tak, aby měla dcera svůj pokoj. Původní byt, kdy se rodina rozrostla prodali, navýšili hypotéku a koupili třípokojový byt - novostavbu. Kateřina dodává, že udělali dobře, neboť byt nabízený developerem byl krásný, v klidné čtvrti a hlavně nový, takže si jej zařídili a vybavili dle svých představ.

Bydlení v novém bytě tak považují za atraktivní a ideální zároveň. Vzhledem ke skutečnosti, že oba pocházejí z větších měst. František pochází z Berouna (20 000 obyvatel), vzdáleném cca 25km od Kladna a Kateřina z Náchoda (15 000 obyvatel), který je vzdálen cca 180km od Kladna. Nikdy nebydleli jinak než v panelových bytech, jiná alternativa je ani nenapadla.

Zaměstnání, které je pro oba partnery do jisté míry zálibou, však našli pouze v Praze. „Sice musím dojíždět, ale vyplatí se nám to, protože za stejnou práci bych takovéto peníze na Kladně nikdy nedostala,“ odpověděla Kateřina. Po narození dcery nastal zlomový okamžik a pro Františka do jisté míry šok. Nikoliv však proto, jak uvádí, že byl zastáncem ortodoxního názoru, že muž má vydělávat peníze a žena má pečovat o dítě. František říká: „dovedl jsem si představit situaci, že bych byl s dcerou doma a pečoval o ni.“ Kateřina měla o dost vyšší příjem v soukromé společnosti, než František ve služebním poměru u Policie ČR, takže racionální volba dávala smysl v tom, že na rodičovskou dovolenou, kdy bylo dceři necelých půl roku odešel František, aby každodenně pečoval o dceru na plný úvazek.

Dohoda byla taková, říká Kateřina: „já budu s malou doma čtyři měsíce po porodu a pak půjde na rodičovskou dovolenou manžel.“ František doplňuje, že se na jejich rozhodnutí podepsali dva významné faktory: kariéra manželky a velmi významný aspekt - ekonomické hledisko. „Manželka má perspektivní zaměstnání u nadnárodní firmy, kariérní růst a nadstandardní finanční ohodnocení, zhruba dvojnásobek průměrného platu v ČR, což mne u bezpečnostního sboru nikdy nečeká,“ řekl František. Přerušením pracovní kariéry nic neztratil, naopak jak říká jenom získal tím, že se může starat o dceru. Za tu dobu si s dcerou vytvořil silné emocionální pouto a jak dodává práce mu nenahradí být s dcerou, vidět ji vyrůstat, učit ji dělat první krůčky. Kateřina doplňuje, že z výše uvedených důvodů nemohla a ani nechtěla zůstat na rodičovské dovolené a je ráda, že má v manželovi takovou oporu.

Zanedlouho se František bude vracet zpět k bezpečnostnímu sboru na totožnou pozici, ze které odcházel (tato mu byla zachována), ale jak říká: „plat bude o něco nižší, neboť mi po dobu rodičovské dovolené byl snížen plat o částku osobního ohodnocení, které není součástí nárokových složek příjmu.“

Nicméně po narození dcery měli nějaké peníze našetřené, s návratem Kateřiny do zaměstnání, se stala hlavní živitelkou rodiny ona. Z hlediska možnosti výběru délky rodičovské dovolené si oba partneři zvolili tříletou délku s výší rodičovského příspěvku 7.600,- Kč.

Jak společně uvádějí „nadstandardní příjem“ manželky doplněný o rodičovský příspěvek byl dostačující, k tomu aby z nich byly zajištěny veškeré potřeby celé rodiny. K výši rodičovského příspěvku uvádějí, že je to pouze příspěvek, který stěží pokryje základní potřeby dcery. Flexibilní formy práce u Františka nepřicházeli jakkoliv v úvahu. Jednak mu to bezpečnostní sbor svým charakterem služby neumožňoval, na druhou stranu by bylo pro něj ponižující žádat svého zaměstnavatele o svolení k tomu, aby si mohl na rodičovské dovolené zlepšit rodinný rozpočet.

„Nebýt finanční pomoci rodičů ze strany Františka, hlavně v prvním půl roce po narození dcery, nevím jak by to vše dopadlo,“ říká František. Partneři sice měli naspořenu menší částku, avšak hypotéka, a potřeby dcery po narození, jako např. kočárek, postýlka, pleny, oblečení apod., byly finančně náročnější, než si oba rodiče představovali.

Rodiče Františka, nebydlí ve stejné obci, ale vzdálené cca 25kilometrů (Beroun), oproti tomu Kateřina má pouze matku, otec před několika lety zemřel. Matka Kateřiny bydlí v malé obci Česká Skalice poblíž Náchoda, vzdálené cca 180kilometrů od Kladna.

Demografický aspekt byl tím, který do jisté míry předurčil alternativy péče o malou dceru i návštěvy ze strany prarodičů. O matku Kateřiny, která je ve starobním - invalidním důchodu pečuje její mladší sestra, která s ní a svým manželem žije v rodinném domě.

Po nástupu Františka na rodičovskou dovolenou zabezpečil péči o dceru převážně sám. Kateřina je ve všední dny velmi pracovně vytížena, natolik, že odjíždí do zaměstnání, brzy ráno, kdy dcera ještě spí a vrací se pozdě večer. Jediný volný čas, který tak s dcerou může trávit a také tráví, je o víkendech. Dalším zabezpečením péče o dceru popsal František takto: „Od roku a půl stáří dcery navštěvovala dvakrát týdně na cca 4 hodiny soukromé jesle.“ „Potřeboval jsem si od toho shonu trochu odpočinout“. Ne že by František nezvládal péči o dceru, ale zajišťoval i chod domácnosti, vyřizování administrativních záležitostí po úřadech, a na jakékoliv volno mu nezbyl čas.

Ačkoliv sociální vazby a komunikaci se svými prarodiči, popisují shodně František a Kateřina jako dobrou a bezproblémovou, péči o dceru, v podobě občasného hlídání zajišťovat moc nechtějí. Je to také tím, že prarodiče bydlí daleko, uvádí Kateřina.

Skutečnost, že František zůstal v domácnosti a zajišťuje tak celodenní péči o dceru se promítá i v rozdělení domácích prací v této rodině. Dle mínění partnerů, nerozdělují domácí práce na tradičně mužské a ženské. Oba vykonávají běžné domácí práce, vzájemně se doplňují, s logicky větší angažovaností Františka. Jak František uvedl, jedinou domácí práci, kterou velmi nerad vykonává je žehlení. S pracemi v domácnosti partnerskému páru nikdo nepomáhá, vše zvládají sami. Jak je patrné, u tohoto páru došlo k výměně rodinných rolí, kdy František zůstal v domácnosti a hlavním živitelem rodiny se stala Kateřina. František toto doplňuje, že tuto svoji roli si osvojil a přijal, byl v domácnosti rád.

V této souvislosti došlo i k výraznému útlumu volnočasových aktivit u obou partnerů. František hrával dříve americký fotbal, vzhledem k časové vytíženosti musel omezit běhání a posilovnu pouze na dva dny v týdnu, když je dcera v soukromých jeslích. Naproti tomu Kateřina neměla vzhledem ke svému pracovnímu zaneprázdnění volnočasové aktivity téměř žádné ani před mateřstvím. Jak se oba doplňují, jejich životní styl se s narozením dcery rapidně změnil, stal se tak více prorodinný. I přes velkou zaneprázdněnost obou partnerů, činí veškerá rozhodnutí ovlivňující chod domácnosti a tedy i rodiny společně. Jak uvádí Kateřina, většinou se shodnou, když ne, je na místě kompromisní řešení situace. V nejdůležitější otázce, kdo bude pečovat o dceru a kdo bude živitelem rodiny, měli jasno ihned. Stejně tak i v zajištění a změně bydlení, totožně pak v délce rodičovské dovolené. Délku rodičovské dovolené zvolili oba partneři s ohledem na nástup dcery do mateřské školy. Jak zmiňuje

Kateřina, malou musí do školky vzít, nemůžeme si dovolit měnit nastavenou délku rodičovské dovolené kvůli Františkově práci. Co by nastalo v případě, že by dceru do mateřské školky nevzali, ani nechtějí oba domýšlet.

Shrnutí:

Na mateřskou dovolenou a na počátek rodičovské dovolené nastoupila Kateřina. Následně po cca 4 měsících od narození dcery proběhla výměna rolí v rodině, kdy na rodičovskou dovolenou nastoupil František. V této fázi se jednoznačně projevil z pohledu rodiny – faktor ekonomický. Dělbá domácích prací je rozložena s větším „zapojením“ Františka jakožto otce na rodičovské dovolené.

Případová studie č. 3 – „Standa a Tereza“

Pohlaví	M	Ž
Věk	30	29
Rodinný stav	manželské soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	SŠ s maturitou	VŠ - bakalářské
Povolání	obchodní zástupce	celník (služební poměr)
Bydliště	společné – obec (2 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Stanislav“ – vysoký hubený muž, šlachovité postavy, několikadenní strniště vousů, domácí pohodlný oděv, hovoří důrazně, občas zvýší hlasitost projevu.

„Tereza“ – vysoká žena, sportovní postavy, působí sympaticky, její projev je kultivovaný, vstřícný, působí emočně vyrovnaně.

Společné soužití Standy a Terezy trvá již 10 let. Tereza pochází z menší obce nedaleko Kladna, stejně tak Standa vyrůstal v malé obci, cca 30km od Kladna. Oba partneři tak shodně žili v rodinném domě, ve svých obcích, jiný styl kultury bydlení ani nepreferovali.

Jejich seznámení byla cílená záležitost prostřednictvím svých přátel. Z počátku svého vztahu, kdy stáli před rozhodnutím, jak řešit svoje bydlení, Tereza navrhla, že budou bydlet společně v rodinném domě u jejích rodičů. Tomuto faktu předcházelo vzájemné poznání Standy a rodičů partnerky, prohloubení sociálního vztahu a zejména určitá oblíbenost Standy u Tereziných rodičů. Před 3,5 lety se jim narodila dcera.

Standa pracuje jako obchodní zástupce, takže týdně procestuje stovky kilometrů autem. Tereza před půl rokem ukončila rodičovskou dovolenou a nastoupila zpět do zaměstnání.

Jak oba partneři shodně uvádějí, o tom kdo bude tím, kdo zůstane v domácnosti a nastoupí na rodičovskou dovolenou a naopak kdo bude tím, kdo zajistí hlavní příjem do rodiny bylo jasno oběma. „I když jsem byla zaměstnána, Standa měl daleko větší příjem než já, cca dvojnásobek průměrné mzdy v ČR,“ odpověděla Tereza. Standa dále uvedl, že by si nedokázal představit být s dcerou od jejího útlého věku doma a celodenně o ni pečovat. Domnívá se pak, že o dceru by měla hlavně v prvních letech jejího života pečovat většinu času matka, tak aby si vytvořila citovou vazbu. Na mateřství se Tereza těšila a nedovedla by si jakkoliv představit, že by o dceru primárně nepečovala ona. Mateřství jsem si chtěla užít a prožít, což se mi splnilo odpověděla Tereza.

Idylické soužití u rodičů Terezy, však po narození dcery dostávalo mírné trhliny. V určitých fázích při řešení sociálních a rodinných záležitostí docházelo ke konfliktům a ke zhoršení sociálního klimatu a sociální komunikace při soužití obou generací. Jak Tereza vysvětluje, nejednalo se o nic vážného, spíše banální neshody, kdy spouštěčem byl povětšinou úklid domu a zahrady, nákup potravin, či přístup k malé dceři, které se prarodiče neustále dožadovali, že o ni budou pečovat.

S prarodiči měli Standa a Tereza společný vchod, a společné sociální zařízení. Jak uvádí Tereza, „když se dcera narodila, rozmýšleli jsme nad vlastním bydlením už kvůli nedostatku prostoru u mých rodičů“. Před 2 lety se tak pustili do stavby svého rodinného domu, nedaleko domu Tereziných rodičů. Důvod byl ten, jak říká Tereza, že na život ve vesnici jsme si zvykli, jinam jsme nechtěli a hlavně rodiče nám věnovali stavební pozemek, čímž nám velice usnadnili naše rozhodnutí, zůstat. Stavbu svého domu financovali prostřednictvím hypotéky. Po celou dobu stavebních prací partnerům pomáhali s dostavbou rodiče Terezy, zřídka kdy rodiče Standy. Během dokončení svého rodinného domu, bydlela Tereza se Standou stále u svých rodičů, od kterých se před měsícem přestěhovali do svého.

„Před třemi lety, kdy se dcera narodila, jsem odešla na mateřskou dovolenou a následnou rodičovskou dovolenou,“ říká Tereza. Tereza dále dodává: „nejenom že měl manžel daleko vyšší příjem než já, ale beztak jsem měla smlouvu na dobu určitou, takže bez žádoucí perspektivy.“ Tereza dále uvedla, že odchod ze svého zaměstnání sice plánovala z důvodu mateřství, nicméně s postupem času zjišťovala, že nepřišla pouze o peníze, ale také o prohloubení další praxe a v neposlední řadě o sociální kontakty se svými kolegy a spolupracovnicemi.

„Po zralé úvaze, jsme se rozhodli pro tříletou délku rodičovské dovolené s rodičovským příspěvkem ve výši 7.600,- Kč,“ doplňuje ji Standa. Po narození dcery byla výše tohoto příspěvku doplněného o můj příjem dostatečná částka na pokrytí a zajištění všech potřeb rodiny, uvedl Standa. Do určitých finančních potíží se partneři dostali ve chvíli, kdy se rozhodli osamostatnit se od rodičů, uzavřít smlouvu o hypotéce a z jednoho příjmu splácet hypotéku. Toto nelehké období jim pomohli překlenout finančními dary rodiče partnerů.

Po celou dobu rodičovské dovolené se o dceru starala výhradně Tereza, s částečnou pomocí svých rodičů. Standa byl a stále je jak dodává pracovně velice vytížený a to i o víkendech. Zpracování a přípravy různých nabídek mu zaberou spoustu volného času, na druhou stranu jak říká, díky mé práci jsme tolik nemuseli slevit ze svého životního standardu a uskromňovat se, když byla Tereza na rodičovské dovolené. „Když mám ve všedních dnech volno snažím se s manželkou a dcerou trávit svůj volný čas, stejně tak někdy i o víkendech,“ doplňuje Standa. S péčí o dceru a zajištění jejích potřeb tak Tereze dále pomáhali i její rodiče. U druhých rodičů (Standy) je přístup k péči o dítě poněkud chladnější. V posledním půl roce rodičovské dovolené se s manželem dohodli umístit dceru do státní mateřské školky. Tento čas věnovala Tereza shánění nového zaměstnání.

Totožný náhled Standy jako živitele rodiny, který je evidentně hlavou rodiny je i na rozdělení rolí v rodině, potažmo dělby domácích prací. „Podílím se na údržbě – dostavbě a zařizování drobných technických záležitostí týkající se domu,“ sděluje Standa. Naproti tomu Tereza zastává veškeré domácí práce od vaření, přes žehlení, luxování, nakupování potravin, praní, péče a údržba o zahradu, včetně předávání a vyzvedávání dcery z mateřské školy, kdy se v tomto střídá se svými rodiči. V ojedinělých případech, hlavně v těch, kdy na domácí práce v jednom nestačí a je potřeba „mužská ruka“ je připravena pomoc od tchána, říká Standa. „Stejně tak, když je potřeba, my vypomůžeme jim,“ dodává Tereza.

V návaznosti na narození dcery a dostavbu svého nového domu, se Tereza se Standou vypořádali i s menšími možnostmi trávení volného času. Oba říkají, že veškerý volný čas

věnovali péči o dceru a dostavbě svého domu. Jak říká Standa, i když stavbu prováděla firma, bylo potřeba je kontrolovat, shánět doplňkový materiál atp. Byli spokojeni s tím, že jejich dům je již hotov a po třech letech se konečně dostali na dovolenou k moři.

Jak dále uvádí Standa, veškerá rozhodnutí rodiny se činí spíše demokraticky, s tím, že každé se pečlivě zvažuje. Dostanou-li se do střetu, obvykle rozhoduje Standa, který jak uvádí Tereza, vždy najde argumentaci, jak ji přesvědčit. Tereza také připouští, že i když si našla nové zaměstnání, je na Standovi finančně závislá, neboť se jedná o podprůměrný příjem u bezpečnostního sboru.

V otázce týkající se zvolené délky rodičovské dovolené si ani jeden z páru nepřipouštěl možnost, že by dceru do mateřské školky nevzali. Jak říká Tereza: „tříletou lhůtu jsme zvolili jako ideální pro návaznost na mateřskou školku a moji novou práci.“ „V dnešní době jsem sice zaznamenala převis poptávky po mateřských školách, v takto nízkém věku dítěte, ale dceru jsme umístili k nám na vesnici, kde místo ještě bylo a měli jsme přednost před dětmi, kteří jsou z okolních obcí.“

Shrnutí:

Ekonomický faktor a genderové vzorce chování rodin, ve kterých Standa s Terezou vyrůstali se projevil zásadním způsobem na rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí Tereza. Díky velké časové zaneprázdněnosti Standy je převaha výkonu domácích prací na Tereze.

Případová studie č. 4 – „David a Petra“

Pohlaví	M	Ž
Věk	33	33
Rodinný stav	nesezdané soužití	
Počet dětí	4	
Vzdělání	SŠ s maturitou	ZŠ
Povolání	nezaměstnaný	nezaměstnaná
Bydliště	společné – obec (150 obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„David“ – menší muž, střední postavy, zastřižený vous, domácí pohodlný oděv, hovoří klidně, v některých pasážích až odevzdaně.

„Petra“ – středně vysoká žena, štíhlé postavy, citlivá, nepříliš důvěřivá, občas zvýšila hlas, některé úseky života přeskakuje, její projev je jednoduchý až simplexní.

David a Petra žijí v nesezdaném svazku třetím rokem. Petra pochází z malého městečka v severních Čechách, David z malé obce na Rakovnicku. Petra pečuje z předchozích partnerských vztahů o dcery ve věku: 12, 10, 7 a společně s Davidem pečují o další dceru 1,5 roku starou.

David se s Petrou seznámil v azylové organizaci, která zajišťovala a poskytovala domov matkám s malými dětmi, v těžkých životních situacích. David pracoval pro tuto organizaci čas do času na dobrovolnické bázi.

V době, kdy David poznal svoji budoucí partnerku Petru, bydlel také ve stejném městě ve kterém se nachází azylový dům – Rakovník (25 000 obyvatel). Nicméně po plánování budoucnosti s Petrou se oba přestěhovali do společného domu do malé obce na Rakovnicku (Krtý). Obec Krtý patří ke známým rekreačním místům rakovnické oblasti, ve které trvale žije 150 obyvatel. Tento dům si pronajali od místního obecního úřadu. Jak shodně tvrdí, v počátcích svého vztahu měli pouze jeden druhého a Petřiny dcery, které si David svým přístupem velmi rychle získal a začal se o ně starat jako o vlastní.

Počátky partnerského soužití hodnotí David s Petrou jako velmi krušné. Neměli jsme žádné materiální vybavení domu, málo peněz, neměli jsme stálé zaměstnání, prostě nic.

Střídaly se tak u nich pocity beznaděje, zmaru a bezvýhodné situace. Zlomový okamžik nastal, když se partneři přistěhovali do nového příbytku. Obdrželi od obce po několika týdnech, peněžitý dar v hodnotě 10.000,- Kč, na nejzákladnější vybavení domu. V době nastěhování Davidovi hodně pomohl jeho bratr, který mu daroval základní věci, jako postele, gauč, stůl atp. Z daru obce pak mohli pořídit zánovní ledničku a použitou pračku.

V minulosti v zaměstnání nebyl David nikterak úspěšný. Všude, kam se podívá vidí jenom dluhy. V případě, že by mohl vykonávat výdělečnou činnost plynoucí ze stálého pracovního poměru, za kterou by obdržel peněžní příjem, veškerou částku kromě životního minima mu odebere exekutor. Reálně ponížený příjem, hrozba exekuce, se tak staly

pro Davida demotivujícími a frustrujícími faktory, při hledání hlavního pracovního poměru. „V dnešní době je strašně těžké najít práci, kde by se dostávali peníze „na ruku“ a ještě aby byla „na černo“, že by se nemuselo nikde nic přiznávat,“ říká David. Jeho partnerka Petra, má na věc obdobný názor. „Nikdy jsem nebudovala žádnou pracovní kariéru, zaměstnání беру jen jako zdroj příjmů, nestojím o to se jakkoliv prosazovat,“ uvádí Petra. Navíc jen těžko bych hledala práci, když mám čtyři děti, připouští Petra a dále uvádí, že na hledání práce ve svém poměrně mladém věku již rezignovala. „Se svým základním vzděláním bych nenašla jiné místo než dělnické, musela bych dojíždět a náklady by se tak staly neúnosné, to se nevyplatí,“ říká Petra.

V pojetí Petry a Davida, tak nelze hovořit o pojmu živitel rodiny. Příjmy rodiny se skládají z různorodých aktivit. Značnou část tak tvoří dávky státní sociální podpory, jako jsou přídatky na dítě, příspěvek na bydlení a rodičovský příspěvek. Dalšími „zdroji“ příjmů jsou pro Davida a Petru částky placené za výživné (na předešlé tři dcery) a občasné příjmy z chovu a následného prodeje domácích zvířat, pěstování ovoce a zeleniny a příležitostných prací brigádního charakteru (práce v lese, kácení stromů, sběr lesních plodin atp.). „Máme nízké náklady na bydlení, za pronajatý dům obci hradíme pouze náklady na energie, dům a rozsáhlou zahradu udržujeme, občas pro obec odpracujeme zdarma nějakou brigádu,“ doplňuje David. Jak dále uvádí David, využívají v plné míře sociálního systému tohoto státu, neboť on pracovat nemůže a Petře se práce nevyplatí (stejně tak jako jemu). I když je pravdou, že nám stát přispívá prostřednictvím různých dávek, stěží to postačuje na pokrytí základních potřeb rodiny.

Při rozhodování o délce rodičovského příspěvku, tak volili tříletou lhůtu. Petra doplňuje, že by volila i delší údobí (4 roky), ale to by byla s dcerou doma čtvrtý rok zadarmo, což nechce. Na základě takto zvolené délky rodičovské dovolené, následně oba partneři plánují, že nejmladší dcera poté nastoupí do mateřské školy. Do té doby doufají, že se „nějak“ vyřeší svízelná Davidova finanční situace.

Na rodičovskou dovolenou, tak nastoupila Petra i když faktický stav je takový, že se v péči o všechny děti střídají a doplňují. Vzhledem k nezaměstnanosti obou partnerů, tak o dcery pečuje ten, kdo má vždy volno. Jiné alternativní formy péče o děti nevyužívají. „Tak dvakrát měsíčně se vzájemně navštěvujeme s Davidovým bratrem, který má také tři děti, navzájem si společně rozumí a když je potřeba něco zařídit, můžeme nechat naše děti u něj,“ říká Petra.

S rodiči to nemá Petra s Davidem jednoduché. Davidovi rodiče již nežijí, a s Petřinými se vůbec nestýkají. Rodiče Petry sice bydlí v jiném městě, vzdáleném asi 70 kilometrů, nicméně vztahy mezi nimi, Petrou a Davidem nejsou na vysoké úrovni. Petra k tomu uvádí, že se svými rodiči má nevyřešené problémy z minulosti týkající se jejich předešlých vztahů. Dále se domnívá, že vzhledem k časové odluce v kontaktu se svými rodiči (již 8 let), se veškeré sociální vazby zpřetrhaly. Vnoučata hlídat nechtějí a ani o to nestojí, dodává Petra.

Stejný názor, jako na zajištění péče o děti, mají Petra s Davidem, na rozdělení domácích prací. „Přijde mi divné rozdělovat domácí práce na ryze mužské a ženské,“ dodává Petra. Domácí práce si přitom rozdělují tak, aby jejich dělba byla „spravedlivá“. Každý z partnerů tedy dělá to, co je třeba momentálně udělat. Nicméně, Petra spíše vykonává práce spojené s údržbou domu (uklizení, vaření, údržba zahrady, sekání trávy), péčí o děti, pracemi spojené s chovem domácího zvířectva. David zastane hrubší domácí práce, pečuje o dům, mnohdy ale i vaří, dále se věnuje také chovu domácích zvířat, údržbě zahrady a pěstování ovoce a zeleniny. V případě potřeby, se ani jeden z partnerů nebrání tomu, aby si domácí práci vyměnili. S pracemi v domácnosti, jim obvykle pomáhají dvě starší dcery. Práce vykonávané ve spojitosti s údržbou domu, zahrady, pěstování ovoce a zeleniny, chov domácích zvířat jsou pro Davida zálibou.

Oproti tomu Petra, žádné aktivity ve volném čase před narozením poslední dcery neprovozovala a nemá je ani v současné době.

Rozhodování o podstatných záležitostech činí oba partneři společně. I když, jak říká David, „na všem se dříve či později s Petrou shodneme.“ Někdy se rozhodují sám a poté to Petře sdělím, dodává David. Jsou to okamžiky, kdy se mnou momentálně Petra není, a nechci jí se vším zatěžovat. V neposlední řadě se Petra přiznává, že tím, že přišla z jiného města bude muset u dřívějšího zaměstnavatele po ukončení rodičovské dovolené beztak skončit. Dojíždět 70 kilometrů denně, kdy nejede přímý spoj, by se nedalo. Bude však těžké najít se čtyřmi dětmi jinou práci. Jak doplňuje David, přemýšlíme o dalším rozšíření rodiny o dalšího potomka.

Shrnutí:

Rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupila Petra ovlivnily zejména genderové stereotypy. Domácí práce vykonávají David a Petra dle rovnoměrného modelu, s ohledem na momentální časovou zaneprázdněnost obou partnerů.

Případová studie č. 5 – „Martin a Žaneta“

Pohlaví	M	Ž
Věk	36	36
Rodinný stav	manželské soužití	
Počet dětí	2	
Vzdělání	SŠ s maturitou	SŠ s maturitou
Povolání	celník (služební poměr)	účetní
Bydliště	společné – město (8 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Martin“ – středně vysoký muž, silnější postavy, hladce oholen, oblečen spíše pohodlně - domácí oděv, hovoří klidně, s rozvahou, působí emočně vyrovnaně.

„Žaneta“ – žena menšího vzrůstu, střední postavy, dlouhé upravené vlasy, vstřícná, chápající, její projev je vyrovnaný, bez výrazných emocionálních odchylek.

Martina a Žaneta se znají od doby studií na střední škole. Po absolvování střední školy došlo v jejich partnerském životě k zásadním změnám. Jak uvádí Martin, bylo třeba dát další impuls našemu vztahu.

Po absolvování střední školy se rozhodli pro společné bydlení na Kladně. Do té doby žili každý zvlášť u svých rodičů. Martin bydlel v panelovém domě na Kladně, zatímco Žaneta v rodinném domě, v obci Unhošť, která čítá 8 000 obyvatel a je vzdálena 10km od Kladna. Po prvním roce soužití, kdy měli pronajatý byt, dospěli společně k názoru, že zakoupí vlastní byt. Na koupi třípokojového bytu, jim téměř celou finanční částkou přispěli rodiče z obou stran. Jejich soužití dnes trvá více než 15 let. Po pěti letech společného soužití se jim narodil první syn a před třemi lety druhý. Jak říká Žaneta, „myslím že svobodného života jsme si užívali dost dlouho, dítě jsme si oba moc přáli a chtěli jsme náš vztah prohloubit, aby dal nějaký smysl i do budoucna.“ Martin dodává, že založení rodiny bylo pro oba partnery to pravé a hlavně přišlo v ten „pravý“ čas.

Po návratu Martina ze základní vojenské služby, kdy Žaneta doplňuje, že to byl rok který upevnil jejich vztah, Martin našel zaměstnání u bezpečnostního sboru Policie ČR. „Nikdy jsem si nepředstavoval, že bych měl dělat něco jiného. Priorita, pro mě byla pomáhat lidem,“ doplňuje Martin. Nicméně u tohoto sboru nevydržel dlouho. „I když jsem sloužil v místě bydliště, s mým dosaženým vzděláním jsem neměl vyhlídky na jakýkoliv kariérní postup, proto jsem práci po 4 letech u sboru ukončil. Následovala práce u Městské policie, kterou po 5 letech ukončil na vlastní žádost, ze stejného důvodu.“ Poté nastoupil opět do služebního poměru k Celní správě ČR, kde působí doposud, i když se právě pro svoji pasivitu potýká se stejnými problémy jako v předchozích zaměstnáních.

Oproti Martinovi, pracovala Žaneta v relativně stálém zaměstnání. Svoji pracovní kariéru spojila se soukromým zaměstnavatelem, kde pracovala jako účetní. Práce ji naplňovala, příjem byl průměrný, ale vypracovala se z asistentky účetní na samostatnou účetní. Zlomový okamžik, plný zvrátů nastal pro Žanetu, když oznámila zaměstnavateli počátek svého druhého těhotenství. Asi to byla pro vedení firmy poslední „kapka“. „Druhému synovi budou co nevidět tři roky a měla bych se vrátit zpět k původnímu zaměstnavateli.“ Už jsem však zaznamenala nějaké náznaky, kdy jsem se byla v práci podívat na kolegyně, kdy si mě vedoucí oddělení vzal stranou a řekl, že za mě mají náhradu, která se osvědčila po celou dobu mé mateřské a rodičovské dovolené. Taktně mi naznačil, že pokud nepřistoupím na rozvázání pracovního poměru dohodou, mé místo mi bude zrušeno z organizačních důvodů.

„V dnešní době to se zaměstnáním není jednoduché,“ říká Martin a zároveň je odhodlaný, že pokud bude trvat protiprávní přístup zaměstnavatele k jeho manželce, jsou připraveni celý případ předat svému právnímu zástupci.

Již před odchodem na mateřskou dovolenou, v době když Žaneta zjistila, že je těhotná, se s manželem dohodli, že optimální délka rodičovské dovolené budou tři léta. Dva roky je málo být s dítětem doma a na čtyři roky by byl nízký rodičovský příspěvek, míní Žaneta. Proto si mezi všemi alternativami rodičovské dovolené oba partneři zvolili rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč.

Jak říká Martin, jeho příjem je podprůměrný, už kvůli skutečnosti, že kariérní postup je pro něj prázdným pojmem. „Na vysokou školu nemám,“ uznává sebekriticky Martin, proto teď i v minulosti zajišťuje příjem rodiny občasnými brigádami. „Dělal jsem to tak, i když byla manželka doma a pečovala o našeho prvního syna.“ Jak se oba shodují, chtějí být oba soběstační a uživit rodinu vlastními silami, bez výraznější pomoci rodičů či půjček.

I když by byl teoreticky příjem Žanety do rodinného rozpočtu vyšší, Martin odmítl možnost být doma s dětmi a pečovat o ně na rodičovské dovolené. Bylo pro mne zcela automatické, že na rodičovskou dovolenou půjde moje žena, tak jako v případě prvního syna. „Nedovedu si představit, že bych pečoval o děti, zejména v prvních měsících jejich života,“ dodává Martin. I Žaneta by si nedokázala představit, že by o děti na rodičovské dovolené pečoval někdo jiný. V tomto směru mezi partnery panuje shoda.

Na rodičovskou dovolenou, tedy v obou případech nastoupila Žaneta. V prvním případě přerušování pracovní kariéry proběhlo bez problémů. Při druhém dítěti ji zaměstnavatel taktně naznačil, že ji již do budoucna nechce zaměstnat. Žaneta, však považuje její dva syny za obohacení smyslu nejen jejího života, ale také celé rodiny.

Celodenní péči o děti, včetně zajištění chodu domácnosti, je záležitostí Žanety. „Rodiče nám pomáhají s hlídáním dětí hlavně o víkendu,“ říká Žaneta. Narození druhého syna bylo také jedním z hlavních důvodů, proč se rodina rozhodla přestěhovat z třípokojového bytu na sídlišti v Kladně, za rodiči Žanety do nedaleké obce Unhošť, do řadového rodinného dvojdomku. Martin říká, že jeho rodiče bydlí dosti daleko, než aby mohli syny každý víkend hlídat a souhlasně dodává, že to museli „nějak“ vyřešit. Ve své podstatě vyřešili jak bytovou situaci, tak občasné a důležité zajištění péče o jejich dva syny, ze strany Žanetinych prarodičů. Žaneta shodně dodává, že přestěhováním do místa bydliště rodičů, se kterými mají společnou zahradu, nebylo třeba jakýchkoliv jiných alternativ péče během této rodičovské dovolené. Celá situace je umocněna ještě tou výhodou, dodává Žaneta, že „prarodiče již nejsou zaměstnáni a děti si velmi oblíbili.“

Podobně jako v případě náhledu na rozdělení péče o jejich dva syny, mají Žaneta s Martinem i názor na dělbu práce v domácnosti.

Mužské práce (údržba zahrady, péče o vozový park, údržba domu) vykonávám já a tchán, říká Martin. Ženě však s některými pracemi v domácnosti (luxování, mytí nádobí, nakupování) pomáhám. „Údržba domu (sekání trávy, zalévání zahrady, odklizení sněhu) je společnou záležitostí dvou generací,“ říká Žaneta. „Tak jako pomáháme my našim rodičům, oni pomáhají nám, když je to třeba,“ říká Žaneta.

Na rodinné role, má Martin a Žaneta tradiční náhled. Že má muž vydělávat peníze a hmotně zajistit chod domácnosti, není mezi nimi pochyb. V této souvislosti nedošlo k výraznému omezení zájmů jednotlivých partnerů. Snad když jsme ještě bydleli sami, v panelovém domě nebylo mnoho času na naše koníčky. „Tím, že nyní máme zajištěnu péči

ze strany rodičů, sportuji téměř stejně často jako před narozením prvního syna.“ „Jen jsem některý volný čas přizpůsobil situaci v rodině,“ dodává Martin. Pro Žanetu byla koníčkem vždy rodina, teď se jí nově stala údržba zahrádky a péče o zahradu.

Materiální zajištění rodiny obstarává manžel, a to i brigádně. S odchodem na mateřskou dovolenou mi zaměstnavatel nabídl flexibilní formu práce, na stejné pozici. Nicméně postupem času jsem docházela k přesvědčení, že skloubit péči o dva syny s prací hlavní účetní nelze. Zpočátku jsem pracovala z domova, a do zaměstnání jednou týdně dojížděla. Postupem času se četnost dojíždění zvýšila trojnásobně a když jsem byla v práci každý druhý den, řekla jsem dost a této formy práce zanechala.

Menší ze dvou synů nastupuje předškolní docházku v místní mateřské školce. Udělali jsme dobře si myslím, přestěhováním do obce rodičů. Do mateřské školky bychom se u nás stěží dostali, v takhle nízkém věku, přitom tady v obci měli ještě volná místa, uvádí Žaneta.

Zároveň doufá, že se vrátí zpět ke stejnému zaměstnavateli a jedním dechem dodává, že se o svoji pracovní kariéru nebojí ani v dnešní době. „Vypracovala jsem se postupem času na místo hlavní účetní a když mi nedají šanci po rodičovské dovolené u stejného zaměstnavatele zkusím to jinde, praxe mám dost,“ dodává Žaneta.

Shrnutí:

Na rodičovskou dovolenou nastoupila Žaneta. Toto rozhodnutí umocnily především genderové stereotypy. Opětovně tak dělba domácích prací je diferencována dle „tradičního“ pojetí rodiny, avšak na této se více podílí Žaneta, která je na rodičovské dovolené.

Případová studie č. 6 – „Radek a Katka“

Pohlaví	M	Ž
Věk	36	34
Rodinný stav	manželské soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	VŠ - bakalářské	SOU s maturitou
Povolání	policista (služební poměr)	prodavačka
Bydliště	společné – město (70 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Radek“ – vysoký muž, sportovní postavy, hladce oholen, upraveného zevnějšku, hovoří velmi klidně, s rozvahou, působí důvěryhodně a emočně vyrovnaně.

„Katka“ – žena menšího vzrůstu, střední postavy, dlouhé upravené vlasy, sympatického vzhledu, velmi důvěřivá, bez emocionálních projevů, hovoří stále ve stejné tónině a po celou dobu rozhovoru se usmívá.

Radek se narodil v Opavě, kde také žil do svých 32 let, než potkal Kateřinu. Po jednověčerní velmi krátké známosti – schůzce s Katkou, Radek odjel zpět do Opavy. Domníval se, že Kateřinu již neuvidí. Avšak opak byl pravdou. Po měsíci mu Kateřina zavolala a sdělila, že je těhotná. I když měl Radek v Opavě, bydlení, rodiče, přátele, kamarády, na nic nečekal a přestěhoval se za Katkou do Kladna, které je vzdáleno cca 25km od Prahy.

Pro Radka i Katku se jednalo o nové začátky, v podobě společného soužití i založení rodiny. Jeden druhého dostatečně před založením rodiny nepoznal a nevěděl co od něj může očekávat.

V otázce bydlení byla partnerům velmi nápomocna babička Katky. Již nějakou dobu byla vdovou a bydlela ve třípokojovém bytě, který obývala sama. Pomoc v bytové otázce spočívala ve skutečnosti, že Radek s Katkou zakoupili garsoniéru nedaleko od původního bytu, kam se babička přestěhovala a oni se nastěhovali do jejího třípokojového bytu. Koupí garsoniéry řešili prostřednictvím hypotečního úvěru.

Důvod byl pragmatický, jak dnes uvádějí. „Nechtěli jsme babičku „vytrhnout“ z jejího přirozeného prostředí, přece jenom je vyššího věku a už dlouho ve starobním důchodu,“ říká Katka. Radek ji doplňuje, že „trochu „taktizovali“ při přemýšlení nad hlídáním nového přírůstku do rodiny.“ Dnes společně pečují o tříletého syna.

Po změně bydliště si Radek našel práci u bezpečnostního sboru ČR – Policii ČR. Katka ještě pár měsíců, ode dne kdy zjistila svoji graviditu pracovala jako prodavačka, v parfumerii a poté odešla na mateřskou a následně také rodičovskou dovolenou.

V otázce finančního zabezpečení rodiny, došli po zralých úvahách ke společnému rozhodnutí. Příjem Katky byl o více než třetinu nižší než Radka a s ohledem na jejich půjčku,

bylo třeba volit racionálně, dodává Radek. Tzn. že na rodičovské dovolené zůstala Katka a Radek zajišťoval hlavní příjem rodiny. I když „zajišťoval“ není ten správný význam. „Měl jsem tak nízký příjem (při svých začátcích u nového zaměstnavatele),“ dodává Radek, „že jsme měli nárok ze systému státní sociální podpory na přídavek na dítě.“ Při výpočtu tohoto přídavku na dítě je třeba hodnotit ukazatel příjmu celé rodiny. Radek dále doplňuje, že příjem celé rodiny, tedy včetně rodičovského příspěvku a přídavku na dítě, stačilo na pokrytí základních potřeb rodiny. Vzhledem k faktu, že se s tímto nehodlal smířit, volil mezi zajištěním dalšího příjmu anebo hledáním lépe ohodnocené pracovní pozice.

Radek zvolil první možnost a doplňoval příjem rodiny prostřednictvím prací brigádního charakteru. „Nicméně v některých aktivitách jsme se museli jako rodina uskromnit,“ říká Radek. Nejezdili jsme např. na dovolenou, na výlety apod. Volné víkendy, popřípadě moji dovolenou jsme tak trávili na chatách a chalupách u našich rodičů.

Postupem času se u bezpečnostního sboru měl Radek možnost přihlásit v rámci kariérního růstu na vyšší post a s tím spojené zvýšení platu, což ale na druhou stranu přineslo ztrátu finanční částky, poskytovanou jako přídavek na dítě.

Tak jako ve valné části předešlých případů, ani Radek s Katkou nebyli výjimkou ve volbě délky rodičovské dovolené. Zvolili tříleté údobí a rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč. S výší rodičovského příspěvku tak byli předem smířeni. Nicméně volbu délky rodičovské dovolené ovlivňovaly dva faktory.

Prvním z nich byla možnost využití občasné výpomoci ze strany Katčiny babičky. Druhým byla možnost zajištění péče o jejich syna umístěním do mateřské školky od tří let věku. Do té doby jsme se o syna starali pouze já, manžel a babička. Nevyužívali jsme jakýchkoliv alternativ péče o něj. I přes skutečnost, že máme vynikající vztahy s rodiči navzájem, tyto zejména z Radkovy strany navštěvujeme velmi málo. Je to dáno velkou vzdáleností. Zbývá nám tedy občasná výpomoc rodičů Katky.

„Vše jsme směřovali k tomu, aby syn nastoupil ve třech letech do mateřské školky. Čtvrtým rokem bych o něj samozřejmě mohla pečovat, ale výrazně by se nám ztenčil rodinný rozpočet, už kvůli zvolené délce a pobírané částce rodičovského příspěvku,“ říká Katka. Proto pod rozhodnutí, abych byla se synem doma na rodičovské dovolené se podepsal finanční aspekt.

Radek míní, že by to měla být právě matka, která hlavně pečuje o dítě od narození do konce rodičovské dovolené. Katka dále uvádí, že je toho názoru, že zejména v prvním roce života dítěte by o něj měla pečovat matka – žena.

Dělba rodinných rolí, je tedy u partnerů tzv. tradiční. Nahlédne-li Radek do minulosti, říká, že by nedělal žádnou změnu a přesně takto si to oba partneři představovali.

S příchodem nového člena rodiny přibyli Katce a Radkovi „nové povinnosti“ a taktéž došlo k úbytku volného času. Jak říká Katka, z počátku to brala jako přirozené, starat se o rodinu a pečovat o dítě, což jí zabralo téměř veškerý volný čas. Jakékoliv jiné volnočasové aktivity neměla před narozením syna a teď zbytek volného času věnuje rodině. Totožný náhled na věc má i Radek, který tvrdí, že počítal s omezením volného času. Jelikož jsme se na dítě těšili, berou toto omezení jako fakt. Dvakrát až třikrát týdně, chodíval hrát rekreačně fotbal, s narozením syna této aktivity zanechal. Jakékoliv jiné volnočasové aktivity oba partneři popírají.

Nejinak je tomu i v otázkách týkajících se domácích prací této rodiny. Jak oba shodně říkají, o domácí práce se snaží rovnoměrně podělit. Nerozlišují je na snadné či těžké anebo mužské a ženské. Radek vysává, nakupuje, občas vaří obědy či večeře, udržuje automobil, pečuje o byt. Katka na druhou stranu pere, žehlí, vaří, někdy nakupuje a pečuje o domácnost. S domácími pracemi si vystačí sami, někdy pomohou babičce Katky umýt okna či přivést větší nákup. S těmito pracemi jim nikdo nepomáhá. Jak dále doplňuje Katka, za týden by se měla vrátit z rodičovské dovolené zpět do zaměstnání, neboť se již chýlí ke konci. Nastupují jako prodavačka k jinému zaměstnavateli. Původní zaměstnavatel mé pracovní místo obsadil, v průběhu rodičovské dovolené mi jiné nenabídl. Následně byla pozice zrušena a společnost prodána jinému majiteli. Dnes firma prosperuje a to pod jiným názvem se stejným sortimentem zboží.

Shrnutí:

Na rodičovskou dovolenou nastoupila Katka, přičemž zde se markantně projevilo ekonomické hledisko. Domácí práce jsou v této rodině rozděleny rovnoměrně, přičemž se partneři navzájem doplňují.

Případová studie č. 7 – „Pavel a Stáňa“

Pohlaví	M	Ž
Věk	36	38
Rodinný stav	nesezdané soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	SŠ s maturitou	VŠ - doktoratské
Povolání	úředník – st. správa	ředitelka odboru – st. správa
Bydliště	společné – hl. město (1230 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Pavel“ – menší hubený muž, drobnější postavy, krátkých vlasů. Tvář je pokryta plnovousem, oblečen slušně, během rozhovoru kouří cigarety. Hovoří klidně, jeho projev je hlasitější, působí emočně nevyrovnaně.

„Stáňa“ – žena malé silnější postavy, dlouhých vlasů. Na první pohled velmi dobře upravená, její projev je kultivovaný, hovoří rámcově spisovně, zřídka rozhovor přerušuje – péče o dítě, působí otevřeně a vyrovnaně.

Partnerský vztah Pavla a Stáni začal před deseti lety. Poznali se prostřednictvím svého zaměstnání ve státní správě, kde oba působili, Pavel na úrovni referenta, Stáňa vycházela z pracovní pozice vedoucí oddělení.

Po krátkém společném soužití v podnájmu, se rozhodli pro koupi vlastního třípokojevého bytu, v klidné rezidenční čtvrti na okraji Prahy. Finanční prostředky seskupili partneři dohromady, na koupi bytu byli zcela soběstační z našetřených úspor.

Před čtyřmi lety se Stáně a Pavlovi narodil syn.

I když měla Stáňa vyšší příjem než její manžel, byla to ona, kdo odešel na mateřskou dovolenou. Nejednalo se o rozumově zdůvodnitelný krok, hodnotí Stáňa, ale o naplnění mateřského poslání. Navíc na dítě jsme dlouho s manželem čekali a nedovedla jsem si

představit, že by se o syna staral manžel a pečoval zároveň o domácnost a já bych byla hlavním živitelem rodiny.

Proto jsme si zvolili jinou rodinnou cestu, podotýká Pavel. Na rodičovskou dovolenou nastoupila manželka a já jsem zajišťoval hlavní příjem rodiny. Stáňa doplňovala rodinný rozpočet vedlejším příjmem, který spočíval v práci administrativního charakteru. Součástí příjmu rodiny byl rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč.

Nejednalo se však o některou z alternativních forem práce, se současným zaměstnavatelem. Zaměstnavatel mi práci na zkrácený úvazek v jakékoliv formě nenabídl, říká Stáňa. Zachoval se však korektně, míní Pavel, když dodává, že se manželka dohodla, že po skončení tříleté délky rodičovské dovolené nastoupí zpět k totožnému zaměstnavateli na stejnou pozici, ze které odcházela.

„O tříleté délce rodičovské dovolené jsme nehovořili ani jsme ji z různých hledisek mnoho nezhodnotili,“ říká Pavel. Byla do jisté míry determinována ústupkem zaměstnavatele neobsadit Stáňinu pracovní pozici. I přesto se Stáňa musela vyrovnat s jednou věcí. Odchodem na rodičovskou dovolenou sice jak tvrdí, jenom získala, avšak postupem času jí začal chybět pravidelný sociální kontakt se svými kolegy a s lidmi ze stejné profese.

Pavel si nicméně myslí, že jí tato skutečnost do určité míry vynahradila péči o syna. V průběhu rodičovské dovolené, dodává Pavel, měli společně se ženou spravedlivě rozvrženou dělbu péče o syna. Během všedního dne, ji zajišťovala matka, po návratu ze zaměstnání ji vystřídal otec. Během víkendů, svátků a letních prázdnin, měli oba partneři velkou oporu ve svých rodičích. „Za výrazný faktor, proč si prarodiče na obou stranách syna tak oblíbili považují skutečnost, že již mají shodně dvě vnučky a toto je jejich první vnuk,“ míní Stáňa. „Dále si myslím, že máme na obou stranách standardní sociální vztahy a porozumění.“

„I přes to, že jsou rodiče na obou stranách zaměstnání, velmi nám s péčí o syna pomohli. Brali si jej o všech volných chvílích, jezdili s ním na svoji dovolenou – v létě k moři, v zimě na hory na lyže, prostě hlídali syna dle svých možností a schopností,“ říká Stáňa. V neposlední řadě jsem se synem v průběhu rodičovské dovolené navštěvovali aktivity klubu dětí, které byly organizovány v kulturním domě.

„S rozšířením naší rodiny ani nedošlo ke změně rodinných rolí,“ přidává Pavel. I když Stáňa měla před nástupem na rodičovskou dovolenou vyšší příjem, byl jsem to já, kdo se stal hlavním živitelem rodiny. „Souhrnný příjem rodiny tak nebyl velký,“ říká Pavel, „ale muselo

nám to stačit.“ Včetně vedlejšího příjmu zajištěného z občasné práce Stáni, to bylo k pokrytí základních potřeb rodiny, nikoliv nadstandardních.

S rodinnými aktivitami, však nedošlo u Stáni a Pavla k omezení volného času či jejich aktivit. Tím, že měli zajištěnu všestrannou péči o syna v podobě rodičů, došlo pouze k časovému uspořádání těchto aktivit, které se tak nezměnili pro oba partnery. Pavel chodí dvakrát týdně do biliárového klubu a Stáňa navštěvuje také dvakrát týdně místní wellness centrum. Souhrnně dodávají, že rozhodovací proces v rodině, je obvykle v duchu vzájemného kompromisu a současně upřednostňují moderní rodinný model. Většina činností i aktivit je rozdělena po vzájemné dohodě, sděluje Pavel.

Nejinak je tomu v případě dělby domácích činností. „Zatímco se žena stará o praní prádla, úklid a chod domácnosti, výběr ošacení pro jednotlivé členy rodiny, já pečuji o auto, provádím větší úklidy a společně probíhá vaření, včetně větších nákupů,“ dodává Pavel. Rozhodně pak oba negují, že by domácí práce rozdělovali vzájemně podle charakteru jejich obtížnosti na mužské a ženské. V naší rodině „vše“ rozdělujeme dohodou, popřípadě dle toho, kdo jak má rád některé činnosti. V případě, že nastane situace, kdy činnosti nechce dělat ani jeden z nás, tak to necháme na náhodě a tzv. si „stříhneme“. „S veškerými činnostmi v domácnosti si poradíme sami, na které z různých důvodů nestačíme, si pozveme odborníky,“ říká Stáňa. Za podstatný aspekt zvolené délky rodičovské dovolené považovali oba partneři jednak postoj zaměstnavatele a vůli k návratu Stáni do zaměstnání na totožnou pracovní pozici a taktéž možnost umístění syna do předškolní docházky do mateřské školky od tří let jeho věku.

Jak dodává Stáňa i když bylo o chlapce velmi dobře postaráno rodiči, prarodiči z obou stran, jeho umístění do mateřské školky považuje za nezbytné k tomu, aby získal jako „jedináček“ žádoucí sociální kontakt s ostatními dětmi a učil se sociálnímu chování ve skupině svých vrstevníků od jeho útlého věku. Jsme proto v současné době rádi, shodně dodávají oba partneři, že jsme si jako rodina vytvořili s péčí o syna prostřednictvím mateřské školky určitý řád.

Shrnutí:

Emocionální hledisko bylo primárním faktorem, který determinoval skutečnost, že na rodičovskou dovolenou nastoupí Stáňa. Domácí práce v této rodině jsou rozděleny rovnoměrně, na základě dohody obou partnerů s vyšším podílem Pavla.

Případová studie č. 8 – „Mirek a Michala“

Pohlaví	M	Ž
Věk	28	27
Rodinný stav	nesezdané soužití	
Počet dětí	3	
Vzdělání	ZŠ	SOU s výučním listem
Povolání	nezaměstnaný	nezaměstnaná
Bydliště	společné – město (70 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Mirek“ – vysoký muž, urostlejší postavy. Tvář je pokryta několikadenním strništěm vousů, v domácím oblečení, vzhledově neupraveného. Během rozhovoru střídá hlasové intonace, občas křičí na děti i manželku. Hovoří nespisovně, často vulgárně, působí emočně nevyrovnaně.

„Michala“ – žena střední hubené postavy, dlouhých - neupravených vlasů. Její oděv je pohodlný, domácí avšak dosti zašpiněná zástěra, hovoří nespisovně, vulgárně a emotivně. Během hovoru někdy zvyšuje hlas na děti i na svého druha.

Soužití Mirka a Michly trvá pět let. Seznámili se prostřednictvím bratra Michaly, který pracoval s Mirkem v jeho posledním zaměstnání., kde se oba živilo jako dělníci při pokládání dlažebních kostek.

Z počátku jejich vztahu bydlel Mirek s Michalou u jejích rodičů v rodinném domě v menší obci Chyňava, čítající 1000 obyvatel, vzdálené 12km od Kladna. Po půl roce společného soužití se jim narodila dcera, o rok později syn a za další rok opětovně dcera. Vzhledem k tomu, že u Michalinych rodičů bydlel ještě bratr Michaly se svojí rodinou docházelo často k bratrským i rodinným střetům, které eskalovaly téměř denními konflikty, nezřídka nesoucí násilí. Vše vyvrcholilo zřejmě tím, uvádí Michala, když Mirka vyhodil šéf z práce, za to že pije a mého bratra si v práci ponechal, míní Michala. Oba partneři věděli, že to takto dál nejde, ale nevyvíjeli žádnou aktivitu a nesnažili se svoji rodinnou i těžkou

sociální situaci jakkoliv změnit. Rodiče chtěli Michale a jejímu partnerovi pomoci, tak alespoň zažádali o nájemní tzv. městský byt“ na Kladně.

Tato snaha byla úspěšná a tak již rok celá rodina bydlí v městském nájemním dvoupokojovém bytě. I po ztrátě zaměstnání se Mirek jak sám říká „snažil“ situaci řešit. Nahlásil se na úřadu práce a čekal kdo o něj projeví zájem. „Nikdo mě nechtěl,“ tvrdí, „já bych chtěl pracovat, ale buď není práce anebo o mě není zájem,“ dodává Mirek. Při hledání nového zaměstnání byl z úřadu práce poslán do třech různých firem, které nabízeli dělnické profese. I když, jak tvrdí, má čistý trestní rejstřík akorát se někdy napije a v hospodě popere, v prvních dvou firmách jej nechtěli, vždy to skončilo slovy my se vám ozveme. Do další společnosti se již ucházet o práci nešel. Raději lhal pracovníci z úřadu práce, že na dané adrese nikdo nebyl a neotvíral. Mirek je nezaměstnaný již tři roky.

Podobně na tom byla Michala, i když dle jejích slov, to že je vyučená servírka dnes moc nepomáhá. „S tolika dětmi tě dnes těžko někdo zaměstná,“ dodává Michala. Jak uvádí, dva roky předtím, než byla poprvé těhotná přišla o práci, kdy ji majitel restaurace vyhodil, protože restaurace nevydělávala. Od té doby hledala práci, jak v oboru, tak mimo svůj obor.

Zpočátku byla Michala při hledání zaměstnání aktivní, ale jak říká za nabízenou mzdu kolem 8 tisíc korun odmítala pracovat. Za to dnes nedělají ani Ukrajinci, dodává Mirek. Postupem času rezignovala na hledání zaměstnání a začala pečovat o prvního potomka.

Neúspěch a zmar při hledání práce, oba partneři vyřešili tím, že počali další dítě. Vzápětí se situace opakovala. „Jsme oba nezaměstnaní a pobíráme nějaké dávky, jaké to nevím,“ líčí Michala. „Většinou nás někde pošle s dětmi a doklady paní ze sociálky. Pomůže nám vyplnit nějaké „papíry“ a dostáváme příspěvky na bydlení a snad přídatky na dítě a něco jako pomoc v nouzi,“ odsekne Mirek.

Nedá se tedy říci, že by Michala nastoupila na mateřskou, respektive rodičovskou dovolenou ve „faktickém slova smyslu“. O společnou domácnost pečovala již před narozením prvního dítěte, kdy se k ní po pár měsících přidal i její druh.

Dalším důvodem, proč Michala dnes žádnou práci nehledá je péče o její tři potomky, kterou zajišťuje výlučně sama, občas děti pohlídá Mirek. Jak uvádí, rodiče bydlí daleko a po neshodách s bratrem k nim jezdí minimálně. Spíše jezdí oni k nim. Rodiče Mirka bydlí skoro přes celou republiku, vídáme je tak jednou do roka.

V mateřské škole se byla Michala zeptat na přijetí nejstarší dcery, když jí byly tři roky. Odpověděli jí, že mají plno, tak si ani nepodávala přihlášku a řekla si, že to zkusí za rok.

Jaký je celkový příjem rodiny, který tvoří pouze příspěvky státu, vědí přesně oba partneři stěží. „Je to něco kolem 15-ti tisíc korun,“ odpovídá Mirek. „Je to málo, stěží pokryjeme základní potřeby rodiny. Z této částky musíme zaplatit nájemní bydlení, a postarat se o naše děti. Také už se nám stalo, že jsme prostě neměli peníze, tak jsme nájem nezaplatili. Nikdo se nám neozval, tak to necháváme být,“ tvrdí Mirek.

Délku rodičovské dovolené si Michala zvolila tříletou. Poradila mi to moje matka i paní ze sociální správy. Obě říkaly, že je to ideální délka, tak abych já pobírala nějaký příspěvek a následně šlo dítě do mateřské školky.

Jak dále Michala uvádí, veškerý volný čas tráví tím, že pečuje o rodinu. Vaří, občas poklidí domácnost, s Mirkem společně nakupují. O byt se stará Mirek, automobil nemají, někdy vysaje. Mezi záliby řadí oba partneři návštěvy restaurací a popíjení alkoholu. Jakékoliv jiné zájmy nepracují. „Neměli jsme žádné koníčky před tím, než jsme založili rodinu, a nemáme je ani teď. Kromě péče o rodinu se scházíme s přáteli v hospodě,“ říkají shodně oba.

Práce v domácnosti je rozdělena tak, říká Michala, že „já pečuji o děti, peru, vařím, uklízím, žehlím a Mirek dělá vše ostatní, spíše mužské práce. Když ji někdo z nás neudělá, tak ten druhý čeká až to udělá.“

Rozhodování v rodině je dominantní záležitostí Mirka. Je sice pravdou, že některé jak říká Mirek nepodstatné věci s Michalou probírá, ale poslední slovo má vždy on.

Závěrem Michala uvádí, že by si chtěla najít práci, už kvůli tíživé sociální situaci, ve které se jejich rodina nachází. Je přesvědčena o tom, že to bude velmi složité. Stejně tak Mirek se domnívá, že stálý příjem by byl potřeba i u něj. Avšak rezignovaně dodává: čekám na dobrou práci. Nechci pracovat za 8-10 tisíc čistého. To se prostě nevyplatí, vím že přijdeme o dávky, když někdo z nás začne pracovat a nebo se nám alespoň zkrátí.

Na druhou stranu oba partneři míní, že příjem rodiny je velmi nízký, ale za tu dobu si na svoji ekonomickou situaci zvykli. Občas nám dají rodiče z obou stran nějaké peníze, takže vyjdeme. „Co s námi bude dál, když nezačneme pracovat nevím“, dodává Mirek.

Shrnutí:

Zejména genderové stereotypy a sociální situace rodiny ovlivnily skutečnost, že na rodičovskou dovolenou nastoupila Michala. Domácí práce jsou rozděleny dle tradičního modelu, kdy větší převahu těchto prací vykonává Michala.

Případová studie č. 9 – „Michal a Petra“

Pohlaví	M	Ž
Věk	40	31
Rodinný stav	manželské soužití	
Počet dětí	1	
Vzdělání	VŠ - doktorantské	SŠ s maturitou
Povolání	ředitel odboru – st. správa	ref. v peněžním ústavu
Bydliště	společné – město (1230 tis. obyvatel)	

Stručná vnější charakteristika informantů:

„Michal“ – vysoký muž, sportovní postavy, hladce oholen, slušně oblečen. Krátké zastřižené vlasy, hovoří klidně, při rozhovoru je aktivní – zejména při doplňujících otázkách, působí sebejistě a emočně vyrovnaně.

„Petra“ – žena menšího vzrůstu, sportovní postavy, středně dlouhé upravené vlasy, sympatického vzhledu. Působí zcela otevřeně, zřídka rozhovor přerušuje, někdy zvyšuje hlas, působí emočně nevyrovnaně.

Společné partnerství Michala a Petry trvá již pět let. V tu dobu byl Michal v rozvodovém řízení, kdy společně s bývalou manželkou pečovali o dva syny, kteří jsou dnes ve věku 17 a 19 let. Michal se s Petrou seznámil ve svém zaměstnání, kdy Petra pracovala na tomtéž odboru ve státní správě. Michal s Petrou v současné době pečují o syna ve věku 3,5 let, přičemž Michalovi ještě trvá vyživovací povinnost ke svým dvěma dětem z prvního manželství.

Po krátkém čase stráveném v podnájmu, se rozhodli pro společné soužití, v třípokojovém bytě, ve čtvrti panelových domů, na okraji Prahy. Tento byt si manželé pořídili před narozením jejich syna, s tím, že polovinu celkové částky financovali prostřednictvím hypotečního úvěru.

Volbu partnera, který odejde na rodičovskou dovolenou a bude tak zajišťovat péči pro jejich syna, nebyla otázkou dohody, ale determinace daných okolností.

Michal měl a ještě má vyživovací povinnosti, ke svým dvěma dětem z prvního manželství a vzhledem ke skutečnosti, že jeho pracovní příjem činí cca 2,5 násobku průměrného platu, bylo rozumově zdůvodnitelné bez ohledu na další faktory, že on bude tím, kdo zabezpečí hlavní příjem domácnosti. V opačném případě, jak doplňuje Michal, by velmi těžko dostal svým vyživovacím povinnostem ke svým dvěma synům z předešlého vztahu.

V úvaze přerušení pracovní kariéry bylo stanovisko obou partnerů dosti výstižné. Zatímco Michal by o svoji vedoucí pozici – ředitele odboru přišel, Petra s daleko nižším příjmem, která pracovala jako řadová referentka, postrádala zejména sociální komunikaci s kolegy a každodenní režim, který se jí na rodičovské dovolené diametrálně změnil. Rovněž tak, jak říká Petra, měla na jednu stranu sociální jistotu v podobě stálého zaměstnání a podprůměrného příjmu (který byl o 1/3 nižší než současný průměrný plat v ČR), na druhou stranu, ve vztahu ke svému dosaženému vzdělání žádnou šanci na kariérní postup. Dodává, že ví o tom, že ji vysokoškolské vzdělání chybí, avšak nemá a neprojevuje dostatečnou vůli si jej doplnit.

Petra sděluje, že částka, kterou manžel přispívá do rodinného rozpočtu doplněný o rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč, jim postačil během rodičovské dovolené na pokrytí všech potřeb rodiny (i nadstandardních) i když se některé výdaje musely upravit. Příjem Michala je ve výši 2,5 násobku průměrného příjmu v ČR. Tento příjem (ponížený o splátky úvěru, výživné na dvě děti, splátka nájmu a energií a dalších finančních nákladů rodiny jako např. pojištění automobilu, bytu aj.) byl natolik dostačující, že ani jeden z partnerů neměl během rodičovské dovolené „vedlejší zaměstnání“.

„Neměl jsem žádné vedlejší zaměstnání, neboť se domnívám, že rodinu dokážu z mého příjmu uživit,“ dodává Michal. Tato skutečnost také souvisí s péčí o jejich syna, během jeho prvních tří let věku, kdy byla Petra v domácnosti a pečovala o něj. „Když se malý narodil,“ říká Petra, „dohodli jsme se, že já se o něj budu starat po celý den a manžel jakmile přijde z práce.“

Petra dále uvádí, že celá mateřská role, kdy musela pečovat nejen o syna, ale i o celou domácnost, je dosti složitá a časově náročná a rozhodně se nejedná o rodičovskou dovolenou v pravém slova smyslu. I když pečovala „pouze“ o jejich syna tak, aby ji zbyl i volný čas pro sebe, od 1,5 roku stáří syna začala častěji využívat a to 2x týdně placených služeb, kdy se

o syna starala „chůva“. „Zpočátku jsem měla tak asi jako každá matka strach, protože „chůvu“ jsme neznali a bylo zapotřebí si vybudovat určitou vzájemnou důvěru a nastavit naši spolupráci tak aby fungovala. Chůvu jsme si vybrali prostřednictvím agentury, jež se specializuje na hlídání dětí. Byla to již důchodkyně a výborně si s naším synem rozuměla, měla takový „babičkovský přístup“. Naše vzájemná spolupráce trvá i dnes, přestože v menší míře, neboť syn je již starší a navštěvuje mateřskou školkou,“ uzavírá Petra.

Další péči o syna poskytovali rodiče Petry, kteří bydlí nedaleko Prahy v obci Jesenice, vzdálené 15km od hlavního města ČR. I přes zaměstnanost obou rodičů Petry, jsme se na ně mohli vždy spolehnout s občasným hlídáním syna – dle našich potřeb a to zejména o víkendech (cca 2x do měsíce).

Sociální vazby rodičů ze strany Michala, jsou do jisté míry narušené, neboť jeho nové manželce dávají za vinu rozvod s první ženou. Ani jedna z generací se pravidelně vzájemně nenavštěvuje, je to spíše výjimkou. To samozřejmě do značné míry ovlivňuje možnost hlídání jejich syna. Byť rodiče Michala bydlí v krajském městě Liberec, vzdáleném 130km od Prahy, stále se nevyrovnali s minulým vztahem Michala, který po více než dvaceti letech skončil. Petru do „rodiny“ nepřijali a pokud je navštívím já, říká Michal, „snažím se, aby alespoň viděli svého nejmladšího vnuka.“ S nejstaršími dětmi jsem já i moji rodiče v pravidelném kontaktu, a byť nemám volného času nazbyt, najdu si nějaký i pro své dva syny z prvního manželství.

Nicméně zajímavý náhled mají oba partneři na rozdělení rodinných rolí. V naší rodině je sice muž její živitel, ale co se týká jejího modelu, je moderní, kdy povinnosti a jednotlivé aktivity jsou rozděleny po vzájemné dohodě tak, aby co nejvíce vyhovoval oběma partnerům.

V této souvislosti Michal upozorňuje že při péči o nejmladšího syna zaznamenal nedostatek svého volného času. Tuto situaci řeší Michal časovým přizpůsobením ve vztahu ke svým možnostem.

Obdobně avšak s jednou podstatnou nuancí jsou rozděleny domácí práce v této rodině. Oba partneři shodně nepovažují za spravedlivé rozdělení domácích prací na tradičně mužské a ženské. Domnívají se, že v moderním typu rodiny k němuž názorově inklinují, by měla být dělba práce součástí „dohody“ obou partnerů bez ohledu na náročnost takové práce.

Zatímco Petra pečuje o jejich syna, pere, vaří a provádí malý úklid, Michal nakupuje, zajišťuje zejména záležitosti kolem chodu domácnosti, automobilu, avšak i návštěvu lékaře se synem, či větší úklid domácnosti.

Za jeden z hlavních rozdílů oproti předchozím studiím, lze označit výpomoc těmto partnerům s domácími pracemi, kdy jednou týdně využívají na větší úklid ve svém bytě placené služby (uklízečky).

Při rozhodování o rodinných záležitostech se zde ve své podstatě projevuje demokratický styl rodiny, kdy výsledkem je dohoda obou partnerů na základě „kompromisu“.

Návrat Petry zpět do zaměstnání byl podmíněn přijetím jejich syna do mateřské školky od jeho tří let věku. Jak říká Petra „u „bývalého zaměstnavatele“ jsem kromě sociálních jistot neměla žádnou perspektivu a tak jsem hledala novou zajímavější pracovní pozici, což mi přinesla až pracovní pozice referenta v bankovním ústavu. Na této pracovní pozici, kterou zastávám 6 měsíců doufám, že se budu moci profesně realizovat, neboť není podmíněna dosaženým vzděláním, ale dovednostmi a zkušenostmi.“

Shrnutí:

Jednoznačně ekonomický faktor ovlivnil rozhodnutí partnerů, že na rodičovskou dovolenou nastoupí Petra. Dělbá domácích prací je nejenom záležitostí shody obou partnerů, ale taktéž i s využitím pomoci placených úklidových služeb.

5.4 Interpretace analyzovaných dat

Případová studie č. 1

V rodinném příběhu Romany a Jardy je znázorněna náročnost a složitost rodinného životního cyklu. Jedná se tak zejména o rozdílné představy Jardy a Romany o místě společného soužití - bydlení, včetně jeho druhu, kdy Romana ač nerada „toleruje“ soužití s partnerem a jejich potomkem v panelovém domě na sídlišti.

Jednotlivé faktory se v této případové studii promítají takto:

Ekonomické hledisko: Jarda disponuje o 1/3 vyšším příjmem, než je průměrný plat v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ). Romana oproti tomu na rodičovské dovolené disponuje „pouze“ rodičovským příspěvkem ve výši 7.600,- Kč a rodinný rozpočet doplňuje příjmy brigádního charakteru, tedy o dalších cca 7 000,- Kč měsíčně navíc. V tomto hledisku se také projevuje zvolená alternativa rodičovské dovolené (3-leté období).

Bydlení: Tento pár žije ve vlastním třípokojovém bytě, který je situován na sídlišti panelových domů na Kladně. Jeho financování zajišťují hypotečním úvěrem.

Zajištění péče o dítě: Vzhledem ke skutečnosti, že se tomuto páru nezdařilo umístit syna do mateřské školky ve třech letech jeho věku, je nutné zajištění další péče o dítě. V této souvislosti tento pár využívá pomoci z obou stran svých rodičů, přičemž se snaží dále nastalou situaci řešit početím dalšího potomka.

Flexibilní možnosti práce: Na rodičovskou dovolenou nastoupila Romana. Po celou dobu rodičovské dovolené vylepšuje rodinný rozpočet pracemi brigádního charakteru jako např. inventura zboží, roznášení letáků apod.

Dělba domácích prací: Vzhledem k pojetí názorů Jardy a Romany na rodinný život se jedná o „tradiční“ dělbu domácích prací, kdy je oba partneři rozdělují na „mužské“ a „ženské“.

Na podkladě vyhodnocení dat z polostrukturovaného rozhovoru bylo prioritou pro tento pár zajištění samostatného bydlení, přestože vazby k rodičům byly na vynikající úrovni. Vzhledem k zajištění finančních pohledávek a chodu rodiny byla volba obou partnerů, kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou směřována na Romanu, která výchovu i zajištění péče o syna brala za přirozené. Dělba domácích prací se více méně rozděluje dle tradičního způsobu, při větším pracovním vytížení si dokáží partneři vzájemně pomoci.

Případová studie č. 2

Právě hlubší prozkoumání a pochopení rodinného uspořádání partnerského vztahu Františka a Kateřiny pomáhá odkrýt nepříliš tradiční alternativu rodičovské dovolené, které právní předpisy v ČR umožňují. Po 4 měsících od porodu došlo mezi Katkou a Františkem k výměně rodičovských rolí, kdy František nastoupil na rodičovskou dovolenou na dalších více než 2,5 roku.

Jednotlivé faktory ovlivňují tento pár na v jejich postojích následovně:

Ekonomické hledisko: Kateřina dosahuje ve svém zaměstnání (PR manažerka) platu, který je roven dvojnásobku průměrného příjmu v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ). František je však pod dobu rodičovské dovolené „odkázán“ pouze na rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč. Nadstandardní platové ohodnocení Kateřiny umožňovalo Františkovi celodenní péči o dceru, včetně její umístění do soukromých jeslí. František po dobu rodičovské dovolené nevykonával jakoukoliv práci (brigádního charakteru). Do tohoto aspektu výrazným způsobem zasahuje zvolená alternativa délky rodičovské dovolené a to v trvání 3 let.

Bydlení: Manželé žijí v novém třípokojovém bytě, v klidné uzavřené rezidenční čtvrti v Kladně. Koupě tohoto bytu byla pokryta z prodeje původního bytu, dalších úspor, dále půjček od rodičů (rodiče Františka) a převzetí původního hypotečního úvěru.

Zajištění péče o dítě: Po dobu rodičovské dovolené (od 4 měsíců věku dcery) zajišťoval celodenní péči zejména František. Když byla dcera 1,5 roku stará, začala navíc dvakrát týdně navštěvovat soukromé jesle. Pomoc v občasně péči o dceru ze strany rodičů (po dobu rodičovské dovolené) nebyla rozhodující. Významně se zde promítl demografický faktor (180km) a dále neochota zejména rodičů Františka se podílet na občasném hlídání v místě bydliště mladého páru.

Flexibilní možnosti práce: Na rodičovskou dovolenou od 4 měsíců věku dcery nastoupil František. Jeho zaměstnání u bezpečnostního sboru mu neumožňovalo zvolit jakýkoliv flexibilní druh práce po dobu rodičovské dovolené. Navíc hlavním živitelem rodiny se stala Kateřina, která pokryla svým příjmem i jiné než základní potřeby rodiny.

Dělbá domácích prací: Moderní pojetí rodiny v případě tohoto páru je podpořeno rovnocennou diferenciací domácích prací s výjimkou žehlení. Výsledkem je vždy konsensus obou partnerů.

Analyzováním dat této případové studie usuzují, že hlavním impulsem této cílené záměny rodinných rolí (že František nastoupil na rodičovskou dovolenou), bylo ekonomické hledisko. Příjem Kateřiny byl o dost vyšší než Františka. Rozhodnou roli hrála taktéž skutečnost, že Kateřina měla nadstandardní pracovní podmínky, jež se vázaly s její zastávanou pracovní pozicí PR manažerky. Dalším aspektem byla skutečnost, že na tomto pracovním místě „pokračovala“ v kariérním růstu, který by byl odchodem na celou délku rodičovské dovolené výrazně oslaben. Tedy pracovní faktor byl druhým významným aspektem, který se spolupodílel na rozhodnutí těchto partnerů o skutečnosti, kdo odejde na rodičovskou dovolenou a bude pečovat o dítě a domácnost, neboť František měl do určité míry své služební místo relativně jisté. V neposlední řadě k jejich stanovisku přispěl i faktor sociální, kdy výměnou malého bytu za třípokojový byt došlo k vytvoření „optimálních podmínek“ pro rodinné bydlení

Z důvodu poměrně velké vzdálenosti, nemohli prarodiče vyhovět požadavkům v péči o dceru v takové rozsahu, jako kdyby bydleli poblíž.

Výkon domácích prací, rovněž tak rozhodování o rodinných záležitostech se stali kompromisní záležitostmi obou partnerů. V obou těchto prvcích, jenž náleží

k bezproblémovému fungování rodiny se partneři domlouvají, výsledkem je téměř vždy vzájemný konsensus.

Případová studie č. 3

V případě Standy a Terezy se jako zásadní faktor promítá do rodinného cyklu rodičovské dovolené:

Ekonomické hledisko: Toto hledisko je možné vyložit z pohledu partnerského páru ze dvou rovin. V prvním případě se jedná o skutečnost, že Standa, který pracuje jako obchodní zástupce disponuje nadprůměrným příjmem, který je roven dvojnásobku průměrného příjmu v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ). Racionalita rozhodování obou partnerů vedla k závěru, že to bude právě on, který bude živitelem rodiny a Tereza přeruší pracovní kariéru a nastoupí na rodičovskou dovolenou. Na druhé straně kvůli výrazně nižšímu příjmu Tereza přiznává ekonomickou nesoběstačnost a finanční a materiální závislost na svém choti. V jejich rozhodnutí se dále promítal i faktor *sociální* a genderové vzorce chování rodin ve kterých vyrůstali ve vztahu ke kvalitě jejich bydlení.

Bydlení: Stavba *nového domu*, která byla spolufinancována hypotečním úvěrem a splácena z jednoho příjmu je pro mladou rodinu velmi skličující a zatěžující. Na druhou stranu „změnou“ místa jejich bydlení jsou do určité míry vyřešeny i jejich vzájemné sociální vztahy s Tereziny rodiči, kdy společné soužití přinášelo neshody, konflikty, stresové situace pro obě generace. Vliv nového prostředí se tak pozitivně promítl do jejich rodinného života.

Zajištění péče o dítě: Celodenní péči o dceru zajišťovala během rodičovské dovolené zejména Tereza. Výrazným způsobem ji doplňovali její rodiče, kteří se až nezdravým způsobem začali dožadovat stále častějšího styku se svoji vnučkou. Ve stáří 2,5 roku byla dcera Terezy a Standy umístěna do státní mateřské školky.

Flexibilní formy práce: Ani jednu z variability možností flexibilních forem práce nebylo v případě Terezy, která byla na rodičovské dovolené využito. Standa pobíral dostatečný příjem na to aby zajistil veškeré potřeby své rodiny, včetně nadstandardních.

Dělbá práce v domácnosti: V této případové studii jsou domácí práce vykonávány dle tradičního modelu (mužské a ženské).

Vyhodnocením dat z této případové studie docházím k závěru, že i pro tento pár bylo apriori vyřešit již místy narušené přímé sociální vztahy v souvislosti se společným bydlením

s rodiči Terezy. Nadstandardní plat Standy do určité míry determinoval rozhodnutí páru, kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou. Tento postoj byl následně klíčový při zajišťování svého vlastního bydlení, stavbou nového domu prostřednictvím hypotečního úvěru a zvyšujících se rodinných výdajích.

Tato rozhodnutí se následně dorazila v pozitivní změně prostředí, kde již nedochází ke konfliktogenním situacím. Na druhou stranu je zde možné spatřovat ekonomickou nesoběstačnost Terezy a její materiální závislost na Standovi.

Případová studie č. 4

David a Petra jsou typickým příkladem působení celé řady v zásadě negativních faktorů na homogenitu rodiny. Negativní okolnosti v podobě neřešené a nevyřešené minulosti Davida - dluhová spirála, způsobená neúspěšným podnikáním na jejímž konci je reálná hrozba exekuce. Stejně tak početnost rodiny a hledání zástupných argumentů, proč nehledat jakékoliv zaměstnání (ze strany Petry) nepředpokládá pro partnerské soužití a funkčnost rodiny do budoucna nic pozitivního.

Postoje k rodičovské dovolené byly v případě tohoto páru ovlivněny takto:

Ekonomické hledisko: V případě Davida a Petry se nedá hovořit o „nastoupení na rodičovskou dovolenou“ v pravém slova smyslu. Oba partneři jsou shodně nezaměstnaní, takže pobírají pouze příjmy z výživného na další tři děti Petry, rodičovský příspěvek Petry ve výši 7.600,- Kč a další příspěvky ze státní sociální podpory (přídavky na děti, příspěvek na bydlení), životní minimum aj. Jejich rodinný rozpočet je doplněn chovem drobného zvířectva prodejem vlastních výpěstků zeleniny a ovoce. Celkový příjem rodiny dosahuje 4/5 průměrného platu v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ).

Bydlení: Partneři žijí v obecním nájemním bytě, kde jsou náklady na jeho údržbu výrazně dotovány obcí. Pár hradí pouze spotřebované energie a poskytuje občasnou výpomoc ve formě úklidu místnímu obecnímu úřadu.

Zajištění péče o děti: Tím, že oba partneři nepracují se v péči o děti střídají dle své momentální vytíženosti. Výpomoc v péči a výchově dětí ze strany svých rodičů nevyužívají.

Flexibilní formy práce: David, stejně tak jako Petra, odmítají přijetí jakékoliv byt' i flexibilní formy pracovní činnosti, kde budou smluvně vázání. U Davida existuje reálná skutečnost, že výdělek mu bude krácen exekutorem (vykonává občasně brigádní práce bez smluvní

vázanosti – kácení stromů, sběr lesních plodin apod.), i Petra spatřuje diskriminaci pro případ svého pracovního zařazení, vzhledem ke svým čtyřem dětem. Těmito neměnnými postoji k zaměstnání se tak sami ocitají na pokraji neutěšené sociální situace, stejně tak jako sociálních podmínek svého bydlení. Osobnostní vlastnosti a projevená vůle dosáhnout alespoň nějaké změny se projevuje v jejich aktivitě při „dorovnávání“ příjmu jejich rodiny, kdy se vlastními výpěstky zemědělských plodin a chovem domácích zvířat si vylepšují rodinný rozpočet.

Dělba domácích prací: Faktor, že jsou oba nezaměstnaní (u Davida občasné brigádní práce), se projevuje i v jejich názoru na rodinné role. Odmítají proporcionalitu rodinných rolí, stejně tak dělbu domácích prací ve smyslu jednostranné striktního rozdělení na ryze mužské či ženské činnosti. Ve všech činnostech, které jsou potřebné k zabezpečení funkčnosti rodiny se střídají, dle momentálního časového rozpoložení.

Analyzováním dat této případové studie, je patrná rezignovanost obou partnerů na zaměstnání, kde by byli zaměstnaní na hlavní pracovní poměr. Tento faktor se následně promítá do všech oblastí jejich života, neboť se v životě potýkají s nedostatkem peněz a též s podprůměrnými životními podmínkami (kdy nekonformitu svého bydlení již přijali za své). Velmi těžko si pořizují základní technické vybavení domu jako je lednička, pračka apod. K zajištění chodu domácnosti a pokrytí základních potřeb se tak spoléhají i na sociální příspěvky a finanční dary. Nemalou část jejich příjmů, také tvoří výživné na jejich tři nejstarší děti, které však nelze považovat za pravidelné.

Případová studie č. 5

V případě Martina a Žanety se jako zásadní faktor promítající se do rodinného života projevuje:

Ekonomické hledisko: Na mateřskou dovolenou a následně rodičovskou dovolenou nastoupila Žaneta. Vzhledem k volbě délky rodičovské dovolené (3 roky) pobírala rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč. Příjmy z flexibilní volby práce však po dobu rodičovské dovolené byly zanedbatelné, neboť tento druh práce vykonávala Žaneta cca 3 měsíce. Martin pobírá u bezpečnostního sboru o 1/3 nižší příjem než je průměrná mzda v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ) a rodinný rozpočet „vylepšuje“ pravidelnými brigádními pracemi ve výši cca 8.000 Kč.

Další faktory se promítají takto:

Bydlení: Při narození druhého syna se oba partneři rozhodli na změně charakteru bydlení a to namísto třípokojového bytu na sídlišti v Kladně, dali přednost novostavbě řadových rodinných domů v Unhošti. V sousedícím řadovém rodinném domě bydlí rodiče Žanety. Pořízení nového bydlení financoval mladý pár z prodeje původního bytu a finančního daru rodičů na obou stranách.

Zajištění péče o děti: Přírůstkem druhého potomka do rodiny se Martin se Žanetou dohodli řešit i tento podstatný faktor. Byť o oba syny celodenně pečuje Žaneta, významná pomoc v této stránce ze strany jejích rodičů je vždy v dosahu.

Flexibilní formy práce: Během rodičovské dovolené na kterou nastoupila Žaneta, ji zaměstnavatel nabídl flexibilní formu práce z domova, neboť zastávala pozici účetní. Nicméně četnost týdenního „dojíždění“ do zaměstnání se změnila natolik (po 3 měsících téměř každodenní dojíždění) že této formy práce Žaneta zanechala.

Dělba práce v domácnosti: Martin se Žanetou prosazují tradiční názory v pojetí rodinných rolí. Proto Martin je zastáncem diferenciací domácích prací na mužské a ženské. Obdobný náhled je na rodinné role a zajištění péče o děti, včetně rozhodování o rodinných záležitostech.

Vyhodnocením získaných dat této případové studie docházím k přesvědčení, že Martin se stejně tak jako v minulosti potýká s demotivačními stránkami svého zaměstnání (nemožnost kariérního růstu v závislosti na svém dosaženém vzdělání), přičemž jeho setrvání na současné pozici je otázkou času, z důvodu stereotypu a nemožnosti platového postupu.

Jedinou sociální jistotou pro Martina a Žanetu tak tvoří řadový rodinný dům (sousedící se Žanetiny rodiči) a Martinovo relativně stálé zaměstnání, bez perspektivy osobnostního růstu, zahrnující podprůměrný příjem. Navyšování rodinného rozpočtu brigádními pracemi tak, aby byl zajištěn určitý ekonomický standard rodiny, jde na úkor volného času Martina, který sice zastává roli otce, avšak z nedostatku času je tato role ve vztahu k výchově a péči jeho synů velmi oslabena.

. Výrazně pozitivní vliv měla skutečnost, že rodina změnila místo svého bydliště a odstěhovala se do obce Unhošť nedaleko Kladna. To mělo za následek kromě zajištění zdravého životního stylu na vesnici, umístění synů v místní mateřské školce i nabízenou občasnou výpomoc s výchovou a péčí synů Žanety prostřednictvím jejích rodičů.

Případová studie č. 6

Společné pozitivní myšlení a osobní vlastnosti Katky a Radka, tedy schopnost řešit závažnou situaci po neplánovaném založení rodiny, se promítá do jejich partnerského životního příběhu.

Jednotlivé faktory se do postojů Radka a Katky k rodičovské dovolené promítli takto:

Ekonomické hledisko: Radek, který pracoval u bezpečnostního sboru – Policie ČR, se postupem času vypracoval, kdy jeho plat během rodičovské dovolené dosáhl až průměrného příjmu v ČR (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ), nicméně příjem celé rodiny byl tak v tomto ohledu krácen ve formě přídatku na dítě. Katka pracovala před odchodem na rodičovskou dovolenou jako prodavačka, její příjem nedosahoval ani dvojnásobku minimální mzdy. Na rodičovské dovolené Katka pobírala rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč (zvolena 3-letá délka rodičovské dovolené).

Bydlení: Materiální i finanční výpomoc prababičky Katky ovlivnila „výměnu“ jejího třípokojového panelového bytu mladému páru, s tím, že Katka s Radkem zajistili prababičce garsoniéru taktéž na sídlišti nedaleko od původního bydliště. Koupí garsoniery financovali prostřednictvím hypotečního úvěru, což výrazně snížilo jejich finanční zatížení, neboť pořizovací cena tohoto bytu byla cca o 2/3 nižší, než třípokojového bytu na Kladně.

Zajištění péče o dítě: Po dobu rodičovské dovolené byla péče o syna zjištěna zejména Katkou, která odešla na rodičovskou dovolenou. Katce významným způsobem pomáhala v péči o syna a jeho výchově prababička, která bydlela na stejném sídlišti. Dále v omezené míře pečoval o syna Radek.

Flexibilní forma práce: Po dobu rodičovské dovolené doplňoval Radek rodinný rozpočet přívýdělkem ve formě občasných brigád do té doby než dosáhl v zaměstnání na hlavní pracovní poměr průměrného příjmu. Ze zvýšením jeho platu rodina ztratila přídatek na dítě a vyšší pracovní pozice přinesla Radkovi i podstatně méně času na další aktivity.

Dělbá domácích prací: Oba partneři si dobře uvědomovali složitost své situace, v návaznosti na kterou přistupovali k rodinným rozhodnutím i rozdělením domácích prací prostřednictvím „kompromisního způsobu řešení“.

Vyhodnocením těchto získaných dat z provedeného rozhovoru došlo u Radka, stejně tak jako u Katky k razantní změně životního stylu, což bylo způsobeno založením rodiny. Nedošlo tak pouze k obratu týkající se charakteru bydlení (z rodinného domu do panelového bytu na sídlišti), ale i k výraznému narušení sociálních vazeb, které měl Radek ve svém

bydlišti a to jak s vrstevníky, rodiči ale i v zaměstnání. Další zásadní změna, která se promítla do společného života obou partnerů (kromě početí potomka) bylo nalezení nového zaměstnání, což Radkovi v konečném důsledku nepřineslo „pouze“ sociální jistotu, ale hlavně potřebnost a pravidelnost stálého měsíčního příjmu tak, aby zajistil pokrytí základních potřeb své „nové“ rodiny.

Perspektiva nového zaměstnání, spjatá s kariérním růstem, společně s přídatkem na dítě, včetně rodičovského příspěvku pomohli partnerům zajistit rodinný rozpočet.

Pojetí rodinných rolí obou partnerů byly výrazně ovlivněny touhou Katky po naplnění mateřské role. I přes všechna počáteční úskalí mladé rodiny (řešení bytové otázky, zadlužení, hledání nového zaměstnání, doplnění příjmu o práce brigádního charakteru), nikdy společně neuvažovali nad situací, že by na rodičovské dovolené zůstal Radek a Katka by byla tou, kdo by zajišťoval hlavní příjem rodiny. Předpoklady pro vývoj tohoto řešení byl tak dán nejen vzděláním Katky a dosavadní praxí, ale hlavně touhou Radka prosadit se v novém zaměstnání a stát se oporou své manželce i jejich synovi. Naplnění mateřského poslání Katky, stejně tak správně zvolená délka rodičovské dovolené, v návaznosti na další plynulé zajištění péče o jejich syna (umístění syna ve věku 3let do mateřské školky), se stali předpokladem efektivního rozvoje této rodiny.

Případová studie č. 7

Do partnerské soužití Pavla a Stáni, se jednotlivé faktory týkající se rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou projeví takto:

Ekonomické hledisko: Tato případová studie se značně liší od předchozích a to v ekonomickém pojetí rodinného cyklu. Pro partnery tak nebylo primárním určením parametr výše příjmu, kdy Stáňa před odchodem na rodičovskou dovolenou dosahovala na pracovní pozici ředitelky odboru ve státní správě zhruba dvojnásobku průměrného platu v ČR a Pavel, který zastával pozici „řadového referenta“ taktéž ve státní správě, kdy jeho výše platu odpovídala průměrné mzdě (pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ). Po dobu tříleté rodičovské dovolené Stáňa pobírala rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč a doplňovala rodinný rozpočet vedlejším příjmem ve výši cca 10.000 Kč prací na zkrácený úvazek.

Bydlení: Bydlení měla rodina zajištěno, ve vlastním třípokojovém bytě v rezidenční čtvrti na okraji Prahy, za naspořené peníze, tzn. nedocházelo v této situaci k nadměrným finančním závazkům, což je taktéž jeden z pohledů, který umožnil tomuto páru se „neohlížet“ oproti ostatním na finanční stránku věci.

Zajištění péče o dítě: Po dobu rodičovské dovolené zajišťovala péči o syna a jeho výchovu Stáňa. V neposlední řadě díky vstřícnosti, možnostem, flexibilitě prarodičů obou partnerů byla zajištěna péče o jejich syna o víkendech a dlouhých letních prázdninách. Za výrazný zlomový okamžik, který podpořil oblíbenost potomka Stáni a Pavla u obou prarodičů, lze také označit faktor – pohlaví. Byl to shodně na obou stranách první vnuk, kterého si prarodiče velmi oblíbili.

Flexibilní formy práce: Po celou dobu rodičovské dovolené pracovala Stáňa u svého „původního zaměstnavatele“ na zkrácený úvazek. Vzhledem k tomu, že se jednalo o práci administrativního charakteru, kterou velmi dobře znala, mělo to pro ni tu výhodu, že disponovala dostatkem času na péči o svého syna.

Dělbá domácích prací: Domácí práce v této rodině jsou rozděleny dle dohody jednotlivých partnerů, popřípadě dle oblíbenosti jednotlivých domácích prací, tj. je to vždy otázka vzájemného konsensusu.

Analýzou získaných dat z polostrukturovaného rozhovoru lze na první místo přiřadit naplnění rodičovských rolí a to zejména pro Stáňu. Emocionální hledisko, citová vazba k dítěti, snaha o dosažení mateřských pudů a související sociální jistoty, byly determinujícími prvky Stáni a Pavla v případě volby směřující k rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou. Oproti ostatním „předchůdkyním“ Stáňa měla velmi výraznou výhodu v přístupu svého zaměstnavatele k její pracovní pozici, kdy ji zaměstnavatel „usnadnil“ rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou. Vzhledem ke své pracovní kariéře nemusela řešit konflikt pracovní a rodinné role, ke kterému dochází velmi často zejména u jedinců s perspektivní kariérou. Cílem a záměrem Stáni tak bylo se s mateřskou rolí plnohodnotně ztotožnit a osvojit si ji, kdy mateřství, následně i rodičovství prožívala velmi emotivně a vytvořila si větší citovou vazbu ke svému dítěti. Od počátku svého těhotenství prosazovala názor, že s dítětem bude na rodičovské dovolené ona. Podobně se Pavel ztotožnil se svojí rolí otce a hlavního živitele rodiny i když celkový součet příjmů (včetně rodičovského příspěvku a přivýdělku Stáni) by stěží dorovnal příjem Stáni, pokud by ona zůstala v pracovním poměru a o jejich syna pečoval Pavel.

Případová studie č. 8

V případě partnerského soužití Mirka a Michaly, se setkáváme s celou řadou negativních vnějších vlivů, které působí na tuto rodinu. Jedná se zejména o velmi nízkou životní úroveň, nedostatečné zajištění primárních potřeb rodiny, aj. U Mirka a Michaly se projevují negativní prožitky (obava z budoucnosti, nereálná životní vize), které záporným způsobem působí na jednotlivé členy rodiny.

Jednotlivé faktory se do postojů k rodičovské dovolené promítly takto:

Ekonomické hledisko: Jedním z hlavních determinantů sociální události této rodiny je pocíťovaná materiální deprivace, tedy život bez toho, co je většinou společností uznáváno jako přijatelné. Partneři Mirek a Michala se ocitají na prahu chudoby a jen s velkým vypětím zajišťují poskytování základních (veskrze) materiálních potřeb rodiny svým jednotlivým členům a to pouze ze sociální dávek. Mirek je nezaměstnaný delší dobu, pobírá tedy pouze příspěvek v hmotné nouzi a Michala pobírá kromě přídatků na tři děti i krácený rodičovský příspěvek. Celkový příjem této rodiny tedy činí cca 15.000,- Kč.

Bydlení: Mirek s Michalou společně se svými třemi potomky obývají městský nájemní dvoupokojový byt na Kladně. Není zde však zajištěn konformní standard bydlení pro celou pětičlennou rodinu.

Zajištění péče o dítě: Po celou dobu rodičovské dovolené o děti pečuje téměř výlučně Michala, zřídka Mirek. Nejstarší dcera navštěvuje mateřskou školu. Rodiče Michaly poskytují občasnou výpomoc s hlídáním dětí, avšak především v bydlišti Mirka a Michaly.

Flexibilní formy práce: Mirek je dlouhodobě nezaměstnaný, stejně tak jako Michala. Nemají zájem a snahu hledat jakoukoliv práci.

Dělbá domácích prací: V této rodině jsou domácí práce rozděleny na tradičně mužské a ženské. Projevuje se zde až apatie, každý z partnerů čeká, že daný druh domácích prací vykoná ten druhý.

Na základě vyhodnocení dat ze získaného rozhovoru lze tvrdit, že se u Mirka a Michaly v jejich chování a jednání projevuje nízký inteligenční kvocient. Michala ve svém věku nedisponuje základními znalostmi jednotlivých dávek sociálního systému. Také není (včetně partnera) schopna řešit konfliktoenní typ daného prostředí (který byl při společném bydlení s jejím sourozencem a jeho rodinou) u jejích rodičů a vyvinout „sebemenší snahu“ při řešení nastalé situace. Osobní iniciativu vyvinuli „pouze“ rodiče Michaly, kteří nastalou situaci

v rodinném domě považovali za neúnosnou, přičemž toto negativní prostředí plně sporů se promítlo i do života všech obyvatel rodinného domu. Jen na základě jejich přičinění tak byla dána možnost Mirkovi a Michale k pozitivní změně prostředí ve smyslu sociálního – nájemního bytu a změnit tak nastalé podmínky. Asociální chování Mirka, alkoholismus, ztráta zaměstnání, násilí, změna bydliště, absence jakéhokoliv motivu či pohnutky k hledání nové práce a následné přijetí negativních vzorců chování a negativní osobností vlastnosti, se promítají do Mirkova způsobu chování a jednání a mají tak negativní dopady na celou rodinu. Příjmy ze „štědrého sociálního systému“, obdobně pak neutěšené sociální podmínky svého bydlení přijali za svůj „standard“ a normu, kterou oba partneři nechtějí měnit. Jediné „primitivní“ řešení sociální situace, kterého oba partneři dosahují, je početí dalších potomků a přenesení (materiální a finanční) odpovědnosti na druhé.

Případová studie č. 9

Snaživost, touha po změně, nová partnerka, společně se zájmem o kvalitu vlastního života, to jsou jen útržky, které se z celé řady aspektů zásadním způsobem promítli do životního příběhu partnerů Michala a Petry.

Další faktory se promítly takto:

Ekonomické hledisko: Michal, který pracuje na pozici ředitele odboru ve státní správě disponuje velmi nadprůměrným příjmem (2,5 násobku průměrné mzdy - pozn. brán ukazatel ze II. čtvrtletí 2013, zdroj ČSÚ). Petra po dobu rodičovské dovolené pobírala rodičovský příspěvek ve výši 7.600,- Kč, což odpovídalo zvolené tříleté délce rodičovské dovolené. Celkový příjem rodiny, byl tedy nad poměry, což umožňovalo rodině zajistit veškeré její aktivity.

Bydlení: Manželé se rozhodli před narozením svého potomka zakoupit třípokojový byt, na okraji Prahy. Koupě tohoto bytu byla z části financována z úspor obou partnerů a dále prostřednictvím hypotečního úvěru.

Zajištění péče o děti: Na rodičovskou dovolenou nastoupila Petra, která zajišťovala jejich synovi celodenní péči a výchovu. Od 1,5 roku stáří syna, začali partneři cca 2x týdně využívat placené služby, kdy se o syna starala chůva. Další péči o syna (zejména o víkendech) občasné poskytovali rodiče Petry, kteří bydlí nedaleko Prahy v obci Jesenice.

Flexibilní formy práce: Rodinný rozpočet zajišťoval téměř výlučně Michal. Petra tedy jakkoliv neuvažovala nad tím, že by z jakýchkoliv důvodů během rodičovské dovolené pracovala, byť např. na zkrácený úvazek.

Dělbá práce: Rozdělení domácích prací je v této rodině oproti předchozím případovým studiím s jednou nuancí. Větší úklid domácnosti manželé zajišťují prostřednictvím placených služeb – uklízečky a to jedenkrát týdně. Běžné domácí práce každodenního charakteru, jsou spíše záležitostmi domluvy obou partnerů, dle jejich momentální časové vytíženosti.

Osobnostní vlastnosti Michala, včetně působení dalších vlivů (rodiny) přispěly k jeho dosaženému vzdělání, kdy se svoji pílí, pracovitostí, znalostmi, dovednostmi a vůlí vypracoval na manažerský post ve státní správě. Z této pracovní pozice plynoucí nadprůměrný příjem mu umožnil nejenom finančně zabezpečit své dva syny z předchozího vztahu, ale také měl možnost současně založit „novou rodinu“ a i tu materiálně zabezpečit, tak aby se jeho současné manželce a nejmladšímu synovi dostalo naplnění i nadstandardních potřeb. Životní styl a standard rodiny Michala a Petry se tak vymezuje na vlastní bydlení v rezidenční čtvrti a dále se mj. promítá v alternativních formách péče o syna a ve výkonu domácích a souvisejících prací. Partneři se před volbou tříleté rodičovské dovolené shodli, že primární péči bude zjišťovat matka a po návratu ze zaměstnání ji vystřídá otec. Nicméně díky časové zaneprázdněnosti otce a vhodnému uspořádání volnočasových aktivit obou partnerů tito využívali placené služby „baby sittingu“, tzv. chůvy. Špatná komunikace s rodiči Michala, zpretrhané sociální vztahy a nedobré mezilidské vztahy, které jsou způsobeny nepřijetím jeho „nové“ ženy Michalovými rodiči tuto situaci ještě umocňuje. Tzn. občasná výpomoc při péči o syna, ze strany prarodičů, je realizována pouze prostřednictvím rodičů Petry, které ale odděluje nemalá vzdálenost. Ačkoliv tato rodina netrpí materiálním nedostatkem a nebyla tak nutnost vázat délku rodičovské dovolené k návratu Petry do zaměstnání, byla volba délky rodičovské dovolené 3letá. Tento aspekt se sice odrazil v nástupu Petry zpět do zaměstnání (k jinému zaměstnavateli), ale nebyl a není považován za podstatný a rozhodný ve vztahu k návratu Petry do zaměstnání. Dobu strávenou na rodičovské dovolené tak nevěnovala Petra pouze rodině a volnočasovým aktivitám, ale také hledáním nového zaměstnání, tak by do budoucna skloubila rodinnou a pracovní roli.

6 VÝZNAMNOST FAKTORŮ OVLIVŇUJÍCÍCH VSTUP ŽEN A MUŽŮ NA RODIČOVSKOU DOVOLENOU

V této kapitole je uvedeno shrnutí významnosti jednotlivých faktorů, které ovlivňují důležité rozhodnutí, jakým je bezesporu vstup ženy anebo muže na rodičovskou dovolenou.

V rozhodnutí mužů vstoupit na rodičovskou dovolenou mají zásadní význam různorodé aspekty: racionální, preferenční, hodnotový. Oproti tomu ženy, které se rozhodují ke vstupu na rodičovskou dovolenou jsou v souvislosti se svoji rolí matky (výchova a péče o děti) podstatně ovlivněny faktorem preference rodiny.

V rozhovorech se ve většině stanovisek respondentů do značné míry promítly vzorce chování rodin ze kterých pocházejí. Z pohledu výchovy, je role ženy než role muže na rodičovské dovolené podstatnější. Toto je zapříčiněno odlišným přístupem a postojem žen k dětem, což lze vysvětlit základní biologickou schopností ženy - rodit děti.

1. Genderová segmentace trhu práce

Genderovou segmentaci trhu práce považují za základní faktor, který ovlivňuje rozhodnutí ke vstupu na rodičovskou dovolenou. Tato se domnívám, že je více přizpůsobena mužům než ženám. Skutečnost, že je stále více žen než mužů, kteří nastoupili na rodičovskou dovolenou, podtrhuje především ekonomický vliv a zažitý genderový názor. Toto je podepřeno zaměřením na kariéru - zaměstnanost mužů a v zásadě vyššími platy při porovnání se ženami.

V této souvislosti lze usuzovat, že za rozhodnutím žen nastoupit na rodičovskou dovolenou stojí, kromě genderového segmentu trhu práce, také platová diskriminace, což pro mnohé ženy relativně představuje zásadní znevýhodnění na pracovním trhu. V této souvislosti jdou ruku v ruce demotivující faktory pro pracovní proces žen, jako jsou nemožnosti kariérního růstu, nízká mzda, možnost mateřství i soukromého života a skloubení práce a rodiny. To vše představuje pro zaměstnavatele hrozbu a pro ženu – matku, negativní podmínky. Tento faktor rozčlenění trhu práce se projevil u osmi z devíti případových studií, které jsem v rámci výzkumu popisoval. U onoho jednoho případu (případová studie č. 7 Pavel a Stáňa), kde tyto markanty nebyly veskrze negativní, ba právě naopak pro ženu, která se rozhodla vstoupit na mateřskou dovolenou, byť její zastávaná pracovní pozice byla na vysoké úrovni (ve státní správě), hrálo významnou roli mateřské poslání a především

sociální jistota, která se skrývala v ubezpečení návratu ženy na totožnou pracovní pozici i po mateřské dovolené.

2. Rozdíly v odměňování žen a mužů

Dalším prioritním aspektem pro respondenty, který navazuje na genderové rozčlenění trhu práce jsou *nerovné mzdy žen a mužů*. Při rozhodování mužů o vstupu na rodičovskou dovolenou, hraje podstatnou roli racionalita volby v návaznosti na vyšší příjem, který je celospolečensky nepopíratelný v porovnání se ženami. Faktor výše mzdy, kdy tato je vyšší u mužů a nižší u žen se projevuje v naší společnosti, stejně tak se odráží v provedeném výzkumu respondentů, kdy pouze z devíti párů byly dva, kdy měla žena vyšší příjem než muž. V jednom z těchto dvou případů (případová studie č. 2 František a Kateřina) však došlo k záměně rodičovských rolí, po cca 3 měsících od narození společného potomka.

Na druhé straně rozhodnutí žen vstoupit na rodičovskou dovolenou mohou být ovlivněna způsobem odměňování – tj. přiřazením nerovných mezd při totožné pracovní pozici jako muži a za předpokladu možného „nerovného“ kariérního růstu. Tuto situaci však ještě více rozjitřují nesprávně zakořeněné předsudky zaměstnavatelů. Tito ve většině případů předjímají, že ženy – matky nemohou dosahovat zvláště na vyšších pracovních postech obdobných či kvalitnějších výkonů oproti mužům, vzhledem k časovému zaneprázdnění věnovanému péči o dítě a starosti o rodinu.

3. Genderové stereotypy

Významným podnětem, který ovlivnil rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou je *genderový stereotyp*.

U dvou případových studií (případová studie č. 1 Jarda a Romana a případová studie č. 5 Martin a Žaneta) se projevily právě genderové stereotypy, v rozhodování o faktu, kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou. V ostatních šesti, respektive pěti případech u mužů ovlivnily rozhodovací proces pro nástup na rodičovskou dovolenou ekonomické důvody pro zabezpečení chodu rodiny a chodu domácnosti.

Na rozhodnutí žen, které vstoupili na rodičovskou dovolenou mohli mít vliv jejich prioritní preference rodiny (např. preference mateřství viz. případová studie č. 7 Stáňa a Pavel i přes racionální argumentaci finančního hlediska) a podmíněný gender. Na jeho podkladě pak zaměstnavatelé předpokládají, že „pouze“ ženy jsou těmi, kdo bude v domácnosti celodenně pečovat o děti.

4. Délka rodičovské dovolené a navazující ekonomické aspekty

V hierarchii hodnotového žebříčku respondentů řadím na nejvyšší stupeň faktor *délky rodičovské dovolené společně s ekonomickým hlediskem*, jenž se promítají do ostatních aspektů, které tak tímto ovlivňují. Významnost těchto faktorů jsem záměrně neuvedl mezi prvními, neboť bylo třeba osvětlit jaké diskriminační přístupy, mnohdy v latentních podobách na ženy ve vztahu k zaměstnavateli a jejich rodičovské dovolené čekají.

Rozhodnutí o nenastoupení na rodičovskou dovolenou v případě mužů (kromě případové studie č. 2 František a Kateřina), tak ovlivňují nejenom předsudky, ale tak jako v ostatních případech (kromě zmíněného) studie, racionální faktor, ve smyslu zabezpečení dostatečného množství peněžních prostředků na uspokojení potřeb všech členů rodiny. Faktor délky rodičovské dovolené tak u žen pro jejich volbu vstoupit na rodičovskou dovolenou podporuje racionální jednání, preference a ekonomické důvody. Rodičovský příspěvek při volbě jednoleté délky či tříleté délky rodičovské dovolené je totožný. Nicméně zajištění dostatku finančních prostředků, což je hlavním úkolem živitele rodiny (kterým byly v sedmi z devíti případů muži) ovlivňuje uspokojení základních potřeb celé rodiny.

5. Bytová situace

Dalším podstatným aspektem je řešení *bytové situace*. Čtyři z devíti dotazovaných párů tak řešili svoji bytovou situaci pořízením vlastního bydlení, za cenu hypotečního závazku, další dva páry žijí v nájemních městských (obecních bytech). Tento závazek následně ve všech případech ovlivňuje nejenom uspokojení potřeb té které rodiny, ale i chování a jednání jejích členů, jejich hodnotový žebříček, názory, postoje.

6. Možnosti zajištění péče o dítě

Dalším faktorem, který determinuje rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou, je *možnost zajištění péče o dítě* a především jeho umístění do jeslí, případně následně do mateřské školky již od tří let věku dítěte.

Do rozhodnutí muže či ženy, se mohou odrazit zakořeněné představy o naplnění role ženy jakožto matky, která pečuje o děti a domácnost. V této souvislosti lze tvrdit, že na rozhodování (totožně) jak mužů, tak žen o vstupu na rodičovskou dovolenou v případě zajišťování placené služby v péči o dítě, se podílí finanční stránka té které rodiny a na druhé místo přisuzují osobní preference matky či otce v jejich úvahách. Pro názornost pouze jeden z devíti párů využíval placené služby v péči o dítě a jeden pár využíval možnosti umístění

dítěte (dvakrát týdně) do jeslí. V ostatních případech byla péče o dítě do jeho tří let věku zajištěna jeho rodiči a taktéž v hojné míře prarodiči.

7. Mezigenerační výpomoc v péči o dítě

Neméně podstatný aspekt, který souvisí s předešlým a ovlivňuje rozhodování mužů a žen o vstupu na rodičovskou dovolenou je tzv. *mezigenerační výpomoc v péči o dítě*. I když je v současné době převis poptávky nad nabídkou volných míst v mateřských školkách, pouze v jednom z devíti párů (případová studie č. 1 Jarda a Romana) se nezdařilo umístit jejich dítě do mateřské školky od jeho tří let věku. Tento pár je tak do značné míry závislý na svých prarodičích ve vztahu k zajištění další péče o jejich syna.

V souvislosti s názory na rozhodnutí žen i mužů o vstupu na rodičovskou dovolenou ve vztahu k mezigenerační péči o dítě, tyto významným způsobem ovlivňují mezilidské vztahy, mezigenerační komunikace s prarodiči obou stran, stejně tak jako demografické hledisko.

8. Flexibilní formy práce

Téměř polovina z devíti dotazovaných párů (viz. případová studie č. 1 Jarda a Katka, případová studie č. 5 Martin a Žaneta a případová studie č. 7 Pavel a Stáňa a odlišným charakterem i případová studie č. 4 David a Petra) uvedla, že vykonávali během rodičovské dovolené jednu z *flexibilních forem práce*.

Toto považují také za faktor (avšak v hierarchii na nižších místech), který determinuje rozhodnutí o vstupu na rodičovskou dovolenou. Flexibilní formy práce volili dotazovaní proto, že nebylo možno zajistit dostatečné plnění potřeb rodiny a nacházeli se tak na hranici relativní chudoby, kromě případové studie č. 8 Mirek a Michala, jež nevyužili tuto formu možnosti zaměstnání z důvodu dlouhodobé nezaměstnanosti. Tento pár se tak nalézá v absolutní chudobě co se týká zabezpečení potřeb rodiny. Rozhodování žen o tomto aspektu mohou ovlivnit racionální motivy, stejně tak jako nerovně nastavený systém odměňování a svým způsobem i neochota zaměstnavatele tyto formy práce nabízet. Oproti tomu vstup na rodičovskou dovolenou u mužů mohou z této strany ovlivnit například preferování „řádného“ zaměstnání. Co ovlivňuje obě skupiny totožně, je otázka zda charakter zaměstnání, například služební poměr v bezpečnostním sboru některou z flexibilních forem práce umožňuje.

9. Dělbba práce v domácnosti

Méně významný faktor ovlivňující rozhodování mužů a žen o vstupu na rodičovskou dovolenou spatřuji v aspektu *dělbby práce v domácnosti*.

V souvislosti s tímto aspektem se do rozhodování mužů, zda vstoupit či nevstoupit na rodičovskou dovolenou, promítl faktor genderových rolí zdroj, který lze považovat za prapůvod tradiční dělbby práce. V rozhodnutí žen s přihlédnutím k tomuto aspektu se projevila snaha o spravedlivější rozdělení prací v domácnosti. Pouze u jednoho z dotazovaných párů (případová studie č. 9 Michal a Petra) je větší úklid jedenkrát týdně vykonáván za pomoci využití placených služeb uklízečky, v dalších běžných typech domácích prací panuje u tohoto páru kompromisní dělbba. V ostatních případech je práce v domácnosti u případových studií č.: 1 (Jarda a Romana); 3 (Standa a Tereza); 5 (Martin a Žaneta); 8 (Mirek a Michala) rozdělena dle tradičního způsobu, kdy je diferenciacce postavena na bázi mužských a ženských prací. Ve zbylých případech (tj. případová studie č. 2 – František a Kateřina; č. 4 David a Petra; č. 6 Radek a Katka; č. 7 Pavel a Stáňa; č. 9 Michal a Petra) dochází k jejímu vykonání, bez ohledu volby druhu a výběru domácí práce na základě dohody, kompromisu a momentální časového vytížení obou partnerů.

Nakonec založení rodiny, péče o děti a zajištění všech základních i nadstandardních potřeb rodiny, vyžaduje úplnou harmonizaci všech jejích členů, zejména rodičů tak, aby bylo zajištěno její bezproblémové fungování.

ZÁVĚR

Mužů, kteří celodenně pečují o děti je v České republice obecně velmi málo, což může naznačovat zastoupení pouze jednoho muže ve výzkumném vzorku, který byl na rodičovské dovolené. Největší přednost muže pečujícího o své dítě na rodičovské dovolené lze spatřit ve vytvoření úzkého pouta k dítěti, které by se v „tradičním“ vztahu nevytvořilo, kdyby na rodičovskou dovolenou nenastoupil muž.

Faktory, které byly rozhodné pro muže a ženy při rozhodování o vstupu na rodičovskou dovolenou, např: ekonomické, sociální, pracovní či emocionální, se navzájem překrývaly. Z mého výzkumu vyplývá, že tradiční role žen spočívající v péči o dítě společně s výchovou, měla na rozhodnutí žen významnější vliv, v porovnání s rolí mužů při jejich rozhodování, což bylo zejména ovlivněno osobnostními preferencemi, které mohly mít vliv na jejich rozhodování. Mohu se domnívat, že vzorce rodinného chování se odrazily v názorech převážné části respondentů, neboť pro dítě je více důležitější role ženy na rodičovské dovolené, než role muže. Vysvětlení můžeme nalézt v mateřství, což je podmíněno biologickou schopností žen mít děti.

Tradiční stereotypy v některých rodinách se promítly do dělby práce, v jiných zasahovaly do rozhodování předsudky. Ze získaných odpovědí lze uvést, že zejména u žen přetrvávala diferenciací pracovního a rodinného života. Oproti tomu u mužů se jednalo především o kariérní postup a z toho vyplývající preference zaměstnání, při rozhodování kdo nastoupí na rodičovskou dovolenou. Z výpovědí je dále patrné, že muži nepovažují dělbu domácích prací za jakkoliv podstatnou, přičemž tento faktor měl vliv více na rozhodnutí žen. Vnímání mužů v této oblasti mohlo být zapříčiněno podmíněným genderovým chováním.

Klíčovou úlohu v rozhodování mužů o vstupu na rodičovskou dovolenou následně patří v jejich výši platu, která je determinována kariérním růstem v návaznosti na profesní postavení. Většina mužů spatřovala výhodu ve svém profesním uplatnění, aby primárně rodinu zajistili po finanční stránce. S rozhodnutím mužů nastoupit na rodičovskou dovolenou by většina z nich přišla o doposud získané pracovní pozice, budovanou kariéru a následně i o pocit být živitelem rodiny. V těchto faktorech se u mužů promítla jejich osobnostní preference.

Ve prospěch rozhodnutí žen nastoupit na rodičovskou dovolenou hovořily nerovné až diskriminační podmínky profesního postavení a z toho plynoucí finanční dopad, což přičítám nejenom genderovým stereotypům, ale i genderové stratifikaci trhu práce.

Institut rodičovské dovolené se výrazně promítl do rozhodování žen, které ve všech případech volily tříletou variantu rodičovské dovolené. Výhodu pak spatřovaly v její optimální délce, mnohdy plynule navazující na další péči o dítě a finanční výši rodičovského příspěvku, týkající se této selekce.

Dalším významným faktorem, majícím vliv na rozhodnutí obou rodičů, byla možnost zajištění péče o děti během rodičovské dovolené, z časového a finančně dostupného hlediska. Nerentabilita možnosti zajištění péče o děti ve vztahu k finančním a časovým nárokům, se projevila především u žen na rodičovské dovolené, které k těmto krokům „donutily“ racionální důvody (ekonomické hledisko soukromých jeslí, mateřských školek, velmi nízký příjem z flexibilních forem práce aj.).

Některé z žen, které se rozhodly nastoupit na rodičovskou dovolenou, využívaly variabilitu flexibilní formy práce. Hlavní prioritou tak pro ně byly finanční důvody, ale také potřeba sociálního kontaktu, přičemž v pozadí stojí jejich pracovní realizace. Nejčastěji tak ženy během rodičovské dovolené pracovaly na zkrácený úvazek, anebo volily práci z domova. Uspokojení potřeby sociálního kontaktu, společně s pracovními potřebami a následné doplňování rodinného rozpočtu, mělo za následek jejich vyrovnanost, což se dle jejich vyjádření odrazilo i na spokojenosti dítěte. I přes tyto důvody, se však druhý partner, který nebyl na rodičovské dovolené, téměř ve všech případech (z výzkumného vzorku) podílel na zajišťování příjmu rodiny i např. druhým zaměstnáním.

Z výsledků výzkumu dále plyne, že ve většině případů ženy pečovaly doma o dítě a muži pokračovali ve své profesní kariéře a jejím růstu. Skutečnost je ta, že dle tvrzení mužů a žen je trh práce podmíněn více potřebám a požadavkům mužů než žen. Vědomé rozhodování a (rámcová) zodpovědnost v jednání mužů a žen, kteří se rozhodli vstoupit na rodičovskou dovolenou, společně s finančními příjmy rodiny se projevily ve snaze zajistit jednu z nejlepších péčí pro své dítě. V případových studiích se projevila při rozhodování nástupu na rodičovskou dovolenou významnost muže pro funkčnost rodiny jakožto finančního zdroje.

Dalším relevantním faktorem je vnímání žen sebe sama v době rodičovské dovolené jako matky pečující a vychovávající děti, které nelze u většiny mužů nalézt.

Zvolené téma diplomové práce velmi úzce souvisí se sociální pedagogikou v několika směrech. Jedním z nich je významné pojetí rodiny v socializačním, výchovném, ekonomickém, reprodukčním, sociálním a psychologickém procesu.

Jak jsem již zmínil v teoretické části práce z pohledu dítěte je nejdůležitější emocionální funkce rodiny. Rodina je pro člověka základním prostředím, ve které se tento socializuje a vychovává. Jeho socializace nadále pokračuje ve výchovně vzdělávacích institucích, kde si člověk osvojuje určité sociální role, společenské normy, pravidla chování, komunikaci či spolupráci.

Spojitosť zvoleného tématu lze v rámci sociální pedagogiky spatřit mj. s proměnami současné společnosti, aplikovanou sociální politikou a sociálním systémem, prostředím které ovlivňuje člověka, formování zdravého životního stylu, kvalitou života, životními situacemi anebo poradenstvím.

Získaná data z kvalitativního výzkumu by bylo možno v případě zájmu využít jako podklad pro státní instituce, organizace, sdružení, spolky při přípravě, tvorbě právních předpisů upravujících danou oblast, jako indicie pro zaměstnavatele, kteří sehrávají velkou roli při volbě rodičů při vstupu na rodičovskou dovolenou. Práce může být malým střípkem v mozaice ke zlepšení postavení rodičů pečujících zejména o malé děti a zároveň ke zlepšení postoje společnosti k rodičovské dovolené jako takové.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy:

- 1) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů,
- 2) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona 162/1998 Sb.,
- 3) Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů,
- 4) Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů,
- 5) Zákon č. 187/2006., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- 6) Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,
- 7) Zákon č. 309/2006., kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany při práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy (zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci)
- 8) Zákon č. 198/2009, o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Knihy a monografické publikace:

- 9) BURGESSOVÁ, Adrienne. *Návrat otcovství – Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 1997, 217 s. ISBN 80-7217-296-4.
- 10) ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
- 11) ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, 92 s. ISBN 80-85950-42-1.
- 12) ČERMÁKOVÁ, Marie a kol. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 116 s. ISBN 80-7330-026-5.
- 13) ČERMÁKOVÁ, Marie, MAŘÍKOVÁ, Hana, ŠANDEROVÁ, Jadwiga, TUČEK, Milan. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.

- 14) DUDOVÁ, Radka. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1.
- 15) DUDOVÁ, Radka a kol., HASTRMANOVÁ, Šárka, HAŠKOVÁ, Hana, MAŘÍKOVÁ, Hana, VÍZNEROVÁ, Hana, VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 165 s. ISBN 978-80-7330-119-4.
- 16) FRYJAUFOVÁ, Eva. *Mateřská a rodičovská dovolená v otázkách a odpovědích: nejen pro maminky*. Brno: Computer Press, a.s., 2007, 111 s. ISBN 978-80-251-1454-4.
- 17) GILLERNOVÁ, Ilona, KEBZA, Vladimír, RYMEŠ, Milan. *Psychologické aspekty změn v české společnosti*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.
- 18) GÍSLASON, Ingólfur, EYDAL, Bjork a kol. *Parentel Leave, Childcare and Gender Equality in the Nordic Countries*. Kodaň: Norden, 2011, 180 s., ISBN 978-92-893-2278-2.
- 19) GJURIČOVÁ, Šárka, KUBIČKA, Jiří. *Rodinná terapie: systematické a narativní přístupy 2. doplněné a přepracované vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2009, 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.
- 20) HALPERN, Diane, MURPHY, SUSAN, Elaine. *From Work – family Balance to Work – family Interaction: Changing the Metaphor*. New Persey: Lawrence Erlbaum Associates, 2009, 277 s. ISBN 1-4106-1209-0.
- 21) HANÁKOVÁ, Petra, HECZKOVÁ, Libuše, KALIVODOVÁ, Eva a kol. *V bludném kruhu – mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 437 s. ISBN 80-86249-49-0.
- 22) HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 259 s. ISBN 978-80-7419-020-9.
- 23) HAŠKOVÁ, Hana a kol., POMAHAČOVÁ, Jana. *Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a muže*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 105 s. ISBN 80-7330-111-3.
- 24) HEITLENGEROVÁ, Alena, TRNKOVÁ, Susanna. *Životy mladých pražských žen*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 207 s. ISBN 9788085850567.
- 25) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

- 26) HRUŠKA, Vladimír. *Kolektivní smlouvy a vnitřní předpisy*. Praha: Grada publishing a.s., 2007, 284 s. ISBN 978-80-247-1987-0.
- 27) HUBINKOVÁ, Zuzana a kol. *Psychologie a sociologie ekonomického chování, 3. aktualizované, doplněné a přepracované vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, 280 s. ISBN 978-80-247-159-3.
- 28) CHALOUPKOVÁ, Jana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, 60 s. ISBN 80-7330-062-1.
- 29) KATRŇÁK, Tomáš, LECHNEROVÁ, Zdeňka, PAKOSTA, Petr, FUČÍK, Petr. *Na prahu dospělosti- partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2010, 222 s. ISBN 978-80-7363-352-3.
- 30) KICZKOVÁ, Zuzana, SZAPUOVÁ, Mariana. *Rodové štúdiá: súčasné diskúsie, problémy a perspektívy*. Bratislava: Centrum rodových štúdií, Filosofická fakulta university Komenského v Bratislavě, 2011, 510 s. ISBN 978-80-223-2934-7.
- 31) KLEVETOVÁ, Dana, DLABALOVÁ, Irena. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, 199 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
- 32) KOKAISL, Petr, KOHOUTKOVÁ, Petra, KODAR, Zamza, DORDZHIEVA, Yulia, KOKAISLOVÁ, Pavla. *Manželství a rodina Kavkazu a Střední Asie*. Praha: Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze a NOSTALGIE, 2008, 186 s. ISBN 978-80-254-8893-5.
- 33) KREJČÍŘOVÁ, Dana, LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- 34) KRÍŽKOVÁ, Alena. *Současná česká společnost – Sociologická studie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 381 s. ISBN 80-7330-009-5.
- 35) KRÍŽKOVÁ, Alena. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politika, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 91 s. ISBN 9788073300777.
- 36) KRÍŽKOVÁ, Alena „Životní úroveň domácností“ In ČERMÁKOVÁ, Marie a kol. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 116 s. ISBN 80-7330-026-5.
- 37) KRÍŽKOVÁ, Alena „Rodina s dětmi“ In ČERMÁKOVÁ, Marie a kol. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002, 116 s. ISBN 80-7330-026-5.

- 38) KŘÍŽKOVÁ, Alena, a kol. , MAŘÍKOVÁ, Hana, HAŠKOVÁ, Hana, BIERZOVÁ, Jana. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 102 s. ISBN 80-7330-112-1.
- 39) KŘÍŽKOVÁ, Alena, DUDOVÁ, Radka, HAŠKOVÁ, Hana, MAŘÍKOVÁ, Hana a kol. *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 163 s. ISBN 978-80-86429-94-6.
- 40) KUCHAROVÁ, Věra, SVOBODOVÁ, Kamila. *Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006, 57s. ISBN 80-87007-51-4.
- 41) KUCHAROVÁ, Věra, ZAMYKALOVÁ, Lenka. *Rovnost příležitostí žen a mužů na trhu práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2000, 106 s. bez ISBN.
- 42) LEIFER, Gloria. *Úvod do porodnického a pediatrického ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing a.s., 2004, 915 s. ISBN 80-247-0668-7.
- 43) LIPOVETSKY, Gilles. *Třetí žena - Neměnnost a proměny ženství*. Praha: Prostor, 2007, 329 s. ISBN 978-80-7260-171-4.
- 44) MÁCHOVÁ, Jiřina. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974, 199 s. syst. č. 000258627.
- 45) MARCHBANK, Jennifer, LETHERBY, Gayle. *Introduction to gender: Social Science Perspectives*. Pearson Education united, 2007, 261 s. ISBN 978-1-4058-5844-1.
- 46) MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník, 2. svazek, P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996, 749 – 1627 s. ISBN 80-7184-31-13.
- 47) MAŘÍKOVÁ, Hana, VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání generových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 103 s. ISBN 978-80-7330-135-4.
- 48) MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. ISBN 80-86249-19-9.
- 49) MAULE, Jan, BLÁHOVÁ, Jana. *Jak se neztratit: průvodce pro maminky na mateřské/rodičovské dovolené*. České Budějovice: Attavena, 2006, 64 s. ISBN 80-86778-18-5.
- 50) MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných partnerů*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, filosofická fakulta, 1983, 188 s., identifikační číslo 55-993-83

- 51) MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- 52) NEŠPOROVÁ, Olga. *Harmonizace rodiny a zaměstnání: Rodiny s otci na rodičovské dovolené*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2005, 84s. bez ISBN.
- 53) NORDIN, Rhonda, Kruse. *After the Baby: Making Sense of Marriage after Childbirth*. Dallas, Texas: Tailor trade publishing, 2000, 236 s. ISBN 0-87833-168-9.
- 54) NOVÁK, Tomáš. *Jak s dobrou náladou překonat nepříjemné situace*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, 144 s. ISBN 978-80-247-3219-0.
- 55) PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
- 56) REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, 240 s. ISBN 978-80-247-2594-9.
- 57) ROZEHNALOVÁ, Marcela. *Eseje o rodině, manželství a rodičovství*. Praha: Free Teens Press, 2004, 81 s. ISBN 80-902898-5-1.
- 58) RYDVALOVÁ, Renata, JUNOVÁ, Blanka. *Jak sladit práci a rodinu: a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, 152 s. ISBN 978-80-247-3578-8.
- 59) ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti obor v pohybu, 6. revidované a doplněné vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010, 208 s. ISBN 978-80-247-3133-9.
- 60) SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a Interpersonální vztahy*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, 203 s. ISBN 978-80-247-3311-1.
- 61) STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004, 58 s. ISBN 80-246-0848-0.
- 62) STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- 63) SUCHÝ, Jiří, NÁHLOVSKÝ, Pavel. *Pozitivní emoce*. Praha: Grada publishing a.s., 2012, 112 s. ISBN 978-80-247-4375-2.
- 64) ŠMÍDOVÁ, Iva „Matkové“ In MAREŠ, Petr, ZÁPOTOČNÝ, Tomáš a kol. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principál, 2003, 348 s. ISBN 80-86598-61-6.
- 65) ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. Vydání*. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 66) ŠVEC, Vlastimil. *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu: pracovní sešit*. Brno: Praid, 2006, 90 s. ISBN 80-7315-121-9.

- 67) VALENTA, Milan, MICHALÍK, Jan, LEČBYCH, Martin, a kol. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně – právním kontextu*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, 352 s. ISBN 978-80-247-3829-1.
- 68) VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Průvodce partnerským vztahem*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, 128 s. ISBN 978-80-247-2054-8.
- 69) VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan, a kol. *Sociální psychologie 2. přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- 70) ZOJA, Luigi. *Soumrak otců – Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor, 2005, 306 s. ISBN 80-7260-145-8.

Časopisy:

- 71) SEJRKOVÁ, Elen, KVĚTONĚ, Petr. *Mužská a ženská role v současné rodině*. *Psychologie dnes*, 2001, ročník 7, č. 4, s. 16- 17

Internetové zdroje:

- 72) EU – kde je rodičovská dovolená nejdelší a nejvyšší? *Finance.cz*, 2009. Dostupné z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/232979-eu-kde-je-rodicovska-dovolena-nejdelsi-a-nejvyssi/>
- 73) Rodičovskou si loni vzalo 5200 mužů. 50krát méně než žen. *Novinky.cz*, 2013. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/311639-rodicovskou-si-loni-vzalo-5200-muzu-50krat-mene-nez-zen/>

SEZNAM TABULEK

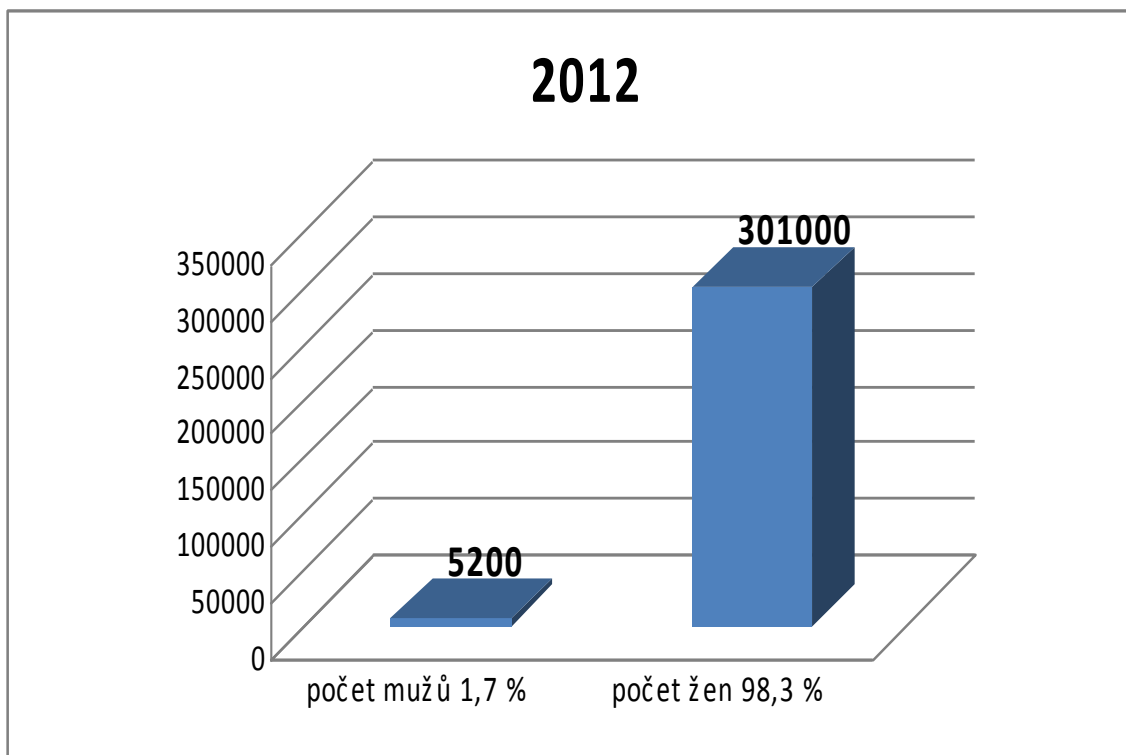
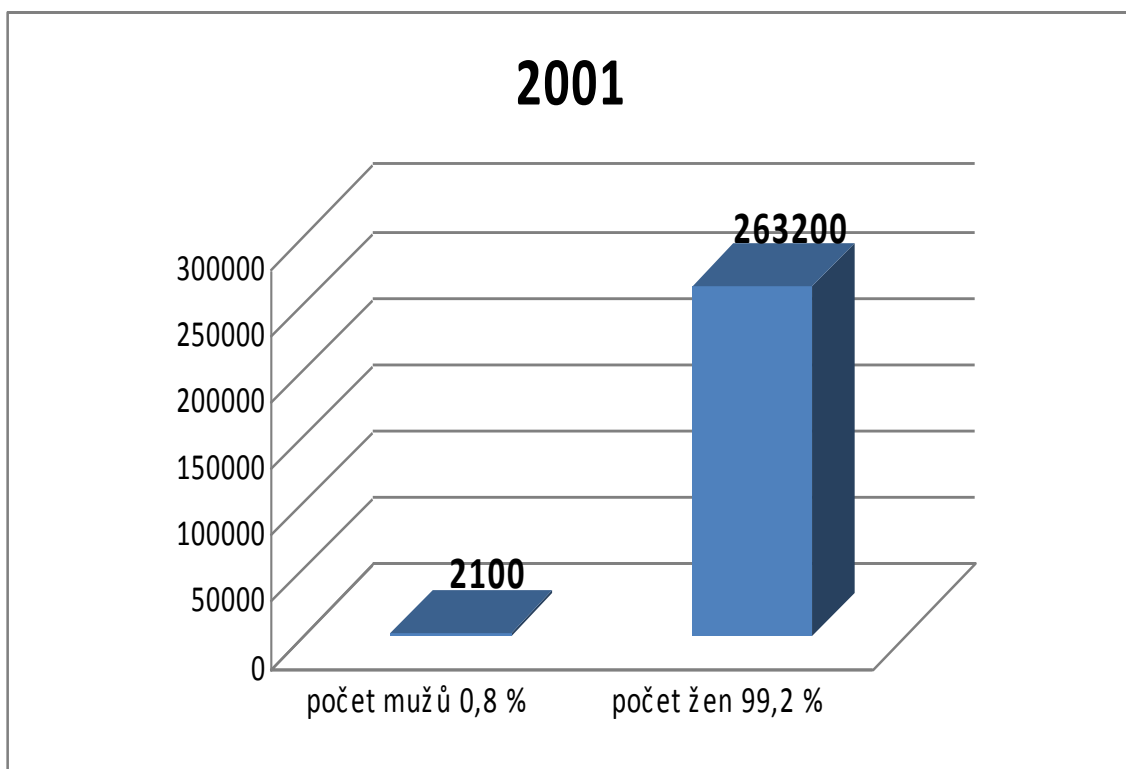
Tabulka č. 1: Rodičovská dovolená v zemích EU

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Počet mužů a žen na rodičovské dovolené v letech 2001 a 2012

Příloha č. 2: Rodičovská dovolená v zemích EU (dle abecedního pořadí)

PŘÍLOHA PI: POČET MUŽŮ A ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ V LETECH 2001 A 2012

PŘÍLOHA P II: RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ V ZEMÍCH EU

Rodičovská dovolená v zemích EU (dle abecedního pořadí)

Země	Max. délka rodičovské dovolené
Belgie	3 měsíce
Bulharsko	6 měsíců
Česko	4 roky
Dánsko	52 týdnů
Estonsko	3 roky
Finsko	158 pracovních dní
Francie	3 roky
Irsko	3 měsíce
Itálie	10 měsíců
Kypr	13 týdnů
Litva	3 roky
Lotyšsko	1 rok
Lucembursko	6 měsíců
Maďarsko	3 roky
Malta	3 měsíce
Německo	12 měsíců
Nizozemí	3 měsíce
Polsko	3 roky
Rakousko	24 měsíců
Rumunsko	2 roky
Řecko	3,5 měsíce
Slovensko	3 roky
Slovinsko	1 rok
Španělsko	3 roky
Švédsko	480 dní
Velká Británie	13 týdnů

Zdroj: MISSOC ANALYSIS 2008, převzato z Finance.cz, 2009.